

Det Niende Capitel

Om Bøvling Amt.

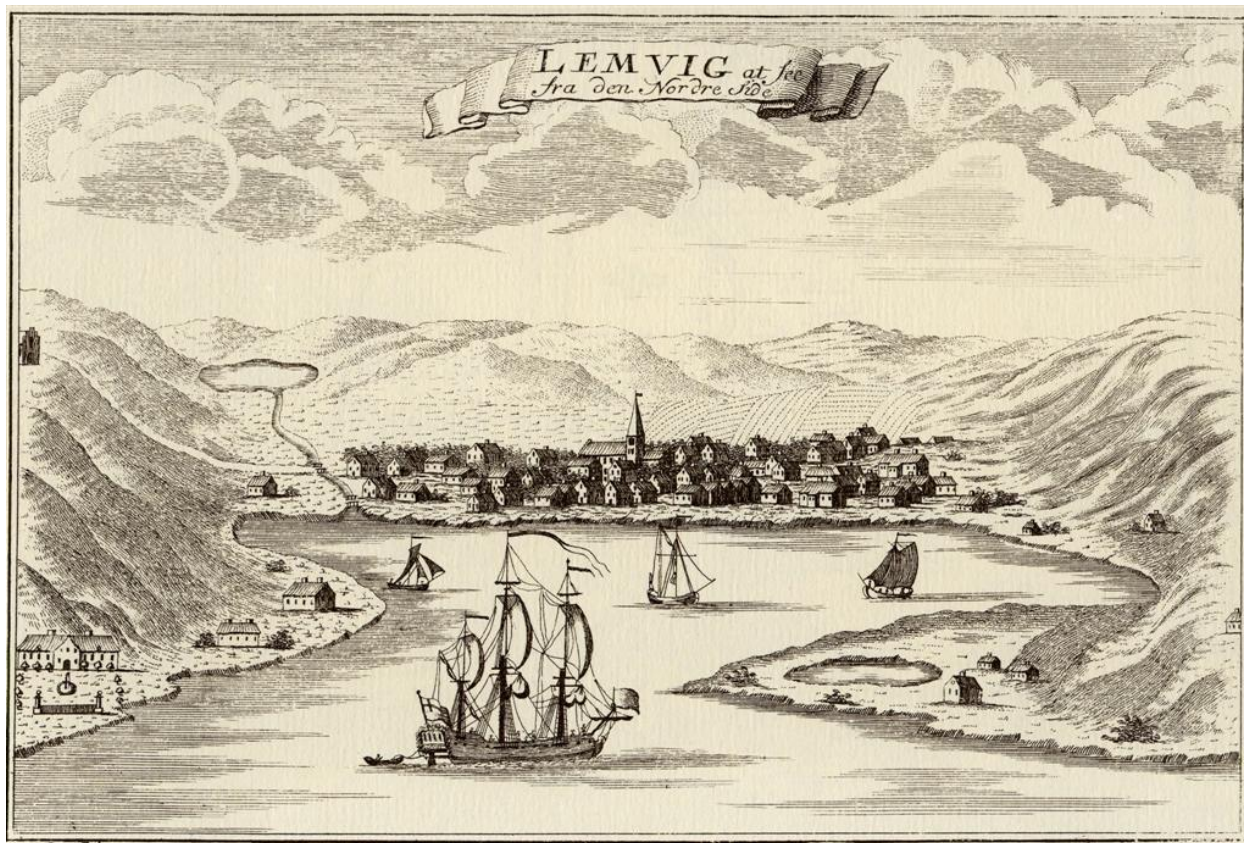
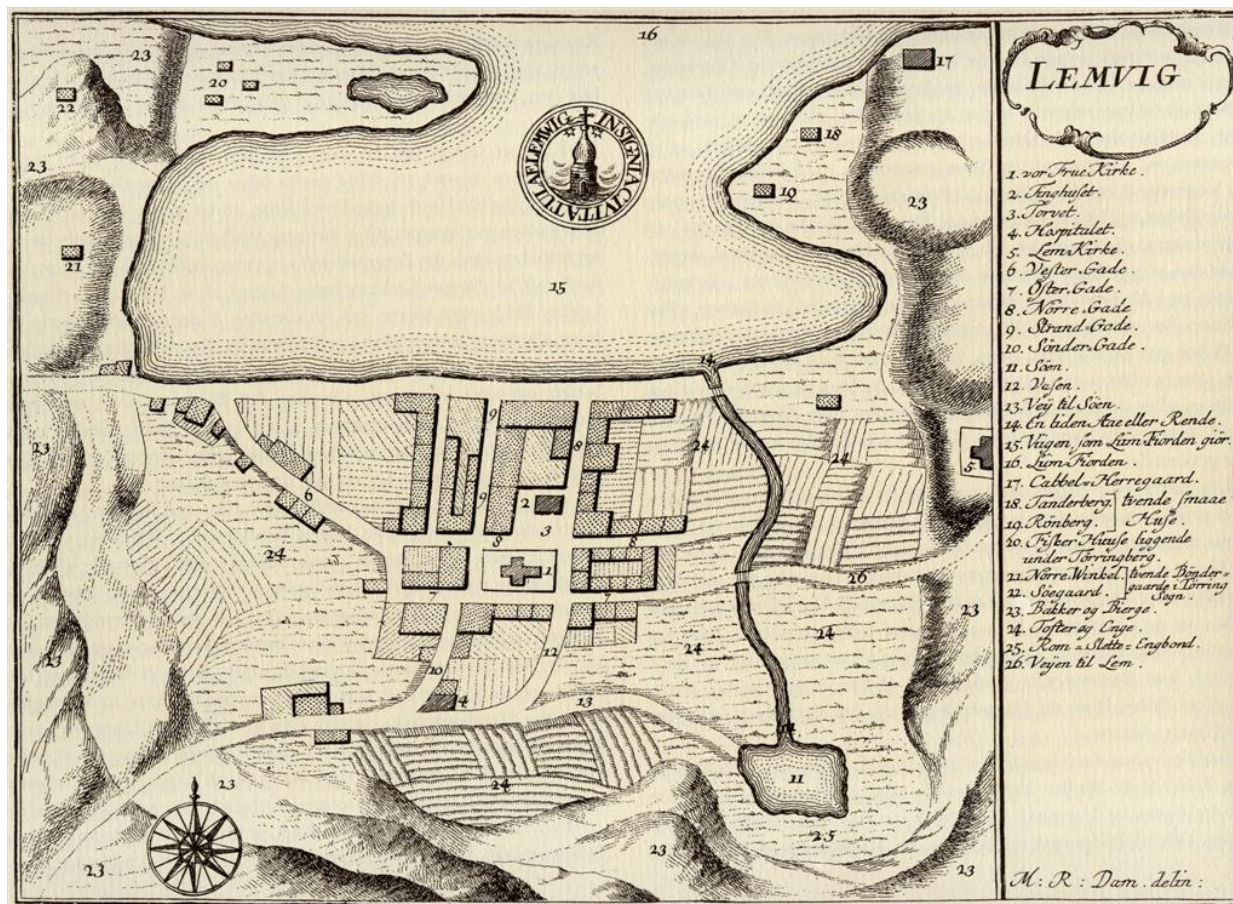
(780) Grændser. Dette Amt grændser mod Norden til Limfiorden, mod Vesten til Vesterhavet, mod Synden til Lundenæs Amt, og mod Østen til Viborg Stift. Amtet har sit Navn af det gamle Slot Bøvling, som nu er Frihersekabet Ryssensteen, og strekker sig ved 12 Miileveis i Længden. Det bestaaer af disse fem Herreder: Sindingherred, Vandfuldherred, Skodborgherred, Ulborgherred, og Hindherred. Amtets contribuerende Bøndergods udgjør over 9700 Tønder Hartkorn. Bøvling Amt har én og samme Amtmand med Lundenæs Amt. Sindingherred og Sevel-Birk er annecteret med Hiermherred under én Herredsfoged, som tillige er Byfoged i Holstbroe, hvor Herreds-Tinget holdes om Fredagen. Vandfuld- og Skodborg-Herreder har én Herredsfoged og eet Herreds-Ting, som holdes ved Madum Kirke om Onsdagen. Dette hele Amt, tillige med de tre nærmeste Herreder af Lundenæs Amt, lige indtil Skiernaae, udgjorde det gamle Harsyssel, og til største Deelen endnu kaldes med dette Navn. Bøvling Amt er næsten overalt af meget god Beskaffenhed i Henseende til Ager og Eng. Nogle Sogne af Sindingherred, som grændse til Hamrumherred, ere af stor Strekning og bare Hede. (781) Her ere og nogle af de nye Colonier anlagte. Beskaffenhed. Det øvrige og meste af Herredet have god Eiendom og skøn Høebiering, men ingen Skove af Betydning. I Vandfuldherred falder skønne Mersk-Enge, god Agerland, samt den beste og største Heste i Jylland. Dette Herred udgjør i sin hele Strekning ikke over 1½ Miil, og indsluttes af Skodborgherred. Disse tvende Herreder ere noget nær af lige Beskaffenhed. Her avles megen Havre og godt Byg, men noget mindre Rug, derimod voxer her overflødigt Græs og Høe, og hvor ikke er Mersk der findes gode Giest-Enge. Det er derfor her overalt falder de anseelige og sterke Heste, store Stude og ypperlige Malke-Kiøer, store Svin, og særdeles gode Faar. Og siden saavel de større som mindre Creature her have noget forud frem for andensteds i Landet, drives der med Heste, Qvæg, og alle af dem kommende Producter, en ganske betydelig Handel, hvorved mange baade Bønder og andre have lagt sig god Formue til. Selv Folke-Slaget i denne Egn synes at have noget Fortrin for andre, og roses som føre, sterke og anseelige Folk, i levemaade tarvelige, i Ægteskab frugtbare, i Omgang redelig, i Fare uforfærdede, til Arbeid ufortrødne, i Handtering stræbsome og paapassende, gode Agermænd, gode Fiskere, og til Kiøbmandskab genegne. Dog fattes de nogen Underviisning til at behandle den Overflødighed, som Gud og Naturen giver dem, i sær Smøret, hvoraf de har en stor Mængde at afsette. Samme gaaer mest ud af Landet, til Holland eller Hamborg, ligesom og, foruden levende Creature, deres Øvrige Producter, Havre, Byg, Kiød, Uld, Huder, Skind, Flesk, tør og salt Fisk, Talg, indtil Vox, thi de legge og temmelig Vind paa Bie-Avlen. Jorden bærer saa meget bedre til, siden de har begyndt at gøde og forbedre dem med Mergel, hvoraf findes paa mange Steder i Amtet, men den beste falder i Rissum Sogn. Her findes ingen store Bondebyer, men næsten hver Mand boer for sig imellem (782) sin Ager og Eng. De af Bønderne, som ere Selv-Eiere, kan ikke andet end staae sig got, og Fæstebønder, som accordere sig frie for Hoverie, ere og i god Stand. Mandfolkene bruge her til Stats Klædes-Dragt som Marsk-Bønderne. Qvinderne bruge alle røde Strømper, men af Sparsomhed, naar de gaae til Kirke, tage de Strømper og Tøfler under Armen, og gaae barfodede, indtil de komme til Kirkegaarden, da de tage

dem paa, og siden tage dem af igien, naar de gaae hiem. De tvende øvrige Herreder, Ulborgherred og Hindherred, da de ogsaa grændse til Havet, ere saa got som af samme Beskaffenhed. God Grund og Eiendom paa de Fleste Steder, god Høebiering og Engbond. Indbyggerne i god Stand, nærende sig, foruden Avling og Creaturers Tillæg, ogsaa af Fiskeriet. Amtet har overalt i forige Tider haft gode Skove, men nu saa got som intet. Derimod falder paa adskillige Steder temmelig store Heder, saasom imellem Holstbroe og Lemvig, ved Tim Gaard, og paa østre Side af Amtet, hvilke dog ogsaa have sin Nytte. Landet er paa sine Steder noget bieragtig, og derfor vil sammes Dyrkning komme de sterke Heste vel tilpas. Ved Havsiden falde temmelige Sand-Klitter, hvilke dog ikke gjøre den Skade her som andensteds. Imellem de samme ere gode Strekninger af plat og jevnt Land, som er bebyggt og har gierne formuende Beboere, men de have ikke det beste Rygte af fremmede Søefolk. Paa Havbredden, sær ved Harboøre, opsamles en Hoben Rav eller Bernsteen, som Jøder og andre opkiøbe og bringe ud af Landet. Af betydelige Bierge findes her ingen, uden det bekiendte høie og store Bovbjerg, som ligger ved Havkanten i Fialtring Sogn, og bestaaer Lagviis af Mergel, Sand og Leer. Dette Bierg seer ret frygtsomt ud, naar man staar neden for og seer derop, da det har mange udhængende Kanter og Spidser, der synes strax at vilde falde en over Hovedet. Der falde og undertiden anseelige store Stykker ned, (783) foruden hvad Havet aarlig bortskyller deraf, og oven paa Bierget ere her og der dybe Sprekker, som man maae tage sig vel i Agt for. Bovbjerg er i sær bekiendt for Søfarende, og naar et Skib har den Ulykke at sette til der uden for, er ingen Redning at vente, formedelst Søens sterke Brænding ind paa Landet, som med Nordvest Vind kan staae nogle Favne op paa Bierget. Ved Bovbjerg begyndes det store Jydske Rif i Havet, som er saa farligt for Seglere, og strekker sig i Breden langs op mod Norden forbi Harboøre og Thyeland til Han-Klint i Aalborg Stift, men i Længden til den Klippe Rochol udi Irland. Landeveiene her vesten paa Landet ere meget slemme, de ere ikke opmaalte, og ingen bekymrer sig om deres Forbedring. Jordsmonen bestaaer her af Leergrund, som er jernhaltig, paa mange Steder findes Okker hele Bierge fulde. Siden her i Amtet gives adskillige Sorter Leer, har og nogle anlagt Teglverker med god Fordeel. Ved Landting er et stort Teglbrænderie, Leeret, som graves i en Mose stax ved Gaarden, er graagtig og meget jernhaltig, hvorfor og Steenene, naar de brændes, blive meget røde. Tørvene, som dertil, har haft den dobbelte Fordeel, at han tillige har ladet skiære lange Render igiennem Mosen til Vandets Afløb ud ad Fiorden, hvorved han har vundet et got Stykke Tørveskiær og Engbond. Luften er her mod Vesterhavet om Vinteren meget kold og fugtig, som foraarsages af de af Havet opstigende Dunster, som kaldes Hav-Gaser. Uagtet det strenge Clima, blive dog de, her boe, gierne gamle, som viser, at Luften ikke er usund. Man tillegger og Havet, at her ikke tordner saa meget som andensteds. Ofte falder her en tyk Taage, kaldet Hav-Sue, som smager saltagtig og kan svie i Øinene, den kommer snart og gaaer snart over igien. Man frygter mest for den paa den Tid om (784) Aaret, naar Rugen staaer i Dræ; thi om den da falder, visner Dræet, og Rugen bliver svang og tom. Naar det er varmt og stille Veir om Sommeren, og tillige østlig Vind, kan Havet sees paa de Steder, hvor man ellers kan see det. Hav-Bakkerne, som andre Tider synes store, synes da meget smaa, og Vandet at staae mange Alne derover, saa at en ubekiendt maatte troe, det vilde bryde ind. Østenvinden kan gjøre det ellers oprørte Hav ganske blikstille og som et skinnende Speil. Om Natten naar der falder Rimfrost, bruser Havet meget sterk, alt eftersom Rimfrosten er sterkere eller mindre til. Vel tre Miile fra Havet kan man undertiden høre dets Brumlen. Naar det regner paa Havet og er tæt paa Landet, kan man vente en god Bløde. Naar Vinden vil enten gaae til Vester-Kanten eller forandre sig Nord- til Sydvest, kan det høres paa Havets Lyd enten af de syndre eller nordre Strømme. De mange rindende Vande i dette Amt drive ei alene en stor Deel Vand-Møller, men endog give noget Fiskerie. Men det rette og betydelige Fiskerie falder enten i Limfiorden og de

andre Fiorde, Rissum-Fiord og Ringkiøbings-Fiord, eller fornemlig i Vesterhavet. Imellem Næs og Bøvling Sogne er en Fiord eller rettere Arm af den saa kaldte Rissum-Fiord, hvilken Arm mod Østen har Tilløb af en Aae og mod Vesten falder ud i Havet igiennem Torskminde. I samme Bøvling-Fiord fanges skønne Lax, et Slags smaa fede Torsk, Helt og Flyndre, men Laxefangsten er ikke nær saa god som den før har været; thi bemelte Minde har tilforn ikke været saa viid, ei heller saa forstoppet, som nu. Hvor Aaen falder i Fiorden ved Ulsund, er got Fiskerie af Aborrer, Giedder, Helt og Flyndre. Her ved Havsiden begynde Fiskerne i April at opreise deres Hytter af Grøntørve, hvori de ligge om Natten, thi om Dagen kaste de deres Garn ud i Havet med Kroge, hvorpaa de sette et Stykke fersk Sild, og derved fange store Torsk, Helleflyndre og Hvillinger. (785) Ved St. Hans Dag nedbryde de deres Hytter og forføie sig hiem. Imellem Mikkels- og Mortens-Dag falder her og noget Fiskerie, men formedelst Farligheden paa denne Aarets Tid, ikke saa overflødigt som om Foraaret, da Folk fra langt bortliggende Steder hente Fisk her ved Havet. Paa andre Steder og hen ad Harboøre Siden giver Havet, foruden Torsk, ogsaa Koller, Langer, Rokker eller Skader, Sild, Hummere og Taske-Krabber. De to sidste Slags falde undertiden meget store og i stor Mængde, men de foragtes og faa benytte sig af dem. Kabiliau eller Torsken nedsaltes og afsendes til andre Steder. Limfiorden giver Sild, Helt, Brasen, Aborrer, Skaller, Giedder, Aal, og Øreder. Disse sidste ere to Slags, nemlig Lax-Øreder, som have en Krog under Munden og ere røde i Fisken, og Helt-Øreder, som ere hvide i Fisken og har ingen Krog. De, som boe i Egnen af Harboøre, fiske saavel i Havet som i Fiorden. Paa den Tid der er tilladt at bruge Pulsvaade i Limfiorden, ligge de der bestandig, ligesom Agerboerne, paa Aalefiskerie, som indbringer dem anseelig Fordeel. De bygge selv deres Baade, som ere meget slette til Anseende, des uagtet give de sig dog ud med dem paa Havet endog i temmelig hart Veirlig, endskiønt de ere saa tynde og lette, at de slæbe dem over Land fra Havet i Fiorden, og dermed henvføre deres Fisk til Løgstør, Aalborg og andensteds. Havet og Fiorden gaae hverandre paa et Bøsseskud nær, saa det er forunderligt, at Havet ikke igienemskiaerer dette smale og platte Land, men Naturen har ved trende Rader Sand Revler, hvorpaa Havets Magt brydes, førend det kommer paa Landet, forhindret, at det ikke kan skee. Ikke des mindre har dog Havet undertiden gaaet over Bredderne og skyllet salt Vand ind i Limfiorden, hvorved Fiskeriet i sær af Helt paa Vestervigs Kanten meget er forringet. Ellers har Havet paa adskillige Steder i dette Amt, hvor Landet ligger sidt, undertiden om Vinteren overskyllet Engene, som (786) deraf beskades paa Græsningen, dersom der ikke om Foraaret kommer Regn, som kan afskylle det salte Vand. Med Nordvest, Vesten, og i sær Sydvest Storm har Havet skyllet over Havbakkerne i Fiorden ved Bøvling, og gjort undertiden tre Minder. 1717 gik Havet saa høit op, at det borttog nogle Bøndergaarde. 1756 forjagede Vandet en Mand med Folk og Fæ fra sin Gaard. 1763 jevnede Vandfloden Sandklitterne ved Harboøre, som før udgjorde endeel Bakker. Ferring Kirke skal og engang være bortskyllet af Vandflod og siden bygt hvor den nu staaer. De Havne eller Lodse- og Lade-Pladser, som findes i dette Amt, ere Struer ved Limfiorden, og Ringkiøbing ved Hav-Siden, hvorfra de andre Kiøbsteder afhente eller udføre deres Varer. I Bøvling Amt ere disse tre Kiøbsteder, Lemvig, Holstbroe og Ringkiøbing, hvis Beskrivning nu følger.

Lemvig.

Lægde. Lemvig er en liden Kiøbstad, liggende i Skodborgherred, 24 Miile fra Ribe, 22 fra Kolding, 18 fra Aalborg, og 12 fra Viborg, under 56 Gr. 45 Min. Latitudinis og 25 Gr. 16 Min. Longitudinis.

Byen ligger i en dyb Dal ved en Vig eller Arm af Limfiorden, og er paa de tre Sider, mod Østen, Synden og Vesten omringet med en Kiæde af høie Bierge, som betager den al Udsigt til Landet paa de Kanter. Disse høie Bakker og Bierge, som bestaae af Mærgel, Engel-Jord, Leer og Sand, gjøre Kiørslen fra og til Lemvig ganske besværlig, især for Indvaanerne, som har deres Marker liggende der oven for. For Norden falder bemelte Arm af Limfiorden, fra høyre Haand til Herregaarden Kabbel, som ligger paa et Bierg (787) ved Kabbel-Odde, hvor Armen af Fiorden begynder sit Indløb til Lemvig, midt for til Thyeland, som ligger et Par Miile herfra paa hin Side Limfiorden, men fra venstre Haand til Tørring-Huse og Nørre-Vinkel, og mod Østen til Lem Kirke. Sydost fra Byen i samme Dal ligger en liden fersk og Fiskerig Søe, som indsluttes af Bakkerne. Fra Søen løber en Strøm eller Aae tet østen ved Byen ud i Limfiorden, hvori og fanges adskillige Fiske.

Navn og Ælde. Byen har sit Navn af den dertil løbende Fiords-Vig, hvilken egentlig heder Lem-Vig af Sognet Lem, som nu er Annex til Lemvig, og som Fiorden gaaer op til og forbi. Om dette Lem gjør noget til Limfiordens Navns Oprindelse, eller Lime i Salling, er vanskeligt at sige, men ikke urimeligt synes det, at den megen Hvidleer og Mergel, som findes i Bakkerne og i Grunden omkring og udi denne Fiord, og som af den gemeene Mand kaldes Liim, kan være Anledning til Fiordens Navn. Byens Navn skrives paa adskillige Maader i gamle Documenter, Læmwich, Læmwik, og Lembwigh. Hvor gammel Kiøbsted Lemvig er, veed man nu ikke, men at den er ældere, end almindeligen troes, der bevises dermed, at man ei alene finder nævnet Borgemester og Raad i Lemvig udi Kong HANSES Tid, men endog Document af 1479, at Raadhuset i Lemvig var afbrændt i Kong CHRISTIAN I Tid. Ja man finder Lemvig meget ældere nævnet 1373 og det som endnu meget mere er 1252 og et Brev af 1234 navngiver udtrykkelig oppida Warwid & Lemwich, det er, Byerne eller Kiøbstederne Varde og Lemvig.

Vaaben. Byens Vaaben ser et Taarn, staaende ligesom over nogle Vandbølger, med et høit Spir, hvor oven paa er en Stand med en rund Klode og paa Spidsen en Hane. Ved hver Side af Spiret ses 1 Stjerne. I nogle Tegninger af Byens Segl seer man, foruden Vandet, nogle Bakker, hvilket alt sigter til Byens Situation, (788) at den er omgivet med Bierge og ligger for den øverste Ende af Limfiorden.

Privilegier. Af Byens Privilegier veed man nu ingen ældere, end af 1545 hvorved Kong CHRISTIAN IV Confirmation paa Byens Privilegier. Samme Aar forunder høitbemelte Konge Indvaanerne tre Gaardes Eiendom liggende udi Hollum Sogn udi Skotborgherred, hvoraf svares til Kronen aarlig 10 Slette Daler, og maa samme ikke komme fra Byen, men alene eies af de der i Byen boesiddende Borgere, som betale Kongerne og Byens Tyngde. 1606 Kong CHRISTIAN IV gav Lemvig et Marked Søgnedagen efter Søndagen Reminiscere i tre Dage at holdes aarlig. 1607 Samme Konge forunder Byen Torvedag hver Torsdag. 1684 Kong CHRISTIAN V. bevilger Lemvig, formedelst den Byen overgangne Ildebrand, (1) at være frie for Skatter, Consumption og Indqvartering i 20 Aar, (2) at Landprangere, som antreffes, skal miste Varerne, og straffes efter Forordningen af 16 April 1681. (3) Sagefald i Byen tillegges de tre Parter Kirken og den fjerde Part Skolen, (4) at Handverkere paa Landet skal indflytte i Byen eller straffes, første gang 10 Rigsdaler, anden gang dobbelt, og tredje gang arbeide i Jern paa Bremerholmen.

Skiebne og Merkværdigheder. De ældere Byens Privilegier ere formodentlig brændte i den Ildebrand, som i Kong CHRISTIAN I Tid overgik Byen og Raadhuset, hvorom Biskop Peder af Ribe og Kirken tilholdes at erstatte Anders Spend den Skade han leed i Lemvigs Brand paa sit Gods og Harnisk, medens han i Rigets Tieneste var med Kongen i Norge. 1499 har Peder Smed

Borgemester i Lemvig tilsagt Kong HANS et Stykke got grønt Leysk og 20 Mark Danske for Vold og Fredløsmaal, (789) som Clement Tygesön overgik i Lemvig. 1639 har Lemvig haft følgende verdslige Embedsmænd, Borgemestere og Raad, Byfoged, Tolder, Zisemester, Pengeskatter til Baadsmænds Hverving, og tre Unions Skatter. 1683 slog Lynild ned i Kirke-Spiret og afbrændte den. Aaret derefter 1684 blev de meste af Byen, tillige med Kirken, ved en ulykkelig Ildsvaade lagt i Aske, derom er samme Aar trykt et Vers af Peder Hemmet, kaldet Medynk over Ildebranden i Lemvig. Til denne Byes Merkværdighed hører, at adskillige berømmelige Folk derfra har deres Oprindelse og Tilnavn, saasom Doctor og Professor Anders Lemvig, som døde 1603 og legerede sit Bibliotek til Universitetet, den bekiendte Familie Lemvig, hvoraf vi have haft adskillige fornemme Mænd.

Gader og Huse. Byen har nu disse Gader; Vestergade, Østergade, Nørregade, Strandgade, Syndergade. Resenius opregner nogle flere smaa Gader, hvilke formodentlig ere forandrede efter Byens Ildebrand. Torvet ligger midt i Byen norden ved Kirken. Byen bestaaer af 81 Gaarde og Huse, alle af Muur og Bindingsverk, men faa teglhængte, som med de publike Bygninger ere forsikrede i Brand-Cassen for 14740 Rigsdaler. Husene ere bygte saa tet ved Fiorden, at Vandet, naar det er høit, staaer tet op til dem.

Kirken. Kirken, fordum kaldet Vor Frue Kirke, ligger midt i Byen, er en Korskirke, og har nu ikkun et lidet Taarn, men før de sidste Ildebrande 1683 og 1684, havde den et høit Taarn med Spir, som kunde sees over Biergene i de omliggende Sogne. Kirken er vel rummelig stor og smuk, men anlagt meget dybt, hvorover dens Begravelser om Vinteren staae halv fulde af Vand. I Taarnet er et Seirverk, og tvende Klokker, begge med CHRISTIAN V Navn og Aarstal 1686 støbte af Rudolph Melchior, paa den store staaer et (790) Latinsk og paa den mindre et Dansk Vers i Erindring af Ildebranden. Altertavlen er anseelig, Prædikestolen ligesaa, men Orgelverket er slet. Kalk og Disk er given af Frue Maren Skram til Ramergaard, ligesaa Messehagelen, hvorpaa hendes og hendes Mands Hartvig Hvitfeldts Vaabener staae i støbt Sølv forgyldte med Aarstal 1655. Ved Siden Alteret findes Biskop Iver Munks Fæderne og Møderne Vaaben i Træ udhugne. Over Chorsdøren hænger et tiltaklet tredækker Skib med Canoner, forfærdiget og foræret af Jörgen Christian Bejer 1745 paa Bagstavnen staar Printz Christian. I Kirken hænge fire store Lysekroner hver med 12 Arme, hvoraf en er given 1661 af Oluf Jepsen Borgemester i Lemvig, nok tvende smaa hver med 6 Arme. I Altergulvet er Presternes Begravelse. Et Epitaphium over Sognepresten Jens Christensen Jegind, som døde 1675 med hans og Families Portraiter. En Træ-Tavle over Borgemester Jens Jörgensen 1619. En Steen-Tavle over Borgemester Simon Christensen, som døde 1619. En anden over Iver Christensen Foged paa Voldberg, som gav 300 Daler til den Latinske Skole i Lemvig for en Chorsang at holde der i Kirken.

Hospital. I Lemvig er et lidet Hospital, stiftet af Magistraten og Borgerskabet, hvorpaa er Kong CHRISTIAN IV confirmerede Foundation af 8 Martii 1634. Til hvilken Stiftelse Kongen selv har givet 150 Rigsdaler. Bygningen opført 1749 bestaaer af 7 Fag Bindingsverk og Lemmerne ere sex, som foruden fri Huus, Varme og Ildebrand nyde hver en Mark ugentlig. Hospitalets Capital er 2000 Rigsdaler foruden et par Bøndergaarde.

Skole. Her var tilforn en Latinsk Skole, stiftet efter Reformationen af Kong CHRISTIAN III som 1542 tillagde Skolemesteren Konge-Tiende af Lem Sogn. Den berømte Christ. Longomontanus, som var født her i Egnen, og havde nogen Tid gaaet i denne Skole, (791) oprettede et Stipendium til Hielp for en fattig Student, som var kommen fra Lemvig Skole. Samme Skole blev 1739 med de

andre smaa Skoler afskaffet, og Indkomsterne henlagt til Riber-Skole, See HOFMANS Fund. T. IV. p, 528 sq. Skolehuset bruges nu til Byens Danske Skole, hvortil Kameraad Matthias Pedersens Enke-Frue har skienket en Capital af 500 Rigsdaler.

Tinghuus. Ved den nordre Side af Torvet ligger Raadhuset, som nu kaldes Tinghuset, bestaaende af 8 Fag, foruden et lidet Udbygge til Sprøiter og Brandkar, alt af Grundmuur opført 1755 paa Byens og Herredets Bekostning. Derudi er, foruden Ting-Stuen, Værelse til Vægterne, samt Arrest-Stue, Tyvhul, og Kamer til Brand-Redskaberne. Her har før været Borgemester og Raad, nu alene en Byefoged og en Byeskriver, hvilke tillige ere Herredsfoged og Herredsskriver i Skodborgherred. 1642 vare her to Borgemestere og 5 Raadmænd. Bye-Tinget holdes om Fredagen, og Herreds-Tinget om Tordagen.

Indbyggere. Indbyggernes Tal er ikkun lidet og ikke mere end 232. Personer over 12 Aar, bestaaende i 61 Familier, som ere: Geistlige, Sognepresten, Degnen, Skoleholderen: Verdslige, Byefogeden, Byeskriveren som tillige er Hospitals-Forstander, 13 Kiøbmænd, 2 Agerdyrkere, som ei leve af andet, 8 Dagleiere, nogle Enker, 24 Handverksfolk, af hvilke opregnes.

Feldberedere	2	Maler	1
Gfarmester	1	Muurmester	1
Grovsmede	2	Naalemager	1
Handskemager	1	Skomager	2
Hattemager	1	Skrædere	2 (792)
Kleinsmed	1		

Næring. Byens Næring er mest nogen liden Handling og Skibsfart, Øl og Brændevins Sal, hvor Fisk og Kiød kan haves for billig Priis. Det eneste her fattes, er Ildebrand, som maae hentes to Mile, med Bekostning, og med Besværlighed for de store Bakker og onde Veie. Lemvigs Næring beroer meget paa den gode Egn, som Byen ligger i, nemlig de tvende Herreder, der ere saa bekiendte af deres Frugtbarhed paa Korn og Græs, deres skønne Opdræt af Heste, Stude, Køer, Faar og Svin; Heste og Hopper har Berømmelse frem for andensteds i heele Jylland; Heste og Hopper har Berømmelse frem for andensteds i heele Jylland; Af Køerne føres aarlig en stor Deel til Kiøbenhavn, Norge, og Hamborg; og nu paa nogle Aars Tid har saavel Lemvigboerne, som endeel Herregaarde og Bønder deromkring, skaffet sig af de store Eiderstedske Faar, ja nogle har forskrevet Vædre fra Engeland: Man bruge og nu her omkring Jord-Marv til Giødning, hvorved nogle 1000 Tønder Sædeland ere blevne dyrkede, som tilforn laae i Hede og ubrugbar Jord; Saa at, om Handelen er formindsker i Kiøbsteden, er Velstanden paa Landet forøget, hvortil ei lidet har giort, at denne Egn hidintil fra Qvægsygen er bevaret. Lemvig har i forige Tider haft temmelig rige Indvaanere, men nu findes de fleste i maadelige Omstændigheder; de bemidlede have efterhaanden trukket sig ud af Handlingen, og de øvrige maae vel efter Tidernes nærværende Beskaffenhed lade blive at samle stor Formue.

Skibsfart og Handel. Skibsfarten herfra gaaer igiennem Limfiorden paa Aalborg, Kiøbenhavn, og Norge, med Korn, fede Varer, og andre Landets Producter. Byen haver ikkun tre smaa Fartøier, hvoraf den største er paa 800 Tønders Drægtighed, og maae hyre Folk dertil andensteds fra hver Sommer. Nogle faa handle med Heste og Stude, nogle (793) har Glas og Tobaks Oplag, de øvrige Kiøbmænd holde Kram og grove Varer til Landmandens Fornødenhed, som alt hentes fra Aalborg. Handelen formindskes ellers dagligen ved det store Landprangerie, ved de omflakkende Jøder og Haderslev-Kræmere eller saa kaldede Holstens-Folk, hvilke, da de indbringe Varerne, baade tilladte

og utilladte, uden Told, og ingen Consumption eller andre Byrder svare, kan sælge alting for langt bedre Kiøb end Handelsmanden enten i Lemvig eller i de andre Steder. Til Handelens Aftagelse, saavel i denne som de andre ved Limfiorden liggende Byer, gjør ei lidet de saa ofte før omtalte Løgstørs Grunde, hvor Varene med stor Besværlighed, Bekostning og Tids-Spilde maa udlosses og føres igiennem de lave Vande. Naar herpaa blev raadet Bod, kunde Lemvig og de andre paa denne Side Grundene liggende Stæder hente deres Varer fra første Sted, og behøvede ei at berige de Handlende i Aalborg, hvis Udsælgere smaa Kiøbsteder nu er. Det maatte og tiene til Handelens Opkomst i Lemvig, om de meget onde Veie til og fra Byen kunde ved Landmandens Hielp vorde i Stand satte, og om Byen blev forsynet med en liden Skibbroe, thi nu maae Ladningerne flydes eller ved Baade føres til og fra Landet.

Fiskerie. Fiskeriet ved Lemvig er nu af liden Betydning. Dog haves her, saavel af den liden Søe ved Byen, som af Limfiorden, fersk Fisk til daglig Huusbehov. Limfiorden giver Aborrer, Giedder, Helt, Brasen, Øreder, og Aal. Søen Giedder, Aborrer, Skaller, Horker, Helt, og Aal, men ei af saa god Smag som Fiord-Fiskene. I Strømmen, som løber fra samme Søe til Fiorden, fanges og om For- og Efter-Aaret nogle af bemelte Slags Fiske. Fra Vesterhavet haves her og om Sommeren fersk Fisk. Man kiøber i Lemvig 20 gode Aborrer for 4 Skilling, en stor Kabliau for 8 Skilling, og en Snees store Hvillinger for 6 Skilling. (794)

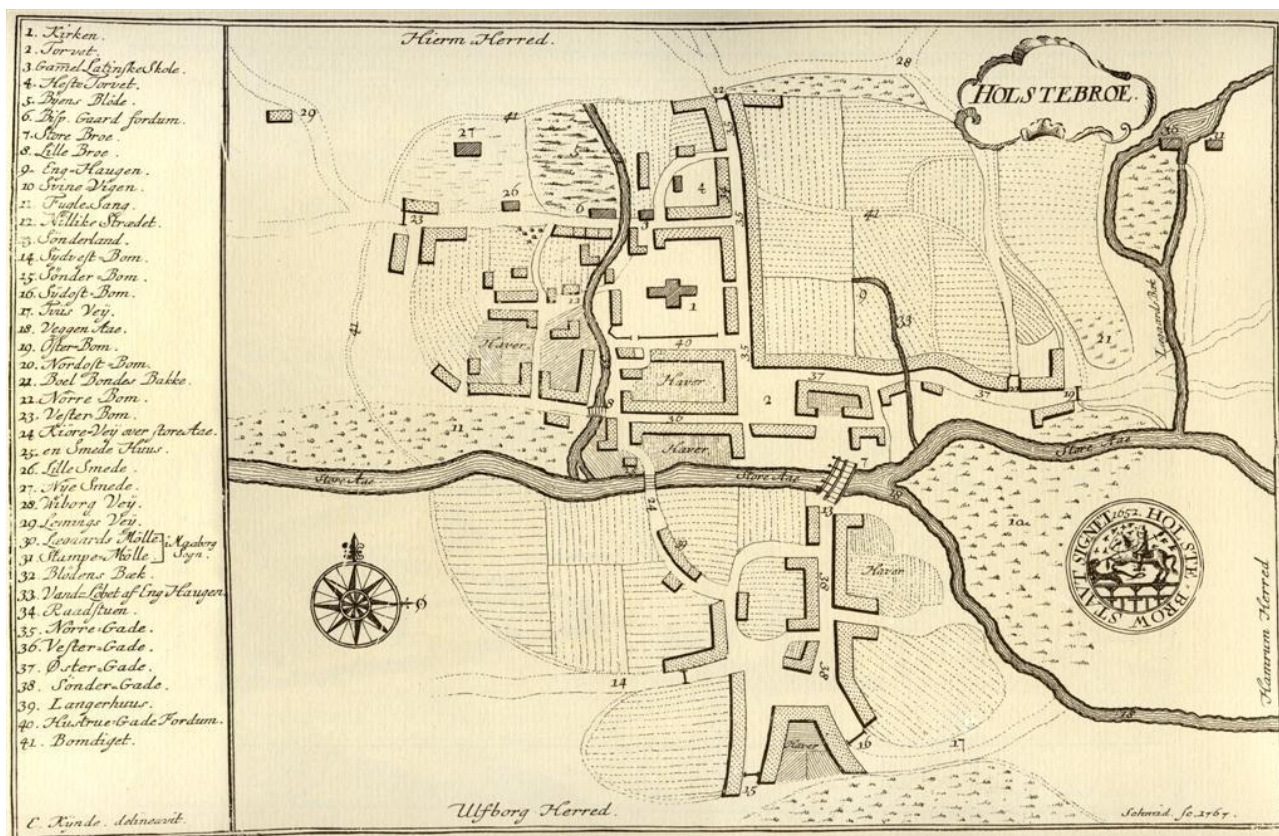
Markjord. Byens Ager og Eng er ansat for omtrent 68 Tønder Hartkorn, skattefrie Kiøbsted-Jord, som nogle af Indvaanerne eie, ligesom de har kunnet formaae efterhaanden at tilkiøbe sig. Marken, som er overmaade god og feed, giver nogen Rug, men fornemlig got Byg og Havre. Græsningen er ypperlig, og Creaturene eie, ligesom de har kunnet formaae efterhaanden at tilkiøbe sig. Marken, som er overmaade god og feed, giver nogen Rug, men fornemlig got Byg og Havre. Græsningen er ypperlig, og Creaturene kan her græsses snart lige saa feede som paa Mersken.

Mølle. Byen har før haft to Vandmøller, som begge længe siden formedelst Mangel af Vand ere blevne øde, den ene kaldtes Borgemesteres Vandmølle. Derefter var her en Veir-Mølle, som og er øde. Hvorover Byen haver haft stor Besværlighed med at kiøre to Miile til Mølle paa Landet. Men nu har Kiøbmand Simon Andrup faaet Kongelig Bevilling at bygge paa Byens Grund en Veir-Mølle, hvorudi tillige skal være baade Sigte- og Grupen-Mølle, som vil blive Byen og Egnen til stor Gavn og Lettelse.

Consumption. Lemvig gav i Consumption 1758 aarlig 760 Rigsdaler. 1761 800 Rigsdaler. 1764 705 Rigsdaler. 1767 695 Rigsdaler. Byen har Frihed paa 5 aarlige Markeder, nemlig 7 Martii, 13 Martii, 22 Maji, 24 Julii, og 9 October. De tre første har ei i mange Aar været holdende, men alene de to sidste, som endda ere ringe nok. Torvedag holdes her hver Tisdag.

Holstbroe.

Situation. Holstbroe ligger 22 Miil fra Ribe, 16 Miil fra Kolding, 4 Miile fra Lemvig, og 6 Miile fra Viborg, under Poli Høide 56 Gr. 31 Min. Latitudinis, og 24 Gr. 32 Min. Longitudinis. Byen mangler Seglads, da den ligger 4 Miile fra Vesterhavet, og 2 Miile fra Limfiorden, hvor den Havn ved Struer er Holstbroe Byes Losse- og Lade-Plads for Aalborgske Varer, ligesom undertiden Ringkiøbing 6 Miil derfra, men mest Hierting 18 Miile derfra, ere dens (795) Losse- og Lade-Pladser for Hamborgske og Hollandske Varer.

Byen deeles formedelst den store Aae, som løber derigiennem, i to Deelee, kaldet Nørre- og Synder-Land. Aaen, som kommer nogle Miile oven fra Landet af, og har stort Tilløb af andre Aaer og Bekke, er saa bred, at Broen derover er 77½ Alne, og kan dens Vande i Tøbrud om Vinteren voxee saa høit, at et stort Fartøi kunde gaae derudi. Denne Aae skiller Hierm- Ulborg- og Hamrum-Herreder fra hverandre. Dog hører Byen, hvis Hoved-Gader falde omtrent ud i et Kors, under Ulborgherred, endskiønt det vigtigste af den eller Nørreland og de 3 Deelee af Korset ligge paa Hiermherreds Grund. Aaen falder 3 Miile vesten fra Byen i Ulborg-Fiord eller Rissom-Fiord, hvor der ved Vosborg er Laxfiskerie, da Laxene fra Havet af gaae igiennem Torskminde ind i Fiorden og søge op ad Aaen, men intet Skib kan gaae ind ad dette Minde. Paa Nørre-Land løber en liden Strøm fra fordum værende Lille-Mølle igiennem Byen til Aaen. Strax uden for Øster-Bom iligemaade en Strøm fra Leegaard-Mølle til Aaen, og paa Synder-Land kommer Lille-Aae fra Vegel-Mølle, som løber tet østen om Synderland ud i Store Aae.

Vaaben. Byens Vaaben er St. Jørgen til Hest stridende med Dragen paa en Broe. Dette Insigne sees i Byens Segl, som er af 1652 WOLF i Encom. R. D. p. 32. beskriver dette Vaaben med sine Farver meget nøie.

Navn og Ælde. Byens Navn skrives i ældre Documenter paa adskillige Maader, saasom, Holstebro, Holtzbro, Holstetbro, Holstabro, Holstatbro og Hwolstatbro, hvoraf gøres adskillige Gietninger til dets Oprindelse. Nogle have i gemeen Tale kaldet Byen Hodsbroe eller Horsbroe, hvoraf den urimelige Tradition er kommen, at Aaen i (795) gamle Dage ikke har været bredere, end at man kunde trine derover paa et Horse-Hoved, hvoraf Navnet skulde være kommet. Andre holde for, at Holstenerne, i den Tid de herskede i Jylland, har ladet anlegge den store Broe, hvoraf Byen haver Navn. Men som man finder Navnet ældere, og i Skrifter af 1287, hvor det nævnes Holstatbroe og Hwolstathbro, synes det rettest at hidlede Navnet af Byens Situation, at den er anlagt paa et sidt og hult Sted, hos Broen som gaaer over Aaen. Bemelte Aarstal vidner om Byens Ælde, og at den maae have været til før den Tid.

Privilegier. Det ældste Privilegium, Holstebro nu veed af at sige, er givet af Kong CHRISRIAN III 1552 lydende, at, siden Byen er afbrendt, tillige med alle dens Privilegier af fremfarne Konger, saa tager Hans Maj. Borgemester Raadmænd og Borgere i sin Beskiermelse, og giver dem adskillige Privilegier, hvoraf de betydeligste ere: At de hvert Aar skal erlegge deres Byskat: Om Udenbyes ihielslaaer eller saarer indenbyes Mand, bøde Kongen og Kronen 40 Mark og til Byen 40 Mark: Om Sandmænd: At ingen der boende maae tage en Værge paa Landet: Fremmede Kiøbmand og Reisende ei at maae fornærme Byens Indvaanere ved at sælge Varer uden paa almindelig Marked: Dem bevilges at nyde, bruge og beholde deres Frihed uden Byen med Ager, Eng, Græsning og Fædrift, Tørvegryft og Lyngslæt, som de af Arilds Tid have haft: ligesom og aarlig at have tre Markeder, Midfaste Søndag, St Hans Dag, og St Olufs Dag. 1569 forbyder Kong FRIDERIK II alle, som de trende Markeder i Holstbroe besøge, nogen Handel, Kiøb eller Sal at bruge, enten paa usædvanlig Pladser eller førend rette Markeds-Dag kommer, til Forprang og Skade for Borgerne og til Kronens Tolds Besvigelse, under Forbrydelse af alt hvis de have med at fare. 1604 Kong CHRISTIAN (797) IV confirmerer Byens Privilegier. 1623 Samme Konge forunder Byen et Marked den 3 Februarii eller næste Søndag derefter aarligen. 1638 Kong CHRISTIAN IV forunder Byen Kronens Gaard uden Byen, kaldet Bispegaarden, og at den med sin Eiendom maae ligge under Byens Frihed, hvorimod svares til Slottet Lundenæs ei alene den sædvanlige Afgift, men endog aarlig to Tønder Rug.

Skiebne og Merkværdigheder. Holstebroer har haft den Ulykke at blive hiemsøgt af 6 store Ildebrande, tre i forige Seculo, nemlig 1651 1 Julii 1697 og 1698 og tre i dette Seculo, 1720 8 April, 1733 22 Julii den største, da Ilden kom op i Byens vestre Ende og gik lige til østre Ende tvert igiennem Byen, og 1734 30 Junii, da Ilden opkom mod Enden af Nørregade og gik paa begge Sider langt ned i Gaden. Dog er Kirken i alle disse Ildsvaader bleven sparet. I Historien findes om Holstbroer ikke ret mange merkværdige Ting. Efter en gammel Kæmpevis har i Kong ERIK MENVEDS Tid levet en fornem Mand, som kaldes Iver af Holstebroer, og har formodentlig haft Byen i Pant eller Forlæning af Kronen. 1329 var Holstebroer med Hiermherred oantsat og forlænet til Hr. Albret Albretsön Ridder. 1338 har Greve Gert af Holsten været i Holstbroer og haft Prior Peder af Ribe med sig. 1355 om Midsaften, formodentlig i Markeds-Tiden, har Kong VALDEMAR været i Holstbroer, og holdet Retterting med denne Egns Indvaanere. 1406 holdt Kong ERIK af Pomern ligeledes Retterting i Holstebroer. 1463 fik Rigets Hofmester Hr. Erik Ottesen Kong CHRISTIAN I Qvittantz for Byeskatten og Sagefald af Holstbroer. 1480 indvordede Jens Bloberg Borgemester i Holstbroer to Gaards eie liggende i Asfehoved i Byen og en Eng og Grund liggende vesten Presteberg ved Norden-Aae og ind i det store Berg Norden Aae, og en Eng i Adsyg, og alle de Enge som ligge mellem Typehede og Asfehoved. (798) 1526 fik Niels Pedersen Borger i Holstbroer af Kong FRIDERIK I Livsbrev paa Holstbroer-Broe, med Korn og Rente, der til ligger af Voldborgherred og Hiermherred. 1542 Søndag Vocem Jucunditatis var Kong CHRISTIAN III i Holstbroer. 1556 og 1558 har Kong CHRISTIAN III forlænet bemelte Niels Pedersen med Broen i Holstbroer og tilliggende Broer-Korn og anden Rettighed, hvorimod han skal holde Broen i god Stand med sterke Fiæle, Stolper og Rekker. 1562 fik Sören Lassen Borger i Holstebroer Kong FRIDERIK II Forlæningsbrev paa bemeldte Broer med hvis Rettighed der tilligger.

Gader og Huse. Af RENII Kart 1677 over Holstbroer sees, at Gaderne, foruden Torvet, da vare: Nørre-Gade, Strædet fra Nørre- til Øster-Gade, Skole Stræde, tvende Stræder uden Navn, Vester-Gade, Strædet til Aaen, Øster-Gade og Synder-Gade paa Synderland. Byen har endnu samme Hoved-Gader, men Strædet fra Nørre- til Øster-Gade er nu ikke til. Nørre-Gade er bygget længere ud paa dertil indtagne Grunde af Marken. Den liden Gade synden for Kirkegaards Diget skal forud have hedet Hustrue-Gaden. Den ene af de to navnløse Stræder kaldes Nøllike-Stræde, og der, hvor disse Stræder findes, synes Byen ei nu sa bebygget, som forhen. Byen bestaaer 148 Gaarde og Huse, som i Brand-Cassen ere asseurerede for 41480 Rigsdaler.

Kirken. Kirken er en Korskirke, bygt af Muursteene, med Taarn, og overalt belagt med Blye. I Taarnet er Seierverk, tvende brugelige og tvende smaae ubrugelige Klokke. Paa den største Klokke staaer Aarstal 1464 med Munkeskrift, see Marm. Dan. Tom. II. Pag. 80. Altertavlen er nye, bekostet 1757 af Kiøbmand Claus Skives Enke Mette Juul. Om den gamle Altertavle var den Tradition, at den var giort af Vraget af det Skib, som en Prinds af Engelland var strandet paa ved (799) Bovbiørg, Marm. Dan. Tom. II. Pag. 84. Kalken bekostet 1622 i Sogneprestens Niels Villadsens Tid. Vin-Kanden og Oblat-Æsken givne 1731 af Frue Karen Solgaard Baronesse af Gersdorf. Daab og Skriftestool 1759 af Christen Jacobsen Kiøbmand i Aalborg. Et Sølv-Døbefad af Justitzraad Christian Sigfried Eenholm og Frue Anne Marie Poulson. Jern-Sprinkelverk af Kirsten Hartvigsdatter, Milter Hansens Enke, og 6 Agre til hendes Gravs Indhegning. Orgelverket fornyet 1762 af Kiøbmand Christian Solgaard og Hustrue Mette Bork. Tvende Lysekroner, den eene given 1661 af Borgemester Niels Sörensen og Raadmand Ib Lassen, den anden 1742 af Niels Nyboe, samt et Skib af den sidste. De tolv øverste Stole 1764 af Handskemager Christen Vand. Ti lukte Stole og Pulpiturer, bekostede Tid efter anden, af Baronesse Gersdorf, M. Sören Lugge, Boe Christian, Hans

Rasmussen, Apoteker Mulman, Justitsraad Eenholm, Provst Kynde, Postmester Grön, Apoteker Hofman, og Thomas Lund. I Taarnet er bemelte Frue Karen Solgaards Baronesse af Gersdorf og hendes Mænds Begravelse, med et Marmor-Epitaphium over hende og hendes fiende og sidste Mand Hr. Rudolf Friherre af Gersdorf, som døde 1729. I samme Begravelse staaer hans Søn Geheime-Conferentsraad Hr. Nicolaus Friherre af Gersdorf med sin Frue. Til Begravelsens Vedligeholdelse har hun givet Kirken 11 Agre og 200 Rigsdaler. Over Altergulvet ere ophængte Ritmester Henrik Burchard von Münkhausens Faner og Vaaben, som var Frue Karen Solgaards tredje Mand. I Kirken et Epitaphium over Christen Christensen Linde til Volstrup som døde 1706 80 Aar. Og Frue Dorthe Nielsdotter, hvis Begravelse er yderst i syndre Korskirke, med et andet Epitaphium uden paa Kirken over hans afdøde Børn, han har henlagt 12 Agre til Begravelsens Vedligeholdelse. Et Epitaphium over Borgemester Niels Sörensen som døde 1668 77 Aar. Et Epitaphium over Lieutenant (800) Johan Georg Firck død 1710 67 Aar. En Inscription og nogle Faner over Lieutenant Calenus. En Tavle, bekostet af Sognepresten Jens Birkerød Meldal, over Sognepresterne siden Reformationen samt Rectores og den Latinske Skoles Velgiørere. Han har og 1742 ladet opsette en Tavle over Kirkedøren, med en Inscription over Byens 6 Ildebrande. Endnu findes i Kirken disse aabne Begravelser: 1) Hr. Christen Solgaards i Altergulvet. 2) M. Sören Lugges i Sacristiet. 3) Ditlev von Buchwalds til Tviskloster og Frue Margrete Rantzov, med deres Søn Wulf von Buchwald, i nørre Korskirke, købt af dem 1662. 4) Borgemester Christen Nielsens for an i syndre Korskirke. 5) Mouritz Graaes lige for Kirkedøres. Hvad der er givet til Kirken i Agre eller Penge, og til de Fattige i Holstbroe 1000 Rigsdaler af Baronesse Gersdorf, derom see HOFM. Fund. T. IV. p. 653 656. Om Preste-Residentzen ibid. T. IX. App. Rip. P. 28.

Skole. Den Latinske Skole, som før var i Holstbroe, var stiftet af den store Skole- og Kirke-Ven Kong CHRISTIAN III som 1542 lagde til Skolemesterens eller Rectoris Underholding Konge-Tiende af Maabierg Sogn, ligeledes Landgilden af en Kronens Jord ved Varde kaldet Ladegaards Jord. De tvende lærde Mænd, Biskop D. Hans Povelsen Resen og D. Christen Legaard Kong FRIDERIK III Medicus have gaaet i Holstbroe Skole. Denne Skole blev med de andre smaa Skoler 1739 afskaffet, og Indkomsterne, hvoriblant det fornemste Legatum af Christen Linde var paa 1000 Rigsdaler, alle lagde til Riber-Skole, See HOFM. Fund. T. IV. p. 531 538 650. Det forhen værende Latinske Skolehuus bruges nu til Dansk Skole for Byens fattige Børn.

Raadhuus og Øvrighed. Det forige Raadhuus, som stod paa Torvet, blev i Ildebranden 1733 ødelagt. De nu værende Raadhuus, som ligger ved Nørregade og før var Sogneprestens M. Sören Lugges Vaaningshuus blev 1750 købt og indrettet til dette Brug. Her har før været 2de (801) Borgemestere og 4 eller 5 Raadmænd. Nu er her alene en Byfoged og enn Byskriver, som tillige ere Herredsfoged og Skriver udi Hierm- og Sinding-Herreder. Bye-Tinget holdes her hver Tisdag, og Herreds-Tinget om Fredagen. I Holstbroe holdtes i gamle Dage Syssel-Tinger for Hardsyssel, som kaldes Hardbo Byeting 1424 nævnes Christiern Terkilsön Konnings-Foged paa Hardbo Bygdeting. 1424 nævnes Christiern Terkilsön Konings-Foged paa Hardbo Bygde-Ting.

Bispegaard. Bispegaarden i Holstbroe var i de catholske Tider en Gaard, hvor Biskoperne af Ribe, naar de i denne Egn opholdte sig, residerede, og hvortil laae endeel Jorde og Bøndergods. Man finder et og andet Brev af Biskop Iver Munk 1505, som saa sluttet: Datum in Curia nostra Episcopali Holstetbro. RESENIUS siger, at der ved Gaarden fordum var et Asylum eller Barfred. Samme Gaard hiemfaldt ved Reformationen med alt det geistlige Gods til Kongen og Kronen, og kaldedes siden Holstbro-Gaard eller Vor Gaard udi Holstbroe. 1540 forlænedes Kong CHRISTIAN

III Axel Nielssön med Holstebrogaard. 1555 fik Erik Skram den i forlæning. 1558 fik Palle Juul Kronens Gaard i Holstbroe med Bønder, Tienere og al sin Tilliggelse, at bruge og beholde, saa længe han var Landsdommer i Nørre Jylland. Hvorledes Kong CHRISTIAN IV 1638 forundte Byen Bispegaarden, og lagde den under Byens Frihed, derom er tilforn meldet hos Byens Privilegier. Gaarden, som fordum laae uden for Byen og menes at have hørt under Maabierg Sogn, ligger nu inden for Byen og menes at have hørt under Maabierg Sogn, ligger nu inden for Vester-Bom, i den nordvestre Side af Byen, er Particuliere tilhørende, og kaldes endnu Holstebro-Bisgaard, har endeel Bygninger, en god Have, og endeel matriculerede Jorde, paa 2 Tønder 4 Skiepper Hartkorn. De øvrige Jorde ere underlagte Byens Mark, og kaldes endnu Bispegaards Mark. Af den gamle Bispegaards Bygning berette gamle Folk at have seet Rudere. (802)

Fuglsang. Ved Aaen og Blegdamen, sydvest for Byen, har og fordum ligget en anden offentlig Gaard, kaldet Fuglsang hvor den Plads Fuglsang endnu ligger, som synes at have været omgiven med Graver. Denne Gaard var før Reformationen et Gildehuus for det saa kaldte Prestegilde i Holstbroe. Samme nævnes i et Document af 1510 hvorved Kield Digsmed Prest og Vicarius i Viborg giver til den hellig Aands Huus i Aalborg sin Gaard i Holstebro liggende næst norden op til Aaen vesten ved bemelte Hellig Aands Huses Vaaning, indtil Provst Clauses Gaard vedtager, og nør indtil Prestegylde-Gaard som kaldes Fowelsang, med Salshuus, det vestre muret Herberg, Ladehuus, Fæhuus, Abildgaard og Kaalgaard.

Indvaanere. Byens Indvaanere regnes for omtrent 700 Personer eller 500 over 12 Aar, af hvilke henved 100 have taget Borgerskab. De bestaae af 218 Familier, nemlig Characteriserede med Enker 6 Geistlige med Enker 10 Kongelige Betiente med Enker 5 Privilegerede 3 Kiøbmænd, smaa Kræmere og Vertshuusmænd med Enker 34 Dagleiere 39 Andre adskillige, Enker og Fattige 40 Haandverkere 81 Familier, som ere:

Barberere	2	Malere	2
Bogbinder	1	Muurmestere	6
Felberedere	4	Parykmager	1
Giørtlere	6	Reebslagere	2
Gfarmester	1	Sadelmager	1 (803)
Grovsmede	3	Skomagere	12
Guldsmed	1	Skrædere	8
Handskemagere	2	Slagtere	2
Kandestøber	1	Snedkere	2
Kobbersmede	2	Tømmermænd	3
Liimkoger	1	Endeel Væverske	

Næring. Siden Holstbroe er en Land-Stad, og ingen Seglads har, men maae føre sine Varer over Land fra og til de forhen nævnede Losse- og Lade-Steder, kan Handelen ikke være stor eller meget vigtig. Byens beste Næring bestaaer da i nogen liden Handel med grove Varer, som Bonden behøver, samt Øls- og Brændevins-Sal, Avling, og deslige, baade ved eget og andres Arbeid, som have lært Professionen af ham og paa andre Steder nedsat sig. En og anden her handler med lidet Galanterie-Kram, og nogle faa har Commissions-Handel med Tobaks Oplag, Stemplede Kart, Apoteker-Vare, og Stemplet Papir. En Fabrik til Rye, Multum og grovt Tøig af indenlandsk Uld

kunde her beqvemlig anlegges, og om nogle gode Handverkere her endnu nedsatte sig, kunde de have Levebrød.

Agerdyrkning. Byens Ager og Eng staar for 96 Tønder, 3 Skiepper, 2 Fierdingkar, 2 Album Hartkorn, frie Kiøbsted-Jord, og 16 Tønder 3 Skiepper 2 Album, hvoraf svares Matricul-Skatter og som laae til forommeldte Holstebro-Bispegaard, hvilken med sine Jorde blev 1638 ved Kongelig Benaading henlagt under Holstbroe Byes Frihed. Agerne kiøbes og bruges til Rug, Byg, Havre, og Græsning, efter enhvers Leilighed, uden nogen ordentlig Inddeeling. Byens Mark kunde meget udvides, naar aarlig et Stykke Fællede og Hede, som er til liden Nytte, blev inddeelt til Borgerskabet. Og af dem dyrket og gjort til Agerland. Det er ellers stor Skade for Byen, at (804) nogle udenbyes boende kiøbe af Holstbroe-Mark-Jorde, hvilke Borgerne igien af dem dyrt maae leie.

Fiskerie. I Store Aae falder nu saare lidet Fiskerie, somme Aar 3 eller 4 Lax, og somme Aar slet ingen, nogle faa Krog-Øreder, Giedder og smaa Skaller, saa det neppe lønner Garn og Arbeid.

Consumption. Byens Consumption har været, i Aaret 1758 1735 Rigsdaler, 1761 1600 Rigsdaler, 1764 1440 Rigsdaler, og 1767 1440 Rigsdaler.

Markeder. Aarlige Markeder holdes i Holstbroe, 9 Januarii, 19 Februari, 30 Maji, Tredje Onsdag efter i Julio, 25 Julii, 11 September, Onsdag for Mikkelsdag, 16 October, 14 November, og hver Tisdag Torvedag. Af Markederne er det betydeligste, som holdes in Februarii, hvilket Arndt Berntsen kalder det fornemste Hestemarket i Riget. Dette Marked, som forud holdtes udi Holstbroe i Midsaften, findes at have været et berømt Marked 1345 i Kong VALDEMARS Tid. Om Byens Markeder i Kong CHRISTIAN III og FRIDERIK II Tider, er forhen meldet ved Byens Privilegier.

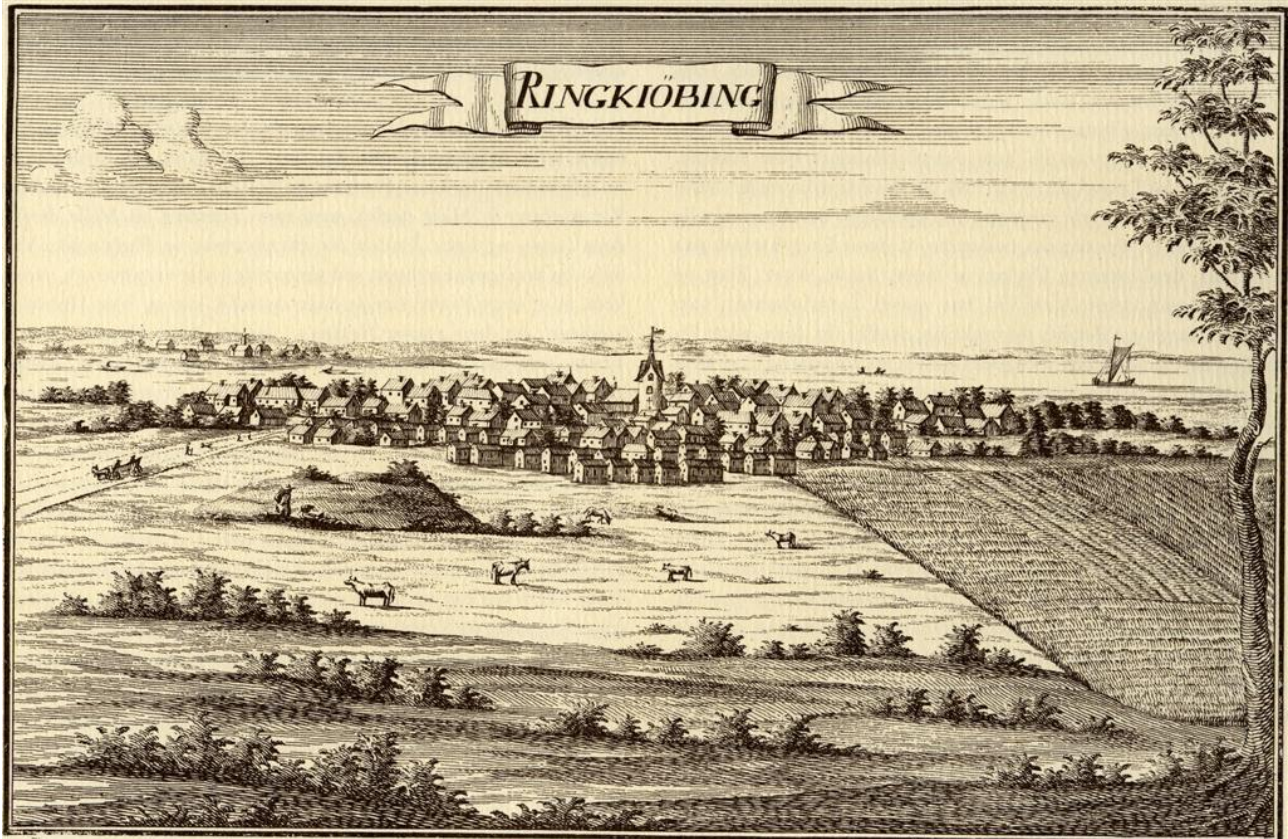
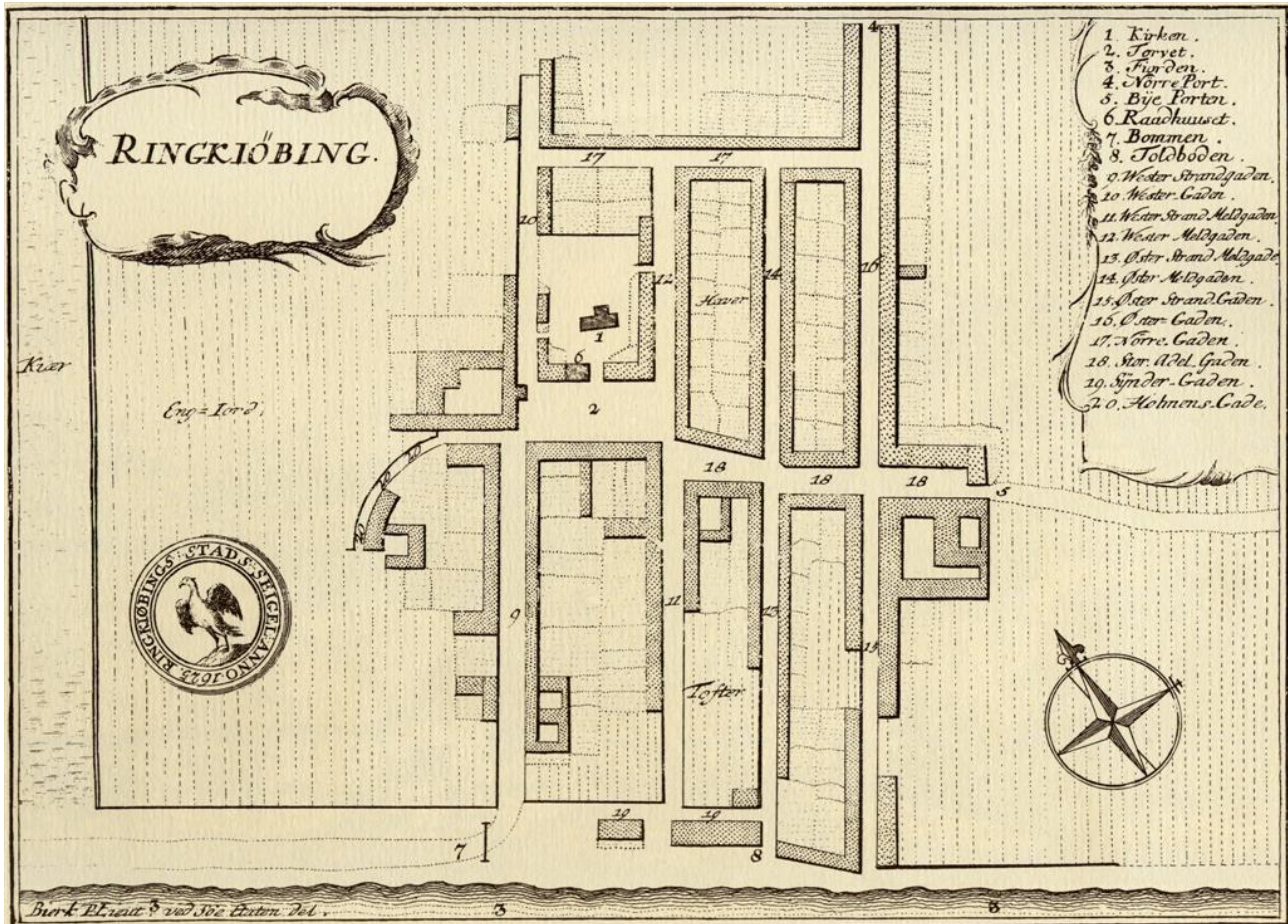
Ringkiøbing.

Situation. Ringkiøbing er en liden Søe-Stad, beliggende i Hindherred, hos Fiorden som deraf kaldes Ringkiøbing-Fiord, 16 Mile fra Ribe og 14 Mile fra Kolding under 56 Gr. 7½ Min. Latitudinis og 24 Gr. 12 Min Longitudinis. Tet ved Byen, skal før have staaet en Veir-Mølle.

Fiorden. Vandet i Fiorden er i endeel Aaringer saa voxet, at, hvor før har staaet Huse, og en lang Steenbroe har gaaet fra Holm Land til Vennergaard, der segler man nu med Baade. Ved Flod og høit (805) Vand er alt grønt bortskyllet og igien opskyllet Sand og Steen. Beboerne ved Stranden har maattet indflytte Plankverket for deres Pladser og sette Tang-Diger uden for.

Aaen, som kaldes Vonaae, løbet ikke igiennem Byen, men er næsten en Fierdingvei derfra neden for Engene. Der er et Færgested, hvor man overføres for Penge efter Privilegium. RESENIUS, paa sit Kart over Ringkiøbing, nævner tvende Aae, den store Aae, som løber ud i Fiorden, og Aaen som løber ud med Siden af Fiorden, hvor man maae kiøre langs ud i Vandet, med hvad som skal føres til eller fra Byen, uden hvad som ved Færgestedet kan overkomme.

Vaaben og Vaaben. Byens Vaaben er en langbeenet Ørn, staaende paa et Berg, med udstrakte Vinger til at flyve. Stads-Seiglet, som endnu bruges, er af 1625. Heraf er den urigtige Tradition kommen, at Byens Navn først skal have været Ørnsberg, og at Kong CHRISTIAN III. Skal have staaet paa den uden for Byen liggende Kongens-Høi, anseet Byens Ringhed, og forandret dens Navn til Ringkiøbing. Andre have udfundet navnet af en af de hedenske Konger ved Navn Ring, som skulde være begravet i bemeldte Høi.

Denne sidste Meening er alene en Gietning tagen af Byens Navn, saadant som det nu skrives, og gaaer alt for høit op i Alderdomen. Men som Ringkiøbing kan bevises at have haft dette sit Navn nogle 100 Aar før CHRISTIAN III Tid, alene med nogen liden Forandring, saa bør man aldeles forkaste den første Meening, og blive ved den enfoldigste, nemlig, at det er en Kiøbing eller liden Kiøbsted, i Begyndelsen anlagt hos da værende nærmeste Kirke-Sogn Rindom, som og skrives Rennum og Rynnum, hvorfor man i et Document af 1345 finder Byen nævnet Rænnumköping og i et andet af 1368 Rennekøping, som siden er forvandlet til Rinkøping, Ringkiøping og Ryndkiøbing. Saa at Oprindelsen til denne Byes Navn er af lige Beskaffenhed med Lemvigs (806) Navn af næste Sogn Lem, Fladstrand af Flade, Løgstør af Løgsted.

Ælde og Privilegier. Hvor gammel Kiøbsted Ringkiøbing er, veed man nu ikke, dog er dens første Herkomst formodentlig at tilskrive Nyeminde-Gabs Aabning. Men at den har været til og haft sit Navn i, og formodentlig en god Tid før, den sidste Kong VALDEMATS Tid, sees af foregaaende. 1368 blev befalet, at ingen Kiøbmænd maatte enten af Havnen ved Ringkiøbing eller af Havnen ved Varde (de portu juxta villam Renneköping, nec de portu juxta villam Warwith) udføre nogen Slags Varer, med mindre de kom til Ribe med dem og der betalte Told deraf. Af Byens ældste Privilegier ere ingen bekiendte, men RESENIUS beretter af Kong CHRISTOFFER af Beyern 1443 har stadfæstet de af Kong VALDEMAR Bayern forundte Privilegier. 1545 stadfæstede Kong CHRISTIAN II deres Friheder og bevilgede, at ingen Fremmede skulde sælge og købe omkring Byen paa to Mile nær. 1549 Kong CHRISTIAN III forunder Borgerne en Torvedag hver Løverdag og et aarligt frit Marked paa St. Botulphi Dag. 1549 samme Konge tillader Borgemester og Raad i Ringkiøbing at maae udsette i Nyeminde-Dyb nogle Søe-Tønder, den Søefarende Mand til beste, og oppebære af hver Løst Gods 2 Skilling Danske Penge til at holde Søe-Tønderne vedlige og til Byens Behov. 1551 fik Borgemestere, Raad og Borgere i Ringkiøbing Kong CHRISTIAN III Benaading, at maae afbryde tvende Gaarde i Hingherred, den ene kaldes Hiebolstoft, den anden Hugborg, til deres Byes Overdrift. 1560 Kong FRIDERIK II befaler, at Gaardene og Eiendomene til Byen ei maae sælges til Fremmede Udenbyes, men alene til dem, som boe eller vil nedsette sig i Byen, og at de deraf skal svare Byens-Tyngde med andre. (807) 1573 eftergav Kong FRIDERIK II Borgemester Raad og Borgere i Ringkiøbing nogle Aars Restantz af den Skat de vare taxerede for, som beløb sig til 800 Daler, halvparten i Mønt, og halvparten i gamle Daler. 1586 stadfæster samme Konge de af hans Hr. Fader 1545 Byen givne Privilegier, 1608 Kong CHRISTIAN IV confirmerer Byens Privilegier. Samme Konge i samme Aar bevilger Torvedag om Fredagen i steden for Løverdagen, samt Markeds Forandring fra Et Boels Dag til St. Ægidii Dag, da Markeds Forandring fra St. Boels Dag til St. Ægidii Dag, da Markeds Forandring fra St. Boels Dag til St. Ægidii Dag, da Marked herefter skal holdes.

Gader og Huse. Af en gammel Bye er Ringkiøbing temmelig regulier anlagt med nogenledes lide Gader. Torvet ligger synden ved Kirken. Byen har tvende Porte, nemlig Nørre-Port og Bye-Porten eller Store Port for Østen, derforuden en Bom sydvest for Byen. Gaderne ere: Vester-Strandgaden. Vestergaden. Vester-Strand-Meldgaden. Øster-Strandgaden. Østergaden. Nørregaden. Store Adel-Gade. Syndergade. Holmens-Stræde. RESENIUS nævner og Reber-Banen uden Nørre-Port. Af Huse og Gaarde ere her omtrent 121 men ingen Bygning i Brand-Cassen assureret. Husene ere alle af Muur og Bindingsverk, men mest halmtakte, undtagen i Adelgaden.

Kirken. Kirken er liden, og siges fordom at være kaldet St. Jørgens Kirke, hvilken Helgens Billede endnu findes paa Pulpituret. Ved nordre Siden er en Korskirke eller Udbygning, som skal være bygt

og bekostet af Sognepresten Hans Iversen Bork, hvis Epitaphium staaer i samme Korskirke. Kirken er lav, men holden i god Stand, inden til malet, og ziret med Orgelverk og endeel indlukte Stole. Spiret paa Taarnet er skievt, enten det saa er trukket ved Blest, eller det er bygt skievt for des fastere at imodstaae de sterke vestlige Vinde, er uvist. Spiret og Kirken paa Syndre Side er tækket med Blye. Spiret er nylig med stor Bekostning fornyet med Fløi, hvori Ørnen som byens (808) Vaaben, samt Kiedel og Knap, af Kobber og sterk forgyldt. Jernverket omkring Alteret og en Sølv-Flaske til Vinen er foræret 1697 Af Amtsforvalter Willads Andersen, som har ladet bygge en muret Begravelse norden for Choret, og derfor legeret 100 Rdlr til Kirken, hvoraf de 50 Rdlr. nylig ere betalte af en Descendent Madame Bagge paa Søegaard, til hvem Begravelsen nu hører. Den forgyldte Sølv-Kalk og Disk, samt mindre Dito til Syge, har Kirken bekostet, men den forgyldte Sølv-Æske til Brødet er given 1711 af Sven Mortensen. I Kirken ere tvende Lysekroner, og i Korskirken hænger en Messing-Lampe, given af Peder Pedersens Arvinge, som til dens Lysning har henlagt to smaa Agre i Marken. Langs under den store Gang og under Stolene ere adskillige murede Begravelser. A Epitaphier findes her, et over Sognepresten Hans Kiær, et over Tolder Jens Olufsen, og et over Borgemester Busk. Udi Ringkiøbings Kirke var 1522 et Alter, kaldet St. Annæ Alter, hvortil Hr. Anders Sörensen Vicarius i Ribe folde og skødte Hedegaard i Velling Sogn o Hindherred, Skødebrevet blev 1547 af Kong CHRISTIAN III stadfæstet. Om Kirkens nu værende Indkomster, see HOFMANS Fundatzer T. IV. p. 668 T. IX. Append Rip.

Skole. Den gamle Latinske Skole i Ringkiøbing blev, med de andre smaa Skoler, 1739 reduceret, og Indkomsterne henlagte til Dom-Skolen, i Ribe. Ringkiøbing Skole har forud givet nogle brave Mænd af sig, og da den var i sin Velstand sendte Forældre fra Norge deres Børn her ned til Skole, den havde da og et lidet Skole-Bibliotek. Skolehuser, som ligger ved Kirken, er forvandlet til en Bolig for Chor-Degnen. De andre Kirkens Betiente have her ingen frie Residentzer, men nyde noget af Kirken til Huusleie. Ellers er her en Dansk Skole for Byens Ungdom, hvortil Skolemesteren af Sognepresten og Magistraten beskikkes, og er ham tillige af Magistraten tillagt Bedemands-Tienesten. (809)

Fattige. Her er intet Hospital, men Byens Fattige ere dog temmelig vel forsørgede. Om de Fattiges Capitaler, see HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 668. Tom IX. App. Rip. Pag. 31. Foruden Renterne deraf, paalegges Byens Indvaanere efter Kongl. Forordning at give noget aarlig, saa at 4 Rigsdaler uddeles ugentlig paa Raadstuen, foruden hvad nogle nyde qvartaliter til Huusleie.

Raadhuus. Ved Torvet er en gammel Bygning til Raadstue og Tingstue. Øvrigheden bestaaer af en Borgemester og tvende Raadmænd. Borgemesteren er tillige Byeskriver, og den ene Raadmand tillige Byfoged.

Amtstue. Den Kongelige Amtstue, hvor Skatterne betales for Lundenæs og Bøvling Amter, holdes i Ringkiøbing. Kunde Amts-Kornet tillige der vorde oplagt, vilde det være Byen og Borgernes Næring til megen Fordel.

Toldsted. I Henseende til at Ringkiøbing tilforn har været og endnu er et Kongeligt Toldsted. Naar Land-Stæderne maatte søge dette Toldsted og her have deres Oplag, vilde det være til Ringkiøbings Opkomst.

Indbyggere. Indvaanernes Tal beløbe sig til 313 over tolv Aar, bestaaende i følgende Familier: Kirkens Betientere, en Sogneprest, en Residerende Capellan, en Chordeg, en Skoleholder, en

Orgelmester. Verdslige: Trende Magistrats-Personer, en Søe-Enroullerings Officier, en Apoteker, en Chirurgus, omtrent 60 Borgere, hvoraf 6 á 8 Handlende, 50 Enker og Fattige, de fleste smaa Borgere ere Daglønnere og Baadførere, af Handverksfolk vides disse:

Grovsmed	1
Hattemager	1
Kleinsmede	2
Kobbersmed	1
Reebslager	2
Skomagere	4
Skrædere	4
Tømmermænd	3 (810)

Søefolk. Om Søefolk kan ikke anføres et vist Tal. Førend Søe-Limit-Indretningen kom paa, stod Ringkiøbing for 17 til 18 Matroser at levere i Krigstider. Nu ere alle unge og som fare til Søes, indskrevne i Søe-Rollen. Saa mange som ere tilstede ved Søe-Sessions Tiden, mest i November Maaned, faae Penge til Consumption efter deres Befarenhed. Her er til den Ende en Søe-Lieutenant paalagt Byen til frie Qvarteer.

Næring. Byens Næring er mere i Af- end Tiltagende. Handelen er ikkun slet, siden Byen ikke længere er Oplags-Sted for andre Kiøbsteder. Skibsfarten er liden, og gaaer meest paa Norge med Korn og fede Varer, imod Tømmer, Jern, Tiære og Kalk, som til omliggende Landboer afsættes. I forige Tider har Byen haft 10 á 12 Skibe, nu alene et Fartøi, de øvrig, som fragtes, ere fremmede. Amtstuen giver Byen nogen liden Næring, men den øvrige maae have af Fiskerie, Agerdyrkning, Handverker. Øls og Brændevins Sal, samt Baadføren til og fra Skibene, som paa en halv Fierdingvei ikke kan komme Landet nær.

Seglads. Det, som gjør Segladsen til og fra Ringkiøbing vanskelig, er Nyeminde-Gab, en smal Rende, fire Miile herfra, som Naturen selv har gjort igiennem Klitten eller de høie Sandbierge, der ere imellem Havet og Fiorden. Dette Gab, som Skibene altid maae passere, kan undertiden om Vinteren ved Strømmen deels forandre sit Løb, deels fyldes med Sand, saa at det er besværligt og bekosteligt at komme igiennem, til hvilken Passage og saa visse Vinde behøves, som Skipperne maae oppebie, enten de skal ud eller ind. Vinterleien for Byens Skibe er bed Haurvig, tre Mile herfra, ypperlig god. Skulde nogen Tid Nyeminde-Gab blive tilstoppet for Skibene, da blev vel ikke Ringkiøbing mere en Kiøbstad. Og dersom Havets Voldsomhed engang banede sig en aaben Vei igennem Sandbiergene lige ud for Byen, vilde (811) Vandet gjøre en ubodelig Skade og uden Tvivl ødelægge baade Ringkiøbing og endeel Landsbyer. Ved Segladsen her, er end videre at merke, (1) at Gabet er en Miil til Synder fra Haurvig eller Vinterleien. (2) Fra Reden ved Ringkiøbing og til Havrvig ere tvende saa kaldte Baller eller Dybe at segle igiennem, den ene Skiernaae-Dyb, som Skibene nu mest segle, den anden den gamle Balle, der næsten tilgroet med grøn Tang, og nu useglbar. (3) I Ringkiøbings Fiord ligger en Revle eller langstrekke Bank, hvor et vist Sted er en Gyde eller Aabning for Baade at segle, men ved grunde Vande kan Baadene ikke engang komme der igiennem med Ladning. (4) Grunden ved Havrvig-Siden er meget flak, men paa den anden Side ved Lønne dybere. (5) Efter et Kongeligt Privilegium skal sættes i Gabet og ved Havrvig Kiendelige Merker eller Kaber til Ind- og Udsegling, den som oppasser disse, skulde tillige være Lots. (6) Fra Havrvig kan med god Vind ofte overfares til Holland i 30 Timer.

Fiskerie. I Fiorden og Aaen falder noget Fiskerie, mest af Sild, Aal, og Flyndre, hvortil i Fiorden bruges store Ruser paa visse Tider, og i Aaen Vaad-Garn. Her er og et Østers-Skrab i Fiorden, tilhørende Baronier Russensteen, som forpagtes bort. Fiskeriet i Almindelighed aftager, og er her nu meget slettere end i forige Tider.

Mark-Jorde. Byens Ager og Eng ere anslagne i Hartkorn for 68 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar 2 Album, og beregnes i Tiende efter Reeb, Ørte og Skiepper. Enhver af Indvaanerne eier og køber Mark-Jord, ligesom han formaaer og finde Leilighed til.

Consumption. Byens Consumption var i Aaret 1757 1250 Rdlr. 1760 1305 Rdlr. 1764 1365 Rdlr. 1767 1360 Rdlr.

Markeder. Ringkiøbing er fra ældere Tider forundt 6 Markeder, men for nærværende Tid holdes og søges alene de fire, nemlig, in Martio, Junio, Augusto, og Septembri eller Octobri, ligesom Dagen og Tiden regleres (812) i Almanaken, efter Kongl. Befaling af 14 April 1747. Ugentlig Torvedag er her fastsat til hver onsdag.

Udgaaende Varer. Fra denne Bye udgik i Aaret 1746 til fremmede Stæder og Norge, Svinebørster for 102 Rdlr. Tørre Flyndre 28000 Stykker, Stude 152. Pennefiedre for 68 Rdlr. Rug 4392 Tdr. Smør 50½ Tønder, Vadmel af Verdie 66 Rdlr. Vox 3½ Skippund, Uld 9 Skippund 18 Lispund.

I. Sinding-Herred.

1. Haderup Sogn (a). Haderup Bye. Haderiis Bye. Hestrup Bye. Faarbek Bye. Egelund Bye. Over-Feldborg Bye. Neder Feldborg Bye. Vestrup Gaard. Løvig Gaard. Hagbroe Gaard. Vormstrup Gaard. Høisgaard. Hulbek. Hessellund. Kølvråa Gaard. Neder-Ure. Over-Ure. Grov-Gaard. Store Graasand. Lille Graasand. Baslund. Stavlund. Sindingskov Gaard. Øster-Vestrup. Vester-Vestrup.
2. Bording Sogn (b). Bording Bye. Ravnholt Bye. Hestlund Bye. Moslund Gaard. Boeholt. Stubkier. Agerskov. Munklinde. Sæbiørg. Rudskier Gaard. Nørlund. Bording-Mølle. Over Boholt. Rønkild Gaard. Guldforhøvet (813) Bryndbiørg. Christianshede. Over-Julianæhede. Frideriksverk.
3. Hodsager Sogn (c) Annex til Ørre i Hamrum Herred. Gamel Hodsager. Annexgaarden. Dalager Gaard. Brogaard. Neder Ylleborg. Over Ylleborg. Hallingbek. Bregvigbel. Omisgaard.
4. Sevel Sogn (d). Sevel Bye. Sevel Skovbye. Dield Bye. Heegaard Bye. Jatterup Bye. Kokborg Bye. Mundberg Bye. Ravtrup Bye. Trandum Bye. Trandum Skovbye. Mogenstrup Bye. Sebstrup Bye. (814) Stubergaard Hovedgaard. Kreilegaard. Korstoft. Trandum Kirkegaard. Dueholm. Hæl. Røibek. Biørnkier. Blakskier. Vederholm. Mølgaard. Trevel. Hærup. Gunderup. Raae. Høllenkier. Lindholt. Skank. Godrum. Norstoft.
5. Estvad Sogn (e) Estvad Bye. Estvadgaard Hovedgaard. Risum Bye. Hesselbiørg Bye. Beer Bye. Lundhede Gaard. Øster Liegaard. Flyndersø-Mølle. Smollerup Nikelnorg. Damgaard. Versholm (815)
6. Rønbjerg Sogn, Annex til Estvad. Rønbjerg Bye. Primdal Gaard. Synderbye. Riisgaardsted. Over Veilgaard. Neder Veilgaard. Vester Liegaard. Nørkier Gaard.
7. Eising Sogn (f). Eising Bye. Rosted Bye. Giedal Bye. Megeltoft Gaard. Landting Hovedgaard. Landting Mølle. Egebiørg Bye. Kiellerup Gaard. Ravnholt Gaard. Elbrønd Gaard. Ultang Gaard.

Remme Gaard. Hellegaard. Tøen-Eg. Vester Egedesbjerg. Nygaard. Sortkier. Annexer Handbjerg ligger i Hiermherred. (816)

8. Sale Sogn (g). Sale Bye. Agerbek Bye. Svenstrup Bye. Biert Bye. Hasselholt Bye. Aale Bye. Vinderup Gaard. Nold Gaard. Obitsøe Gaard. Buskov Gaard. Øster Skovling. Vester Skovling. Sevelsted Gaard. (817)
 9. Ryde Sogen (h), Annex til Borberg i Hierherred. Ryde Bye. Ryde Mølle. Rydhave Hovedgaard. Stendels Bye. Feld Bye. Rout. Kierbygaard. Hulbek. Rydlund. Nygaard. Synderskov Gaard. Jetskov. Ligaard. Overbøg. Nederbøg. Lille Rydmølle. Gadehusene. Vexgaard. Kødborg. Ugelstrup. Hyldgaard. Store Ulsæe Gaard. Lille Ulsøe. Synder-Østerskov. Nor-Østerskov. Nakskov. Vestergaard i Biert Bye.
-
- a) (812) Kirken er af hugne Steen, med Blye belagt, og har et høit Taarn, hvorudi hænge tvende Klokke med ulæselig Paaskrift. Paa syndre Side er en Korskirke. Sognet er lidet, men af stor Strekning, bestaaende af smaa Byer og mest enlige Steder, alt i Hede-Eggen.
 - b) Kirken er liden og kullet, ligger høit, og midt i Sognet, som er af 2½ Miils Længde og bestaaer af smaa Byer og enlige Steder i Heden. Noget af Sognet ligger i Vrads- og Hamrum Herreder. Bag Prestegaarden (813) flyder en Bek, som skiller imellem Aarhus og Riber-Stifter. Bording skal før været Annex til Sunds. For Kaldets Ringhed er Presten tillagt Kongens Korn- og Qvæg-Tiende af Sognet. Igiennem Ravnholt har før været Skove, men nu bar Hede. Ved den østerste Gaard i Sognet kaldet Sigting skal før have staaet en Kirke, hvis Rudera endnu kiendes. Samme Gaard er afbrudt, og en Kirke, hvis Ruderes endnu kiendes. Samme Gaard er afbrudt, og en Bye igien opbyggt til Colonister, kaldet Christianshede, som beboes af Danske, bestaar af 4 Gaarde og 5 Huse, og ligger paa Landeveien imellem Nør-Sned og Engesvang. Ligeledes er Over-Julieanæhede og Frideriksverk til Colonister opbyggt, den første til 2 Gaardmand og en Huusmand, den sidste til en Gaardmand. Nørlund er 1764 meget smukt opbyggt af Casserer Testrup, og beboes af Hans Kiersgaard Forvalter ved Colonierne i Alheden.
 - c) Kirken er liden og bygt af runde Kampesteene. I den østre Ende hænger Klokken i Muren. Altertavlen er bekostet 1602 af Peder Svenningsen og forbedret 1632 af Bertel Thomesen. I Sognet løber en Bek, og ved Hallingbek en Aae, som begge løbe i den store Holstbroe-Aae. I Sognet falder temmelig Høebiering.
 - d) Navnet skrives i meget gamle Documenter Siøfællæ, og nævnes endnu gemenligen Søvel. Kirken er bygt af hugne Steene og belagt med Blye, (814) har et anseeligt Taarn, tilbyggt af Iver Juul, som 1554 fik Kongelig Tilladelse at lade Trandum Kirke nedbryde og legge Sognet til Sevel. I Choret er opsat et Epitaphium af sort Steen over bemelte Iver Juuls Søn Kield Juul til Stubergaard som døde 1606. I Kirken er en Begravelse for Presterne, og tvende Adelige Begravelser, hvoraf den ene med Muld er opfyldt. Sevel Bye er stor, de andre Byer ere smaae, og de, som nævnes efter Stubergaard, ere alle enlige Steder. Norstoft er et Skovhuus under Hovedgaardens Taxt. Af Sognet og Byen Sevel har den Familie Sevel sin Oprindelse og Tilnavn. Ovenmeldte IvI er Juul til Ryberg forhvervede 1548 af Kong CHRISTIAN III at Heyrup Gaard, Biørnkier Gaard, Synder-Mølle, Røikebek Gaard, Tranom, Skovbygaard, og Hielomhede matte ligger til Søvel Birk, og han og hans Arvinge have fri Birke-Ret derover, som han haver over de Tienere, der boe i fornævnte Søvel Birk. Dette Birk er nu underlagt Herreds-Tinget.

- e) I Kirke-Taarnet tvende Klokker med ulæselig Skrift, paa den største staaer Aarstal 1579. I Kirken et gammelt Orgelverk. En Lysekrone til 16 Lys foræret 1711 af Anders Pedersen Brönstorf og Hustrue Sophia Holst. Et Pulpitur med Frue Öllegaard Rodsteens og Friderik Christian Rantzovs samt Frue Helle Urnes og Frands Rantzovs Vaabener og Aarstal 1696. Paa tvende Stole i Kirken staae tre Vaabener, hvorunder disse (815) forgyldte Bogstaver L. R. K. F. R. H. W. I Kirken ere tre aabne Begravelser, hvoraf to høre til Estvadgaard, den tredje Presternes. Her er begravet Secreterer Johan Severin Benzon til Skiersøe som døde 1741 og hans Frue Fridericia Lovise Glud, som stiftede Estvadgaards Kloster 1745 og døde samme Aar.
- f) Navnet skrives i gamle Documenter Ering og Øxning. Kirken er en stor zirlig og besønderlig Bygning, men et høit Taarn, og overalt med Blye belagt. Paa Klokken, som er stor og skøn, staae tvende Linier gammel Munkeskrift. Paa den nørre Side langs ved Lav-Kirken ere fem Udbygninger eller Korskirker, under hver en Hvælving med aabne Buer og Piller ind ad Kirken, de fire forsynede med Qvinde-Stole, den femte og østerste afdeelt fra de andre ved en tyk Muur med Døre fra Choret og indrettet til Sacristie med Skriftestole udi. Prædikestolen, som 1658 skal have været forskreven til Viborg Domkirke, hvortil den var for liden, er opsat paa nørre Side tet ved Choret. Altertavlen er bekostet 1598 af Erik Rosenkrands og Frue Maren Juul, hvis Navne og Vaabener staae nederst derpaa, men øverst Mogens Rosenkrandses og Frue Sophie Billes Navne og Vaabener, som har ladet Tavlen opstaffere, den er paa nye forbedret af Morte Hemmer Forpagter paa Landting, hvis Epitaphium findes her i Kirken. Tvert over fra Prædikestolen er paa syndre Side en stor Korskirke, kaldet Dionusii Capel, hvis Træ-Billeder der endnu findes fra de (816) Catholske Tider, indsluttet i et Federal, som før har staaet i Muren ved den syndre Side af Chorsdøren, nedvendt mod Almuen med et Alter under, som er nedrevet. I Steden derfor er i Muren indsat en blaa Steen, hvorpå en Dansk Inscription, som viser, at Mogens Rosenkrands 1679 har ryddet denne Overtroens Levning af Veien. Vaabenhuset paa den syndre Side er den syvende Udbygning, og fordi Kirken har 7 Udbygninger, vil den uvisse Tradition, at den skal være bygt af syv Sydskenne. I bemeldte St. Dionysii Capel er i Muren opsat en stor blaa Steen over Axel Rosenkrands til Landting og Frue Birgitte Knob, som begge døde 1551. Under Capeller er en hvælvet Begravelse, hvorudi staaer Mogens Rosenkrands til Glimminge og Landting som døde 1695 73 Aar. I Kirken findes en gammel Steen over en Abbed, formodentlig af Tviskloster, hvorpaa Skriften skal være ulæselig. Neden i Kirken er ophængt en Træ-Tavle med En Inscription, som Mogens Rosenkrands til Landting, Major i Fransk Tieneste, som blev i en Trefning mod de Spanske den 8 Augusti 1648. Nygaard er en Avlsgaard vesterst i Sognet paa en høi Bakke ved Limfiorden, som hører under Landting og bestaar af fire nyebygte Huse.
- g) Kirken er bygt af hugne Steene, for Døren staa høie Piller af dreiede Kampsteene. Taarnet med Spir er anseeligt, af 70 Alnes Høide. Altertavlen er meget rar og antique, og med forgyldt Kobber- eller Mesing-Beslag og indfattede blaa Steene, og med gamle Latinske Munke-Vers hos hver Historie, som derpaa forestilles, see Marm. Da. Tom II. P. 82. Nogle holde for, at det er denne Kirke, som den Engelske Prinds, der i gamle Dage strandede ved Bovberg, har prydet med Taarn og Altertavle. I Sognet er Vinderup en Avlsgaard under Rydhaves Hovedgaards Taxt, hvorpaa er en Forpagter. (817)
- h) Kirken er liden og med Taarn. Altertavlen og Prædikestolen er smuk. Et gammelt Crucifix over Døren af Eeg vel giort. Kierbygaard er Annex-Prestegaarden. Det øvrige af Biert Bye hører til Sale Sogn. For Sognets Ungdom er en Skole stiftet af Frue Margrete Reetz til Rydhave 1684. I

Sognet ere nogle høie Bakker, kaldet Fieldbierge, hvorfra man kan see i Jyllands fire Stifter, og tælle 80 Kirker.

II Vandfuld-Herred.

1. Fialtring Sogn. Synderbye. Norbye. Lisbye. Rudbye. Nogle enkelte Gaarde, og endeel Fiskerhuse.
 2. Trans Sogn (a). Annex til Fialtring. Kirkebye. Rekbye. Herpindgaard. Endeel enlige Gaarde og Fiskerhytter.
 3. Ferring Sogn (b). Synder Damsgaard. Nør Damsgaard. Syndergaard. Korsled. Mitsomersbierg. Vester-Ferring. Kirkegaard. Kaasgaard. Juulsgaard. Øster-Ferring. Lundgaard. Brendgaard. Mel-Borup. Stor-Borup. Vester-Nørborup. Øster-Nørborup. Øster-Borup. Kraftberg. (818)
 4. Dybe Sogn (c). Bruunsgaard. Kraftberg. Kundsgaard. Erlberg. Veiling. Pugholm. Hørup. Møgelgaard, og fire enlige Steder. (819)
 5. Vandborg Sogn (d). Kubstup. Flyves. Brunsgaard. Skovmose. Gaaskier. Halgaard. Vestergaard. Mølgaard. Nørgaard. Dragsbøl. Skrædergaard. Mæbek. Katkier. Gamelgaard. Brængaard. Østergaard. Galtmose. Hovdam. Nyegaard. Muusholm. Skidenggaard. Qvistgard. Guldberg. Maagaard. Kirkesgaard. Damsgaard. (820)
 6. Engberg Sogn (e). Engberg Bye. Engberggaard. Lund. Tommerup. Roesdal. Smedeshave. Trolborg. Aalsgaard. Store Skidenvad. Lille Skidenvad. Neierup. Skov. Annexet Harboøre ligger under Skodborgherred.
 7. Hygum Sogn (f). Agerskov. Byskov. Pokier. Nygaard. Aals. Vei. Vestergaard. Dalgaard. Bieris. Smidsgaard. Klostergaard. Synderbye. Ager. Graabekke.
 8. Hove Sogn (g). Byer: Snale. Klinkbye. Revskov. Kirkebye. Vinkel. Enlige Gaarde og Steder: Smørpot. Tolvberg. Nodskov. Løbborg. Knurborg. Hovdam. Maribo. Stor. Hovlind. Smedsbool. Steenhole. Øster Hovmaae. Lille Hovmaae. Vester Hovmaae. Høiland. Hovmark. Lund. Stiegaard. Revhal. Kirkebool. (821)
 9. Ramme Sogn (h). Rammegaard Hovedgaard. Over-Mølle. Mellem-Mølle. Vester-Mølle. Volder. Synderbye. Fladhede. Solen eller Nyborg. Gliphede. Pindsmark. Bommerhede. Kirkegaarden. Vester-Yderstræde. Øster-Yderstræde. Plovgaard. Nørre-Hiortkier. Synder-Hiortkier. Mellem-Hoitkier. Vester-Rammeskov. Øster-Rammeskov. Bierregaard. Vester-Høi. Øster-Høi. Masbierg. Lundgaard. Jellesmark. Trolvad.
-
- a) (817) Herpindgaard her i Sognet er en Avlsgaard, Baron Juul tilhørende, hvorpaa er en Forpagter.
 - b) Sognet er lidet, ikke meget over 100 Tønder Hartkorn, og ligger yderst ved Vesterhavet. Kirken skal før have ligget vestligere, men, da Havet (818) indskar sig nærmere til den, være flyttet. Kirken er liden med Taarn, indvendig deels hvælvet deels med Friel-Loft. I Taarnet en stor Klokke med ældgamel Paaskrift. Altertavlen bekostet 1638 af Oluf Krabbes til Damsgaard Enkefrue Birgitte Krag, og Peder Hiussuel i Borup. Prædikestolen bekostet 1640 af samme Frue og flere Sognefolk. En liden Tavle med Presternes Navne siden Reformationen. En anden Tavle, hvorpaa en Spade og Høelee afmalet, over Hr Hans Jespersen, som var Bondefød, men forlod Ploven, gik i Holstbroe Skole, blev Student og endelig her Sogneprest, døde 1682. Sognet bestaaer af 18 enkelte heele, halve, og Boels Gaarde, men ingen Byer. Synder- og Nørre-

Damsgaard var i forige Seculo en liden frie Herregaard paa nogle og 20 Tønder Hartkorn, men blev 1714 giort til tvende Bøndergaarde, og tilhører Baron Juul til Ryssensteen. Fast det halve af Ferring Sogn er beliggende paa det bekiendte store Bovbierg, som af Havet idelig indskiæres, hvorved Markerne ødelegges og Sognet alt mere og mere forringes.

- c) Sognet har sit Navn af den dybe Bek, som om Vinteren gaaer der igiennem, hvorved før har gaaet 3 Møller, Møgelgaard-Mølle, Holmgaard-Mølle, og Astrup-Mølle, som laae ved Bekken Udløb i Havet. Navnet skrives 1545 Dyboo Sogn, men i et ældre Brev af 1470 Dybek. Holmgaard kaldtes Prestegaarden af en omflødt Plads, hvorpaa den laae, som endnu kaldes Holmen. Af en Inscription i Kirken sees, at Hr. Mogens Krabbe, som her var Sogneprest for, i og efter Reformationen, har 1517 ladet Hvælvingerne bygge. Paa Alteret findes General Daaes og Friherrinde Juul Rüses Vaabener med Aarstal 1703. Sognet bestaaer af 27 halve og heele adspredte Gaarde og Boels Steder. Møgelgaard har været beboet af Adel, indtil Jomfru Karen Mormand 1672 solgte den, nu er den en slet og ret Bondegård og tilhører Baron Juul til Ryssensteen. I Dybe Sogn ere mange Høie, som har hver sit Navn. Paa den (819) østre Side aaf Sognet findes en dyb Grøft, som strekker sig i Synder og Nør næsten $\frac{1}{2}$ Fierdingvei, hvorom er en gammel Tradition, at den er opkastet af de Danske imod Kong ANGEL og de Engelske, som gjorde Landgang ved Bovbierg; de Danske rykkede tilbage, lokkede de Engelske ind i Landet, og sloge dem paa Gudum Hede ved en Mose, som endnu kaldes Anglans-Mose, Kongen eller Prindsen, som var de Engelske Anfører, blev begravet paa det Sted hvor han fladt, i en høi, liggende hos Veien, som løber igiennem Mosen, kaldet indtil denne Dag Anglans eller Kong Angels Høi. Andre fortæller Historien anderledes, at den Engelske Prinds skulde være strandet ved Bovberg og have ziret Stabye Kirke, som har den rare Altertavle i Holstbroe, see Marm. Dan. Tom. II pag. 83 84 og den Kæmpevise, som begynder: Kongens Søn af Engelland. Men her synes at være en Consusion af en ældre og senere Tildragelse. Dersom Sale Kirke, som har den rare Altertavle og høie Taarn, laae nærmere mod Havet, skulde man heler antage den end Staby Kirke, som Traditionen lyder paa, og hvor intet saadant findes. Andre holde Stadel Kirke for den rette, hvis Taarn er høit og Altertavle rar og antique.
- d) Ved Kirken er et stort grundmuret Vaabenhuus, hvilket siges at være bygt før Reformationen af en Abbed, ved Navn Christen Madsön, som der oven paa Loftet skal have haft sin Bolig og Værelser. Under Sacristiet er Presternes Begravelse. I Fonten findes en gammel Malm-Krukke, som i de Papistiske Tider har været brugt til Vie-Vand. Hele Sognet bestaaer (820) af bare enlige heele, halve og Bools-Gaarde, undtagen Strande som ligger hos Limfiorden og har 5 Beboere.
- e) Paa Klokken i Kirketaarnet staae nogle ulæselige Bogstaver. Altertavlen er bygt 1607. Sognet bestaaer af enkelte heele og halve Gaarde, undtagen Engberg, som er 3 Gaarde ved Kirken.
- f) Hygom eller Huvom Kirke er den eneste i Herredet, som haver Spir, samme er ved 24 Alne høit, og kan sees nogle Miile bort af de Seglende baade paa Havet og Limfiorden. Ved Kirken er en liden Korskirke. Under Sacristiet Presternes Begravelse. Altertavle og Prædikestool er giort 1599. Sognet bestaaer af heele og halve Bools-Gaarde og smaa Huse. Sognets gamle Navn menes at have været Høgum eller Høium, af de Høie som ligge deromkring. Klostergaard af 8 Tønder Hartkorn er henlagt til Skoleholderens Løn. I visse Høie ere fundne store Leergryder med Aske i, samt Steenknive og Steen-Hammere.
- g) Navnet findes 1343 skrevet Haugh. Kirken er af hugne Steene, belagt med Blye, og har Taarn. Altertavlen giort 1601. I Kirken hænger en (821) Lysekrone med 12 Arme. Et Epitaphium over tvende Sogneprester, Jacob Pedersen Munk som døde 1640 og Jens Olufsen Lemvig død 1683

og begges Hustrue Anna Povelsdotter, disse hvile i en aaben Begravelse under Choret, med en stor udhuggen Steen over.

- h) Kirken liden og med Taarn. Altertavlen bekostet 1620 af Erik Skrams Enkefrue Anna Vind til Rammegaard. Kalk og Disk 1631 af Hartvig Hvitfeld til Rammegaard og Frue Marine Skram. Paa Alteret staaer tvende Monstrantz, som synes at have været Røgelses-Kar i Pavedomet, og have tilforn været i Saxo-Kirke i Trundhiems Stift, men som en Antiquitet købte 1622 af Assistentz-Raad og Ober-Hofrets-Assessor Lund, da de vare bestemte til Klokke-Smeltning, og siden hid skienkede, efter Over Juuls Vidnesbyrd dateret Agershuus 24 Junii 1673. Over-Mølle ligger under Rammegaards Hovedgaards Taxt. Alle tre Møller male ved en liden Bek.

III. Skodborg-Herred.

1. Lemvig Sogn (a). Lemvig Kiøbsted.
2. Bøvling Sogn (b). Ryssensteen Hovedgaard. Øster Bøvling. Brorup Bye. Krogshede. Lund. Østergaard. Brendsgaard. (822) Klegaard. Qvistboel. Brogaard. Siøgaard. Agergaard. Baadsgaard. Kiøldige. Mose. Storbierg. Aagaard. Lillebierg. Gadkier. Sudermark. Maagaard. Vilsensgaard. Lykken. Trøiborg. Kiølhede. Prestegaarden. Degneboligen. Smørpot. Fiorside. Gamelgaard. Møllegaard. Godballe. Faare-Mølle. Grønkier. Illevad. Nør-Klitgaard. Skadhede. Pugøt. Salsgaarde. Østergaard.
3. Flynder Sogn (c), Annex til Bøvling. Flynder-Gaarde. Bekmark H
4. ovedgaard. Bangaard. Bekmarks Broe. Ilkier. Faaregaard. Rakiergaard. Store og Lille Sindbek. Hende. Grønkier Gaard. Store og Lille foelbek. Bieret. (823) Ringhøi. Pangstoft. Agergaard. Hiorthede. Kiergaard. Lille Ørs. Mosbek. Pindstrup Boel. Sandbek. Roigaard. Kirkegaard. Galmstrup. Vandal. Øgendal. Stie. Bak. Steensbak. Møllegaard. Flynder Mølle. Vibholt. Vrandborg. Kaaberup. Lille Vibholt. Rutenborg. Potager. Mosegaard. Stavnstrup. Korgsgaard Hovedgaard.
5. Komborg Sogn (d). Brogaard. Krabsmark. Mulesgaard. Ved Kirken. Under Bierget. Nørre Kiergaard. Aarmos Gaard. Hvafesgaard. Mosenggaard. Møldamsbierg. Vingelbye. Synder Vingelbye. Østerbierg. Tverhul Huus. Storebierg. Lundsbye. Neder Ravnsbek Gaard. Nørrehede Gaard. Synderhede Gaard. Synder Ravnsbek. Øster Kronborg. Øster Møllested. Mølgaard. Molstrup Gaard. Gladbierg Gaard. Paa Heden. Døiegaard. Risbek Gaard. Øster Kiellergaard. Mellem Kiellergard. (824) Vester Kiellergaard. Synder Kiellergaard. Prestegaarden. Drøfdal.
6. Rom Sogn (e), Annex til Lomborg. Rom Bye. Ørs Hovedgaard. Roesgaard. Mellem Dybgaard. Øster Overbye. Over Dybgaard. Mellem Overbye. Bierregaard. Sodborig. Neder Dybgaard. Qvistgaaard. Annexgaarden. Ravnsbek. Holgaard.
7. Tørring Sogn (f). Vadskiergaard Hovedgaard. Prestegaarden. Halgaard. Søegaard. Dalgaard. Lille Maagaard. Tøringbierg. Boler. Begsgaard. Linskrog. Gamsmark. Sigsboel. Veigaard. Vedkier. Sigbierg Gaard. Eskebek Gaard. Kiergaard. Nørre Kokholm. Synder Kokholm. Kalløse Bye. Balle Bye. Storegaard. Polborg Boel. Grandsgaard. Høgelunds Boel. Lovmandsgaards. Humersgaard. (825) Dusgaard. Farbekgaard. Sudergaard. Agergaard. Lykkesgaard. Store Maagaard
8. Heldum Sogn (g), Annex til Tørring. Ballegaard. Nørre Vinkel. Synder Vinkel. Annexgaarden. Østergaard. Mark-boel. (826)

9. Lem Sogn (h), Annex til Lemvig. Kabbel Hovedgaard. Skovgaard. Skovshoved Boel. Skillerrhøi Huse. Mosekier Gaard. Abelgaard. Spilsboel. Skidenggaard. Bierregaard. Nørreskov. Fotterup Gaard. Bak. Veishuus. Damsgaard. Møllehøi. Østerboel. Ravndal Gaard. Tonsberg. Kiergaard. Nørkier. Brusgaard. Gieldsgaard. Lemtorp. Gameltoft Huus. Nør Brydeboel. Synder Brydelboel.
10. Nør-Nisum Sogn (i). Nør Nisum Bye. Synderbye-Skovgaard. Kongensgaard Hovedgaard. Kierhøihuus. Hyldgaard. Nisum-Biergaard. Agergaard. Store Kampstrup. Nørrebye-Skovgaard. Ganteris Gaard. Eidal Boel. Kalborg Gaard. Smertelund Boel. Lille Kamstrup Gaard. Ardal Gaard. Lindsboel. Hundskier. Pilegaard. Broksgaard. Nørballe Gaard. Vester Stokholm Gaard. Studsgaard. Synderballe Gaard. Prestegaarden. Smidsboel. Grumisgaard. Brusgaard. Lille Borum Gaard. Store Borum. Farborg. Halsboel. Tvidsboel. Grylgaard. Synder Tobroe (827)
11. Gudum Sogn (k). Gudum Kloster Hovedgaard. Prestegaarden. Krøkier. Vium. Krogsgaard. Skovgaard. Østerlind. Vesterlind. Skov. Degneboligen. Øster-Tang. Mel-Tang. Synder-Tang. Hedegaard. Havreskov. Fiskbek Bye. Høibierg. Øster-Virum. Nørre-Tang. Borre. Serup. Alsbierg. Hvistendal. Hornshøi. Stafsboel. Nørre-Bredal. Synder-Bredal. Kremshale. Gameltoft. Hestebek Bye. Sibberkier. Øreveile. Krog. Møllegaard. Gudumkloster -(828) Mølle. Skodborg Bye. Østergaard. Tredbiert Bye. Trebiertgaard. Snukier. Mellem-Virum. Tangsgaard. Lille Virum. Aae-Mølle. Store Virum.
12. Fabierg Sogn (l), Annex til Gudum. Synderbygaard. Fabierg-Mølle. Kogesboel. Nørgaard. Bloksgaard. Prestmark. Kiergaard. Hvereltoft. Bruunshuus. Nils-Mølle. Sanden. Fabierdal. Hyldgaard. Degnebolig. Frueboel. Tinggaard. Synder Boring. Qvisgaard. Avensborg. Vintersgaard. Ratterup Gaard. Korslund. Toften og Boele. Østerboel. Kier. Pigsborg. Bierget. Vesterdal. Store Vesterdal. Lille Vesterdal. Enfelund. Agergaard. (829) Brokensgaard. Naverboel. Mel-Boring. Svenskensgaard. Søegaard. Lundsbye. Prebensgaard. Pindboel. Valletoft. Ørevishuus. Haverballe. Heden. Rottergaard. Nørre Boring.
13. Resen Sogn (m). Resen Bye. Kokholm. Kiersgaardsig. Matterup. Budsgaard. Pilgaard. Prestegaarden. Øregaard. Drøsvad. Lille Elbek. Store Elbek. Langergaard. Damsgaard. Bierregaard. Hafgaard. Dalgaard. Paa Heden. Hedegaard. Katsig. Lille Humellund. Kaarborg. Moe. Nakhholm. Toftum Hek. Rotborg. Dusdeie. Maslund. Esthauge.
14. Humlum Sogn (n), Annex til Resen. Veiberggaard Hovedgaard. Foldgaard. Bakken. Tageskov. Gotterup. Kier. Tagvad. Barsidal. Skanderborg. Øreskov. Nørregaard. Bredal Gaard. Gadegaard. Gadeboel. Ryttergaard. Mogensgaard. Broensgaard. Aaensbiert. Lille Hedegaard. Synderlund. Storelund. Kirkegaard. Klostergaard. Bakken. Pallegaard. Stokendal. Østerbygaard. Bremholt. Strandberggaard. Bramdal. (830)
15. Venø Sogn (o). Venner Bye. Synderbyeskov. Veisbiert. Nørrebyskov.
16. Møborg Sogn (p). Holmgaard Hovedgaard. Prestegaarden. Steenbroe. Kiergaard. Snarengaard. Norenberg. Overgaard. Heden. Vester Bosen. Kattenhøi. Søehuus. Mobiert-Aae. Hylkdal. Lundgaard. Skrædergaarden. Mose. Amstrup. Vester Skovgaard. Øster Skovgaard. Dride.
17. Ness Sogn (q), Annex til Møborg. Nees Bye. Skalstrup Bye. Ulsumd Hovedgaard. (831) Gotterup. Boel. Lille Bierregaard. Kiørdige Boel. Vester Nees. Nørre Saxkier. Synder Saxkier. Brunsled. Lille Sandbek Boel. Moesboel. Bakenboel. Hvidhuse Boel. Heden Boele. Kirkebye. Jørgensgaard. Fiordside Gaard. Ballesig Gaard. Skovhede Gaard. Graakier Gaard. Skovhede Huse. Rimen Huse. Frolesgaard. Hangaard. Nørbygaard. Haarpøt Gaard. Sandbek Gaard. Ørnskov Boel. Knebersholm Boel. Grønne-Møldam. Ulsund Bye.
18. Harboøre Sogn (r) Annex til Engberg i Vandsuldherred. Lille-Øre. Veielbye. Vrist. Sandholm. Kirkegaardene. Stavsholm Gaarde. Røn. Nørre Langøre. Langerhuus og Tøt Fiskerhuse.

- a) (821) Lemvig Kiøbsted og Kirke er forhen beskrevet.
- b) Kirken, som ligger længst vester i Sognet, er anseelig og i god Stand, har et høit Taarn med et lidet Spir i Midten og fire mindre Spire i Hiørnerne. (822) Paa en høi Trappe ved Alteret staaer i hvidt Marmor Henrik Rüses Statue, som har oprettet Baroniet Ryssensteen. Altertavlen er given 1684 af Baron Christian Juul og hans Friherreinde Jeanne Marie Rüse. Paa Alteret tvende Kierter eller store Lysestager givne 16.6. af Knud Gregersen Ridefoged paa Bøvling. Midt i Kirken hænger en Lysekrone af syv Arme. En smuk indlukt Stool for Friherskabet af Ryssensteen. Et Epitaphium over Sognepresten Christen Andersen og Familie. Bemeldte Friherskab har i Taarnet sin aabne Begravelse med Jern-Sprinkerverks Døre for, hvori staae tre Kister af Marmor og tre med Bai overtrokne. I dette Sogn falder god sort-muldet Jord, og i de Aar, det regner maadeligt, avles her best i sær Byg og Havre. Ved Fiorden ud mod Havet ere store Mersk-Enger kaldet Heusøre, som overskylles om Vinteren. Mersk-Høet slaaes førend Giest-Høet. Græsningen begynder her tilig, og er forbi, førend den begynder i Vandsuldherred. Tørveskiær er her Mangel paa, og de maae hente deres Brændsel fra andre Sogne.
- c) I Kirken er i Muren indsat en stor Ligsteen over Christen Juul til Ustrup død 1585 som har været en meget før og høi Mand, og Frue Anne Lunge, samt hendes Søster Jomfrue Kirstine Lunde som døde 1574. I Choret var opsat et Epitaphium af Cancellier Christian Thomassøn Sehested over (823) hans Forældre Thomas Maltesen til Tanderup som døde 1609 og Frue Anna Lunde død 1607 og over hans Broder Malte Thomassøn som døde 1601 med det blev 1742 ved det sterke Jordskælv nedslaget. Flyndregaard har 1492 været beboet af Michel Krag en Adelsmand. Og 1547 nævnes Mads Juul til Flyndregaard. I Flynder Sogn er god sandig muldblandet Jord, som ligger høit og giver god Rud. Græsningen i disse Sogne kommer tilig om Foraaret, men ophører igien tidligere her end i Vandsuldherred. Derimod maae disse Sogne have deres Tørv og Brændsel fra andre Sogne østen for. Her er nu begyndt med Fordeel at giøde Jorden med Mergel eller Jordmarv.
- d) Navnet paa dette Sogn menes i forige Tider at have været af Situationen Langbiereg, hvilket var den vidtberømte Matheseos Professors Christiani Logomontani Danske Tilnavn, som var en Bonde-Søn født i dette Sogn. (824) Sognet bestaaer af enlige Gaarde og Steder, undtagen Lundsbye, hvor nogle Gaarde ligge sammen. Til Sognet ligger Kron-Hede, ved hvis Ende staaer en ringe Bonde-Hytte med der anseelige Navn Kronborg. I Kirken er et Epitaphium over Sognepresten Eskild Gregersen og Familie.
- e) Kirken er stor og Kirkegaarden ligesaa, hvoraf sees, at Sognet, som er lidet, maae fordom have været større. Rom-Hede, hvoraf sees, at Sognet, som er lidet, maae fordom have været større. Rom-Hede, hvoraf en stor Deel fordom har været Fureskudt og under Ploven, viser og kiendelige Tegn af flere Beboere. Sognet bestaaer af enlige Gaarde, undtagen Rom Bye og Overbye, hvor nogle faa Gaarde ligge sammen. Rom Kirke holdes for den ældste der i Egnen og en Fierdings Kirke. Sacristiet kaldes af Bønderne Munke-Kammeret, og i Sognet er en liden Bolig, kaldet Munkhave, hvor en Munk skal have boet. Lysestagerne paa Alteret af Malm, givne 1639 af Major Jacob Grubbe til Ørs og Frue Ingeborg Kruse.
- f) Kirken af hugne Steene og tækket med Blye. Paa Klokken i Taarnet staaer: An. Dni. MDXIII in honorem St. Trinitatis. St. Mariæ virginis. (825) St. Johannis Baptistæ Patroni Ecclesiæ Thüring. Hvoraf sees, at Kirken fordom har heder St. Hans den Døberø Kirke. Altertavlen bekostet 1601 af Ove Lykke til Vadsskiergaard. Et Epitaphium over Sognepresten Hans Laudridsen Juel Morsing, som døde 1628 og hans Familie. Prestegaarden har fordom hedet Hestdal og ligger i en dyb Dal. Sognet bestaaer af eneste Gaarde, undtagen Kalløse og Ballebye,

som har Anseelse af smaa Byer. Efter RESENII Beretning i hans skrevne Atlas, løber norden i Tørring Sogn en liden Holm ud i Limfiorden kaldet Hellerøe, midt derpaa er en Høi, hvorudi Anders Lund i Begyndelsen af forige Seculo fandt ved Gravning en stor Deel ældgamle Mynter, nogle af Læder med Sølv-Nagler i, nogle af Guld med Paaskrift: Amleth Rex Angliæ; Dersom dette var rigtigt, hvorom man noget tviler, vilde disse Penge være en stor Raritet i Cabineterne.

- g) Kirken er uden Taarn, med en liden Klokke udi Enden hængende. Altertavlen er bekostet 1706 af da værende Kirke-Eier Laurids Jacobsen Holm Sogneprest i Saltum. I Kirken en aaben Begravelse, som tilhører Gaarden Synder-Vinkel. Sognepresten til Edsberg i Norge M. Laur. Bierregaard har her ladet opsette en Tavle over sine Forældre og Sydskende, som boede paa Nør-Vinkel, en stor Bondegård over 12 Tønder Hartkorn. Denne Gaard er siden af Eieren S. Vedel meget forbedret og et Teglbæreri derhos anlagt, hvortil han skiærer Tørven i en Mose ved Gaarden, og ved at lede Vandet ud af Mosen gjør sig god Engbond. I Sognet er en stor Bakke kaldet Kongsberg, hvorom Almuen har haft nogen Fabel. (826)
- h) Sognet kaldes og Nørre Lem. Kirken er 1763 ziret med nye Prædikestool, Altertavle, og Herskabs-Stool, smukt malet og forgyldt, samt nye Kirkestole, en stor Lysekrone, og overalt i Stand sat, og med Psalmebøger og Nye Testamenter forsynet af Eieren Jens de Stierhielm, som og har indrettet sig en Begravelse i Taarnet, hvori hans Frue Kirstine Marie de Jermiin som døde 1761 staaer. Ellers ere i Kirken begravne: Jacob Grubbe til Kabbel som døde 1712. Peder Vandborg til Kabbel som døde 1738 og Hustru Marie Margrete Vadum død 1741.
- i) Paa Kirketaarnet har før været Spir, som Torden 1674 nedslog, da og Klokken smeltede, som Sognepresten Christen Höst, med Tilhielp af Henrik Lindroth til Kongsgaard og flere Sognemænd, lod omstøbe. I Kirken (827) er et Epitaphium som Kammerrad Matthias Petersen har lader Renovere, han har og 1732 givet Altertavlen samt Kalk og Disk. I Begravelsen staaer Ritmester Henrik Lindroth som døde 1713 67 Aar, og Forældre Henrik Lindroth Oberst og Commendant i Fridericia og Frue Dorte Kaas til Kongsgaard.
- j)
- k) Gudum Kirke, som fordum har været Klosterkirke til det bekiendte Gudum-Kloster, der nu er en frie Sædegård, skal tillige med Klosteret 1559 være afbrændt. Kirken, som nu er, er det fjerde Huus paa Borgegaarden, og skal først efter bemeldte Ildebrand være indrettet og indviet til det Brug. Den er af maadelig Bygning, og uden Taarn, men sat i meget god Stand, og med nye Overdeel, nye Stole, nye Preste- og Degne-Stol, og nye Pulpitur forsynet af Eieren Jens de Stiernhielm til Kabbel. Han har og ladet Altertavlen, som er af hvidt Marmor og meget smuk, samt Prædikestolen, med nye Forgylding og Maling opstaffere. Kalk og Disk er af meget net gameldags Arbeid, paa Foden staaer Hr. Erik Ottesen Rosenkrandses Vaaben, som var Rigets Hofmester i Kong CHRISTIAN I Tid, og derover: ERICK ODSSSEN RIDDER. Paa en anden Kant deraf læses, at Malte Jensen Forstander til Gudumkloster haver 1557 forsynet og forbedret denne Kalk med Sølv og Guld 15 Lod. Klokken er støbt 1553. Her er tvende murede Begravelser, den ene er Presternes, (828) den anden hører til Gudumkloster. I Korskirkens østre Side er indsat en gammel Steen over Palle Juul, som 31 Aar var Prior i Klosteret. I Kirken en smuk Mesing-Plade over Frue Margrete Kaas, Laurids Belovs til Kølskegaard, som døde 1660. En Steen indmuret i den nordre Side over Povel Eliasen Ridefoged over Krogsgaard, Bekmark og Holmgård. Prestegaarden er bygt som en Herregaard af Sognepresten Consistorialraad Jelstrup, men en smuk Have hos. Paa Markerne er en Mængde af hedenske Gravhøie, hvori findes Urner med brændte Been, Stykker Mesing eller Kobber, og andre Ting. Bag Prestegaarden er en stor Høi, kaldet Kobierg, hvor gemeen Mand holder for at Kong ROE er

begraven. Midt i Gudum-Hede findes utallige Høie, hvor den almindelige Tradition siger, at det Feltslag, hvorom tilforn under Dybe Sogn er meldet, og deres Anfører begravet i den største af Høiene, kaldet Angelands-Høi, ligesom og den beliggende Mose endnu heder Angelands Mose. Af Skodborg her i Sognet haver Skodborgherres sit Navn.

- l) Navnet skal i forige Tider have været Forbierrig. Kirken er en god Bygning med et smukt Taarn, overalt i Stand sat af Eierne Jens de Stiernhielm til Kappel. (829)
- m) Den lærde Familie Resen har sin Herkomst fra dette Sogns Prestegaard, hvor den berømte Theologus og Biskop D. Hans Povelsön Resen 1561 var født. I Kirken er et Epitaphium over Jens Larsen Vandborg til Kongensgaard som døde 1716 og staaer her i en muret Begravelse. Hans Enke Anne Marie Madsdotter havde siden Kammerraad Matthias Petersen til Kongensgaard som døde 1745. Hun gav en Gaard i Resen Bye til Begravelsens Vedligeholdelse.
- n) Her var den forud bekjendte Humle-Havn ved Limfiorden, som af Svenno Aggonis nævnes Humla qvæ tunc portus maris extitit, hvor Kong KNUD den Hellige forsamlede endeel af den Danske Flode og Krigsfolket af den Egn, som skulde gaae til Engelland. (830)
- o) Venø eller Venner Land bliver siden beskrevet blandt Øerne.
- p) Navnet skrives i gamle Skrifter Mothbeerigh. Kirken er tækket med Bly og har et anseeligt Taarn. Fra Korskirken nordre Side udgaaer et smukt Capel, hvori tvende Epitaphia af Steen, det ene over Malte Jemssön til Holmgaard og Frue Sophia Bilde som døde 1587. Det andet over Claus Maltesön til Høiriis, som døde paa Arnsborg i Lifland 1612 og Frue Anne Lykke død 1645. Bemeldte Malte Jensön har 1587 ladet hugge en Steen, som er indsat i Muren lige for Prædikestolen, over Malte Juul til Holmgaard, som døde 1508 og hans Frue Frue Marine Lange af Vosborg, samt over Jens Thomæsön til Holmgaard som døde 1555. og hans Frue Anne Malte Juuls Dotter død 1519. Foruden andre, er endnu i Kirken begravet Frue Sophie Gyldenstjerne, gift med Jens Sehested til Holmgaard fra 1673 til 1685. Moder til 10 Børn, Enke i 45 Aar, død 1730 78 Aar. Ved Siden af Alteret et smukt Epitaphium over Sognepresten Jens Mortensen som døde 1695. Sognet bestaaer af adspredte Gaarde og enlige Steder.
- q) Navnet findes og rettere skrevet Næs. Kirken er uden Taarn, men sat i meget god Stand af Hr. Linde til Bekmark. En smuk Lysekrone given 1730 af Christen Linde og Frue Anne Marie Poulsön. Lysestagerne givne 1630 af (831) Dorthe von Andersen Kloster-Jomfru i St. Hans Kloster i Selsvig. I Begravelsen staaer Oberst Morten Bartholt til Bekmark, og Frue Cathrine von Andersen, som døde 1700 74 Aar, samt hendes Syster Frue Dorthe von Andersen, gift 1655 med D. Peder Vinstrup i Skaane og død paa Bekmark 1701 79 Aar. I denne Kirke er ogsaa begravet Claus von Andersen og Søn Hans Jörgen von Andersen begge til Ulsund, med flere af Familien. Nøragergaard har i gamle Dage været beboet af Adel. 1580 nævnes Bertel Munk til Nørager, som da solgte Gaarden til Malte Jensen Sehested. 1721 har Nees Sogn lidt Skade af Vandflod.
- r) Navnet skrives i gamle Skrifter Hartboøræ. Kirken er anseelig lang og stor, ligesom de fleste Kirker paa denne Kant. Paa Altertavlen, Prædikestool, og Pulpituret staaer 1703 i hvilket Aar Kirke har faaet en god Reparation af Sognepresten Thomas Graa og de fornemste Sognemænd. Sognet bestaaer ikkun af halve og Boels-Gaarde, hvortil Matriklen af forige Seculo, foruden ovenstaaende, endnu legger følgende: Brusgaard, Falkesgaard, Kolsgaard, Havnhuus, Sandgaard, Agerhuus, Nørmark, Flyholm. Harboøre Sogn er mere end 1½ Miil i Længden, og grændser (832) næst ind til Agger Sogn i Aalborg Stift udi Thyeland. Af hvad Aarsag dette Sogn er lagt under Skodborgherred, da det ligger afsides derfra og ved den nordre Ende af

Vandfuldherred, vides ikke. Sognet ligger imellem Vesterhavet paa vestre og Limfiorden paa østre Siden, og Halen af Limfiorden strekker sig lige til Ferring Sand. Dette Sogn har været mange store Farligheder undergivet af Sandflugt og Vandflod, hvoriblant to forfærdelige Hav-Gange have været 1717 Jule-Nat, og 1720 Nytaarsdag, da hele Landet blev oversvømmet af Havet, og stod i yderste Fare for at undergaae. I Storm og Uveir om Vinteren leve Beboerne i samme Frygt og Fare, eftersom Landet paa mange Steder ingen Skyts eller Vørn haver for Havet, som Aar efter Aar mere og mere indskiærer sig. Nogle ere og meget plagede af Sandflugt, der øder baade deres Ager og Eng. De Sandbakker, som vare ved Havet, ere mest blevne jævne ved Vandflod 1760. Imellem Klitterne have Indbyggerne temmelig gode Huse, og ere nogenledes velhavende, men have ikke det beste Rygte af fremmede Søefarende. Her voxer en stor Mængde Mersk-Høe, som de opsætte i lange Stakke paa aaben Mark. Ildebrand er her mangel paa, de grave en Art Tørv paa det flade Land, 4 á 5 Tommer tyk, dybere kan de ikke gaae for Hav-Sandet, men endskiønt Jorden eller Grønsværen aarlig bliver bortgravet, voxer den dog hastigt til igien, at de om 2 Aar kan grave paa nye. Agerdyrkning veed disse Folk lidet eller intet af, ei heller holde de meget af Creature, undtagen Faar, hvoraf de fleste ere sorte, Ulden bruge de til deres Klæder, som ere hvide Vadmels Trøier og sorte Buxer. Deres Næring er mest Fiskerie saavel i Havet som i Fiorden. Her findes endeel Rav paa Havbredden. De have her adskillige andensteds ubekiendte Folke-Navne. Beboerne see ud til et sterkt og haardt Folke-Slag, og mange opnaae en god Alder.

IV. Ulborg-Herred.

1. Holstebro Sogn (a). Holstebro Kiøbstad. Annexet Maabierg ligger i Hiermherred. (833)
2. Synder-Nisum Sogn (b), Annex til Husbye. Nørre-Klit Gaard. Store Pilegaard. Lille Pilegaard. Vong. Klem Huse. Over Torup. Neder Torup. Sitterup. Udstrup Hovedgaard. Bavnbeek. Gadgaard. Gielstrup. Sudergaard. Ktagsgaard. Sveidal. Høitoft. Grønne. Glistrup. Synderbye. Sand eller Ond-Aften. Fiand Bye.
3. Husbye Sogn (c). Kirkebye. Øster-Husbye. Krog Graad. Norbye Gaard. Vesterbiert. Østerbiert. Leed. Pragsgaard. Havnsagaard. Søegaard. Søe. Moes. Moesbye. Belbye. Gram. Gamelgaard. Øebye. 10 Steder i Havklitterne. (834)
4. Stabye Sogn (d). Pallesbiert Hovedgaard. Arnbiert. Anger. Ugelkier. Skiørkier. Juulsgaard. Sildbiert. Biert eller Pilgaard. Nørregaard. Tokkesdal. Hundhale. Bannisgaard. Tyskesgaard. Harboegaard. Tofte. Kiergaard. Synderbye. Lydersgaard. Kloster. Bundgaard. Gamelgaard. Nielstrup. Stavnsbiert. Lidgaard. Sieg. Ting. Moustisgaard. Gade. Svensholm. Flodgaard. Brundbiert Gaard. Staby-Kiergaard.
5. Ulborg Sogn (e). Kirkebye. Synderkier Bye. Kytterup Bye. Synder Vosborg Hovedgaard. Nørre Vosborg Hovedgaard. Lillelund Bye. Viem Bye. Dystrup Bye. Eenlige Steder: Nørre Tange. Fielsøe. Bukbiert. Veilstrup. Kiergaard. Katborg. Lystlund. (835)
6. Madum Sogn, Annex til Tim i Hindherred. Madum Bye. Madum Foldgaard.
7. Raasted Sogn (f), Annex til Ulborg. Gammel Raasted Gaard. Lille Stenu, Bye. Stenumgaard. Hovedgaard. Øgelstrup. Knudsig. Gammel Stenum. Huldal. Blæsbierg. Nye Mølle. Gammel Mølle. Femhøi. Hulbye Gaard. Gadsdal. Ormstrup. (836)
8. Vinding Sogn (g). Vognstrup Bye. Svenstrup Gaarde. Veivad Gaarde. Tyrgaard. Tinsager. Spaabek. Ramskov. Pogager. Koldkier. Legsgaard. Heegaard. Jung. Reesdal. Sørvad. Lund.

Degneboligen. Prestegaarden. Tonsholt. Hvirrild. Blindekilde. Sieg. Agerffeld. Tiavad. Fanager. Halgaard. Horslund. Mosegaard. Edskier. Hundkier. Klemstrup. Refningen. Pletbyggsted. Toustrup.

9. Vind Sogn (h). Vind Bye. Roikier Bye. Voldsted. Trolldoft. Baakier eller Blaamose. Baar. Gaarsmer. Skovgaard. Kirkegaard. Sandfær. Straasø. Gamel Vind. Trekkeriis. Skold. Blaabierg. Vindgaard.
10. Idum Sogn (i). Degneboligen. Synderbek. Hedegaardene. Røgelhede. Buurlund. Lille Borres. Store Borres. Kioldal Bye. Kirkebye-Gaard. Prestegaarden med 7 Huse. Estrup Bye. Kirkebye-Huus. Nakstrup. Simonstrup. Hestbiery. Høgsbiery. Ormstrup. Siig. Øiebye. Stroustrup Bye. Nørgaard. Østerlund. Idumlund. Repsbiery. Fladmose. Tamstrup. Molbak. (837)
11. Felding Sogn (k). Krogsdal Hovedgaard. Bovterup. Harrestrup Gaard. Sognstrup. Skindbiery Bye. Tolstrup. Ølgryd. Torv. Pælsbiery. Skindbiery Boel. Vegen Mølle. Hee Boel. Prestegaarden. Dyrnrose. Annexet Tvis ligger i Hamrumherred.
12. Timring Sogn (l), Annex til Vildberg i Hamrumherred. Naiberg. Tephede Gaard. Trøstrup. Riisgaard. Feldbiery Gaard. Birkemose Bye. Bierregaard. Grimstrup. Møltrup Hovedgaard. Af Vildberg Sogn ligger i dette Herred: Aasbiery. Rodding Bye, Roddinglund. Tovsing Overbiery. Nederbiery.

- a) (832) Holstebro Bye og Kirke er forhen beskrevet. (833).
- b) Foruden ovenanførte Steder, nævner Matriklen endnu til dette Sogn Brandborg, Ravnsborg, Maadig, Boelshuus, Korsgaard, Siegaard. Sognet bestaaer meest af enlige Steder, ellers deler man det almindelig i Nisum og Fiand Bye, og den sidste atter i Synder og Nørre Fiand. Ved Nør-Klit skal før have været tre Steder, hvis Beboere af Floden bleve fordrevne og maatte flytte paa hin Side Torskminde. Af dette Nisum har hosliggende Nisum Fiord sit Navn, som har sit Ind- og Udløb igiennem Torskminde, men ingen Skibe kan der ind- eller udpassere. Efter Tradition skal her i gamle Dage endnu have faaet en Kirke paa Fiandø, en liden Plet liggende midt i Fiorden. Beboerne her i Sognene nære sig til deels af Fiskerie baade i Fiorden og i Havet, og naar de gaae til Foraars Havfiskende, bygge de sig Boder af Breder og Soi, hvorudi de opholde sig i Fiske-Tiden, men siden bryde dem af igjen.
- c) Husbye Kirke er bygt paa et høit Biery lige ved Havklitterne, med Taarn og et høit Spir, som Seglende tage Sigte af paa Havet. Prestegaarden skal før have staaet paa gamle Prestemark, men flyttet derfra af Frygt for Vandflod. De som boe ved og i Havklitterne, avle lidet, og leve af Fiskerie. Begge disse Sogne Husbye og Nisum ligge imellem Vesterhavet og Fiorden, og paa den tredje Siden Enden af Ringkiøbing Fiord, saa (834) got som omflødte, og landfaste med Holmslands Klit, hvilken løber et langt Stykke Vei ud imellem sidstmeldte Fiord og Havet indtil Nyemind-Gab, og derfor af nogle fremmede kaldes Lande von Nyemind.
- d) Uden paa den østre Ende af Kirken ere indmurede fire Steen-Pillarer og tvende ovale Steene, som siges at være givne af en Engelsk Prinds, som forud skal have strandet der for Vesterkanten. Traditionen legger til, at han skal have prydet Stabye Kirke med et smukt Taarn og en rar Altertavle, men som saadant her ikke findes, maae det have været nogen anden Kirke, i fald Historien er rigtig, kanskee Sale eller Stadel Kirker. Altertavlen forbedret af Mogens Juul til Pallesbiery 1597 og hans Frue Giertrud Basse, død 1715. Sognet bestaaer mest af enkelte Gaarde og Steder.

- e) Af dette Sogn har Ulborgherred sit Navn. Kirken har et høit Taarn. Paa en Steen i Kirkegaards Muren staaer en Ulv udhuggen, hvormed menes at der sigtes paa Stedets Navn Ulvborg. Paa Oblatæsken staaer (835) Claus Juuls og Sophie Gyldenstiernes Vaabener med Aarstal 1654 og disse Bogstaver C. I. S. G. S. I Choret et Steen-Monument over Holger Ulfstand til Vosborg, som døde 1619 og staaer i Begravelsen derunder. Sammesteds er og begravet General-Major Herman Frands Svanevedel til Synder- og Nørre-Vosborg, som døde 1697 60 Aar, og hans Frue Christence Dyre død 1705 samt Jomfrue Margrete Gyldenstjerne som døde 1645. Vesten for Skiærum Broe og Mølle har i gammel Tid staaet en Kirke, kaldet Skiærum Kirke, som længe siden med Kongelig Tilladelse er nedbrudt og Skiærum Byes Mark lagt under Nørre Vosborg, hvorfor Presten i Ulborg aarlig nyder af Gaardens Eiere 3 Tønder Rug. 1150 har Oluf Munk til Tvisel solgt og skiødet Knud Gyldenstjerne til Vosborg Skiørumgaard, Skiørumgaards Mølle og mere Gods, med Birke-Ret, Fiskerie og anden Frihed, og al den Rettighed han havde til Skiørum Capelle. Lystlund har før været ni Gaarde, men nu alene øde ved den 1348 grasserende sorte Pest. Fra dette Sogn har uden Tvivl været en lærd Dansk Mand navnlig Johannes Ulborgh, Decretorum Doctor, som levede 1422 paa Universitetet i Paris.
- f) Kirken har et høit Taarn. Paa Kalk og Disk sees de Juulers og et andet Vaaben med de Bogstaver M. I. E. S. og Aarstal 1574. Paa Lysestagerne staaer Conradus Husman 1603 med et Vaaben. (836)
- g) Til Kirken er given en Lysekrone af Sognepresten Terkel Dorschæus. Ved Vinding og Vind Sogne har alene været otte Prester siden Reformationen, hvoraf fire har været hver over 50 Aar Prest.
- h) Kirken er liden og kullet.
- i) Paa Kirkens Kalk, som er gjort 1687 da D. Christen Lodberg var Biskop og Oluf Jegind Prest i Idom, staaer Giverens Niels Glambeks og Frues Navne og Vaabener. Samme Navne, Vaaben og Aarstal staaer paa Lystestagerne. Igiennem Sognet flyde 2de Aar, den ene Gryn-Aae, den anden Lille-Aae, hvilken skille Sognet i tre Deelee, som kaldes, Vester Sogn, Mellem Sogn, og Øster-Sogn. (837)
- j)
- k) Kirken er liden, uden Taarn, og Sognet rinde. Altertavlen bekostet 1592 af Povel Munk til Krogsdal og Frue Elsebet Juul. Skindberg er en liden Bye af 3 halve Gaarde og et Boel, de øvrige Steder i Sognet ere enkelte Gaarde.
- l) Kirken er liden, men ligger paa en høi Bakke, og fattes Taarn, som den før skal have haft. Ved Bondegaarden Bierregaard ligger et Bierg bevokset med Krat af Bøg og Riis. Egnen i disse Sogne er skarp. Saavel ved Trøstrup Gaard her i Sognet, som ved Røddinglund i Vildberg Sogn, sees Levninger af gamle Egeskove i noget Smaa-Krat, som ikke kan vente Fremvekt, saalænge det er uden Gierde og Hegn.

V. Hind-Herred.

1. Ringkiøbing Sogn (a). Ringkiøbing Kiøbsted.
2. Nør-Om Sogn. Omgaard. Nørgaard. Klidsbjerg. Koedal Bye. Grønbjerg. Sindkier. Prag. Store Spaabek. Prestegaarden. Kiørgaard. Stradsborg. Pøel. Vester Lille Spaabek. Øster Lille Spaabek. Halkier. Adskov Bye. (838) Knurborg. Overbye Huus. Brunsgaards Huus. Bierge. Holmegaard. Kudal. Klink. Lille Skrostrup. Store Akrostrup.

3. Tørsted Sogn. Lystbek Bye. Synder Esbye. Kirkebye. Abbisgaard. Vinkielder. Vinkielder-Mølle. Gammelbye. Nørre Esp. Aarup Gaard. Prestegaarden. Bretninggaard. Sørup Gaard. Riistoft. Bundesgaard. Ørnbierg. Gielboel. Grundtbierg Boel.
4. Hover Sogn (b), Annex til Ølstrup i Bøllingherred. Hover Gaarde. Annex Prestegaarden. Kirkegaard. Kieldgaard. Lille Hoverdal. Store Hoverdal. Molbjerg Bye og Mølle. Tovstrup Gaarde. Vaadhoe. Vaadstrup Gaard.
5. Hee Sogn (c), Herreager Bye. Mastrup. Øster-Klit. Vester-Klit. Noebierg Gaard. Røgen Gaard. Sandal. Bratbjerg Gaard. Voldbjerg Hovedgaard. Ølstoft Gaard. (839) Folager Boel. Synder Kiergaard. Øster-Noe Bye. Vester-Noe Bye. Eistrup Bye. Hvingel Bye. Aastrup Gaard. Lybek Bye. Grimstrup Gaard. Ovsholt Gaard. Synderbye. Toft Boel. Hundervogn Gaard. Hal Bye. Nørre Gaarde. Agersbek Gaard. (840)
6. Velling Sogn (d). Velling Kirkebye. Heebøl-Toft Bye. Vester-Venner Bye. Vennergaard Hovedgaard. Klaptoft Bye og Mølle. Vestarp Bye. Kovstrup Bye. Rybjerg Hovedgaard. Aastrup Bye. Nørbye (841)
7. Rindum Sogn (e), Annex til Ringkiøbing. Rindumgaard. Synderbye. Vesterbye. Hedegaard. Medelbye. Østerbye. Annex-Prestegaarden. Nørbye.
8. Nye Sogn (f) paa Holmsland. Synder Mosebye. Nørre Mosebye. Synder Roiklit. Nørre Roiklit. Tamberg. Synder Baans Bye. Nørre Baans Bye. Kloster. Stræde. Provstgaard. Juelsgaard. Steenggaard. Søegaard Hovedgaard. Paa Klitten disse Byer: Houvig. Syndervig. Klegod. Nørre Lyngvig. Synder Lyngvig. Aargab. Havervig. (842)
9. Gammel Sogn (g) paa Holmsland, Annex til Nye Sogn. Gammel Sogns Bye. Strandgaard. Bollerup. Strandsbjerg. Møllen. Færgehuset.
10. Stabel Sogn (h). Stadel Bye. Alrum Bye. Fogelbjerg Bye. Halkier Bye. Opstrup Bye. Syndervang Hovedgaard. Kolbye. Meilbye. Østertoft. Kamp. Skielmose Bye. Stadel-Øe. (843)
11. Tim Sogn (i). Synderbye. Nørbye. Østerbye. Søegaard. Pø'lsmark. Nordesgaard. Syndergaard. Noderup. Snagdal. Timgaard Hovedgaard. Tim-Mølle.
12. Veiersø Sogn (k). Veiersø Kirkebye. Aabierg Hovedgaard. Prestegaarden. Hug Bye. Tarp Bye. Bierregaard, Dykier. Trankier.

- a) (837) Ringkiøbing Bye og Kirke er forhen beskrevet.
- b) Kirken er liden og kullet, bygt af hugne Steene og tækket med Blye. Ved Annexgaarden løber en Aae, som skiller Bølling- og Hind-Herreder ad.
- c) Her har tilforn været tvende Sogne, Hee og Noe, og følgelig tvende Kirker. Nu ere Sognene sammenlagte. Noe-Kirke længe siden afbrudt og flyttet til Hee-Kirke ved en Udbygning synden til Choret. Noe Kirkegaard er nu indlukket med et Dige, og derpaa bygt en Dansk Skole for Sognets Ungdom. Aarsagen til denne Flytning skal have været, at en Aae og en Bek imellem disse Kirker ere undertiden impassable. Hee-Kirke er bygt af hugne Steene, inden i med Hvælvinger og Buer. Taarnet er af maadelig Høide, opbyggt 1721 af Greve Christian Rantzov, da det forige nedfaldt. Den større Klokke er støbt 1670. Paa den mindre staaer nogen Munkeskrift. Det nederste af Taarnet er bugt med indmurede Piller og Svigbuer. Uden for Taarn-Døren staae tvende store Steen- Pillarer. Denne Dør aabnes ei, uden naar der indføres noget Liig. Vaabenhuset (839) paa den nordre Side, bygt af Brandmuur, og tækket med Blye. Sacristiet er af hugne Steene, hvælvet og blytakt, hvorunder Presternes aabne Begravelse er. I Sacristiet staaer Alteret af Noe Kirke og nogle gamle Billeder, samt to jernbeslagne Egekister, som før har

været til Kirkens Penge og Klenodier. Altertavlen der bekostet 1635 af Niels Krag til Trudsholm, med hans og Frues Fæderne og Møderne Vaabener paa. Fonten med sine Zirater er meget smuk, bekostet af Otte Krag og Frue Anne Rosenkrands. Disse Navne og Vaabener med Aarstal 1685 staaer og paa Herskabets Stool neden Chorsdøren. Paa Betienternes Stole staae tvende ældere Adels-Vaabener. Prædikestolen er smuk, med Maling og Forgyltning. Under Taarnet et smukt malet Pulpitur. Til Kirkens syndre Side er endnu en Udbygning eller Begravelses Capel for den Grevelige Rantzovske Familie med Jern-Sprinkelverk ind til Kirken. Denne Begravelse er bygt af hugne Steene, hvælvet med en firekantet Bue, i hvis Middelpunct hænger et Par store Rensdyr-Horn med tvende adelige Vaabener, nemlig de Kragers og et andet, som omringer et Mariæ Billede. Derhos udhænger en Fane med CHRISTIAN IV Navn og Omskrift: Me lacesse non impune. Derunder staaer Greve Otte Rantzovs og Grevindens Ligkister med sort Leder overtrokne. I et indmuret Skab staaer Jesus afmalet taarnekrønet og hudstrøgen, og tvende Vaabener, hvorover staaer H. P. S og F. F. K. Inden for et Skab med Jern-Sprinkel for, himmelblaa malet og med gyldne Stier omsat, hvori før skal have staaet Mariæ Billede, og for ved Skabet er en muret Knæskammel, heraf kan sluttes, at Kirken i de Catholske Tider uden Tvil har heder Mariæ eller Vor Frue Kirke. I Choret et Epitaphium over tvende Sogneprester, Peder Mortensen og Michel Nielsen, over den første findes og en Ligsteen. Et Epitaphium, som Hr. Niels Krag 1641 haver ladet opsette over sin Føged Iver Christensen for hans lange og troe Tieneste. (840) Et Epitaphium over Sognepresten Jens Giødstrup og Familie. En Messing-Plade paa Væggen over Forvalter Casper Bukholst, som længe og med Troskab havde tient Greve Rantzov. Kirkegaarden er indlukket med en Steen-Muur, hvorpaa er en muret Port og tre murede Indgange med Jern-Rister. 1523 fik Peder Skram til Voldberg Livsbrev paa Hee-Broe, at holde den ved Magt, og annamme Broekorn i Hingherred.

- d) Kirken er en god Bygning tækket med Blye, og har et høit Taarn. Klokken er støbt 1609. Paa tvende Stole, saavel som paa tvende ophængte Tavler, findes malede Thomas Fasties og Frue Christence Bryskes Fæderne og Møderne Vaabener 1608. Paa tvende Stole, Rybereg tilhørende, findes Erik Rosenkrandses og Frue Maren Juuls Vaabener og Aarstal 1602. Samme Frue har ladet Altertavlen opsette 1619. Paa Alterklæder staaer Frue Meiercrones Navn. En Sølv-Æske til Messebrødene given 1734. given 1734 af Mads Pedersen Lillelund. Østen ved Alteret er en hvælvet Begravelse under Jorden, med en smuk Ligsteen paa, over Christen Fastie til Vennergaard, som døde 1551 og Frue Anne Clausdotter af Nørholm. I Taarnet er over Jorden en Begravelse med Sprinkelverk for, hvori staaer Cancellieraad og Amtsforvalter Lars Pedersen Heldvad til Vennergaard, ned Frue og Børn. Der staar og Ritmester Anders Lang til Vennergaard. Nogle mene, at Sognet haver Navn af et Slags Vaar-Rug, som her mest saaes, kaldet Vaaling eller Valling, som Tiden har forandret til Velling. Igiennem Sognet løber Venner-Aae, som skille Bøllingherred fra Hindherred, og gjør, at noget af dette Sogn ligger i Bøllingherred, nemlig, Nørbye, Venner Bye, og Vennergaard. I Aastrup Bye ligger Prestegaarden. Omendskiønt Sognet er lidet af Begreb, er det dog folkeriigt. I Ringkiøbings Fiord, som løber langs med Sognet, fiskes Aal, Flynder, Flæder, Skulder, Horngiæver, Krabber. OM Vinteren sees i Fiorden Mængde af Svaner. Fra Volshøi have en smuk Udsigt, og kan tælles 15 á 18 Kirke. 1733 har Sognepresten Henrik Reutzes Enke skienket et Vaanings-Huus til Preste-Enker af Velling Kald. (841)
- e) Nogle skrive Navnet Ringum og mene, at Sognet saa kaldes, fordi det ligger i en Ring eller Runddeel. Kirken er i god Stand, ligger høit, og har et høit Taarn, til Nytte for de Seglende. Ved Alteret tvende gameldags Skabe, som Kirkens Sager forvares i. Eier General-Major Windtz,

har givet en net Lysekrone til Kirken, og har sin aabne Begravelse i Taarnet. I Kirken hænge nogle Krigs-Faner, og paa Væggen en Tavle over Christen Agerholm Residerende Capellan og Rector i Ringkiøbing, som døde omtrent 1738 men havde som Student været med i Beleiringens Tid at forsvare Kiøbenhavns Volde. Fra en Høj paa Kirkegaarden falder en meget smuk Udsigt. Nygaard er en Bondegaard, men har faaet en nye og smuk Bygning af General-Major Lottig, som og har givet 100 Rdlr. til Sognets Fattige, siden har Gaarden været beboet af Kirke-Eieren General-Major Windtz.

- f) Holmsland bliver siden iblant Øerne omrørt. Nye Kirke er stor og anseelig, og en af de største Landsby-Kirker i Jylland, overalt tækket med Blye, og har et maadeligt Taarn. Der ere fire Udbygninger eller Korskirker med Hvælvinger, to paa syndre og to paa nørre Side. Klokken er støbt 1608 af Hans Siop. I en aaben Begravelse hviler Hans Krabbe til Søegaard, som døde 1647 og Frue Christence Juul. Oven over er deres Epitaphium opsat, som har været meget smukt, af Allebast, og strekt (842) forgyldt, men nu meget brøstfældigt. Strax ved er opsat en liden smuk Tavle, ogsaa af Alebast og forgyldt, som forestiller de tre Viser Komme af Østerland til Bethlehem, given 1652 af bemelte Frue. Lige for Prædikestolen et Epitaphium over Joh. Ant. Barchman, som uformodentlig blev skudt af en Canon paa Søegaard Anno 1700. I Synder Mosebye ligger Synder-Holms Prestegaard.
- g) Gammel Sogn Kirke er mindre, end Hovedsognets, men har et smukkere Taarn med et høit Spir. Kirken er tækket med Blye og har en større og bedre Klokke i Taarnet end nye Sogns Kirke. Dette Kald, som nu har baade Sogneprest og Residerende Capellan, skal før have været et Capellanie til Dom-Provsten i Ribe.
- h) Kirken er en smuk Bygning, af hugne Kampesteen, overalt tækket med Blye, har Korskirke, Vaabenhuus, Sacristie, og et anseeligt høit Taarn. Den store Klokke er støbt 1546. Altertavlen er antique Arbeid, med sterk Forfylding, besat med smaa forgyldte Billeder og slebne Glas-Steene. Magen dertil findes i Sale Kirke ved Holstbroe, og holde nogle for, at det er disse tvende Kirkers Altertavle, hvorom den gamle Sagn lyder, at de ere givne af en Engelsk Prinds, som strandede ved Bovberg, og at den ene havde været Hoveder, den anden Fødderne af Pridsens Seng paa Skibet. Herom er noget forhen meldet ved Sale, Dybe, Gudum, og Stabye Kirker. I Stadel Kirke findes og nogle gamle catholske Billeder, og et lidet Alabastes Billede med Christus paa Korset, indmuret i en Pille. En Sølvkande til Vinen er given 1699 af Thomas Pedersen i Østertoft. Kalk og Disk forfærdiget 1652. En ældere Kalk og Disk (843) til Syge har Peder Schoman ladet fornye. I Altergulvet en Ligsteen over samme Peder Schoman, som var den første Evangeliske Prest her til Stedet. En anden Ligsteen over en Adelsmand Erik Wnsön eller Wognsen til Syndervang og hans Frue Maren Terkelsdotter. Et Epitaphium over Laurids Jensen af Østertoft, som længe havde tient Otte Tott for Slotsfoged paa Bahhus og Forvalter paa Syndervang, tilsidst eiede Søegaard paa Holms Land, og døde 1681 70 Aar. Han har givet 100 Rdlr. til Sognets Fattige. En stor Deel af Sognets beste Eiendome og Enge ere bortskyllede af Fiorden, som paa tre Sider omringer dem, og aarlig ved Sandflugt, Iisbrud og Vandflod tærer meget af dem.
- i) Ved Tim Kirke er et udbygget Capel til Begravelse over og under Jorden, indrettet af Rigets Marsk Peder Gyldenstjerne til Tim, hvor han og flere af den Gyldenstiernske Familie har deres Hvilested. Et Epitaphium over Knud Gyldenstjerne til Tim, som døde 1636 hans Frue Öllegaard Hvitfeld død 1619 og nogle af deres Børn. I Kirken tvende gamle Ligsteene, hvoraf den ene er over Hr. Niels Eriksön Gyldenstjerne til Tim, som døde 1484. Sognet deeles i Øster- og Vester-

Sogn. Foruden ovenanførte Steder i Sognet, nævner Matrikelen endnu følgende: Øxbierg, Riiskier, Reidkier.

j)

- k) Kirken har et lavt Taarn. Derudi ere tvende aabne Begravelser, i den ene ere begravne nogle af forige Eiere til Aabierg, men uden Inscriptioner. (844)

Herregaarde og andre store Gaarde udi Bøvling Amt.

Aabierg, i Veiersø Sogn Hindherred, er en gammel frie Sædegaard. Bygningen er uanselig, af Muur og Bindingsverk (844) men med en smuk Have og ved en Søe. Gaarden har fordum længe tilhørt de Juler og siden de Kaaser. Af Eierne vides: Niels Boesen Ridder af Aabierg i Harsyssel 1471 Niels Juul til Aabierg 1496. Envold Juul og Frue Inger Flemming. Deres Søn Niels Juul og Frue Christence Lunge. Deres Søn Herman Juul Høvedsmand paa Gulland, som døde 1607 og Frue Maren Juul. Niels Kaas. Christen Linde, som døde 1743. Hans Enke-Frue Birgitte Kaas som døde 1754. Hendes Brodersøn Major Hans Kaas, som 1767 solgte Gaarden til Capitain Ernst von Halchus. Hovedgaards Taxt 49 Tønder 4 Skiepper. Bøndergods 202 Tønder 6 Skiepper 1 Album. Tiender 9 Tønder 7 Skiepper 2 2/5 Album.

Bekmark, i Flynder Sogn Skodborgherred, er enn frie Sædegaard, som 1754 endnu havde sit complete Hartkorn, men nu ucomplete. Bygningen er af Muur og Bindingsverk. Af Eierne vides: Marqvard Juul til Bekmark 1508 Niels Sehested som blev skudt paa Elven 1627. Hans Enke-Frue Berte Brahe 1635 som siden fik Casper von Rebnitz. Christen Juul. Niels Kaas til Bekmark og Frue Öllegaard Sehested. Han skødede Gaarden den 19. April 1682 til Oberste Morten Bartholt. Hans Enke-Frue Dotothea von Andersen, Biskop Peder Winstrups Enke, som døde 1701. Christen Linde 1704. Niels Linde. Christian Linde. Hans Søn Christen Linde til Engelsholm. Peder Dinesen. Simon Andrup. Anders Stigaard. Gaarden ligger i en god og frugtbar Egn. Hovedgaards Taxt 34 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 2 Skiepper 2 Album. Bøndergods 59 Tønder 7 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album.

Bøvling Slot, see Ryssensteen.

Brundbierggaard, i Stabye Sogn Ulborgherred, er en stor men ufrie Avlsgaard, som hører under Pallesbierg, og tilhører Herr. Friedenreich til Palstrup (845)

Cabbel, See Kabbel.

Damsgaard, i Ferring Sogn Vandfuldherred, har tilforn været en liden Herregaard paa nogle og tyve Tønder Hartkorn, og tilhørt de Krabber, af hvilke man finder nævnet Oluf Krabbe til Damsgaard 1559 og 1638. Frue Birgitte Oluf Krabbes til Damsgaard. Men siden 1714 har den været to Bøndergaarde, som høre under Ryssensteen, og kaldes Synder Damsgaard og Nørre Damsgaard.

Estvadgaard, i Estvad Sogn Sindingherred, er en gammel frie Sædegaard, af god Bygning. Borgegaarden bestaaer af tre Grundmurede Huse, med Grave omkring, opført af Secreterer Benzon, som og har bygt Ladegaarden, efter at den forige var afbrændt. Gaarden har haft meget mere Jordegods og Herligheder, førend den kom til Concours og Benzon købte den. Af Eierne vides:

Oluf Pedersön Gyldenstjerne 1499 og Frue Anna Rosenkrands. Rigets Admiral Peder Munk 1600. Johan Rantzov og Frue Dorothea Gersdorf. Deres Søn Frands Rantzov 1638 og Fruer Elisabet Rosenkrands og Helle Urne. Hans Søn Oberst Friderik Christian Rantzov til Rodtenseie og Frue Öllegaard Rodsteen. De Brönsdorfer. Secreterer Johan Severin Benzon og Frue Friderica Lovisa Glud fra 1719. Han døde 1741 og hun 1745. Men førend hun døde, har hun, i Kraft af det med hendes Mand 1731 oprettede Testament, som sidst levende oprettet Gaard og Gods til et Kloster for 6 Adelige Enke-Frue og 8 Adelige Jomfruer, som kaldes Estvad-Kloster eller Estvadgaards-Kloster, hvorover Geheimeraad og Amtmand Baron Werner Rosenkrands er af Kongen anbefalet Directionen. Priorinden med den hende adjungerede Frue; har Opsyn med de andre i Klosteret, reglerer Huusholdingen, og gjør Regnskab for Inventarium. Den Kongelige Fundatz for dette Kloster, given af Kong FRIDERIK V. er af 5 Dec. 1749. See videre HOFM. Fund. T. IV. p. 628. (846) Hovedgaards Taxt 74 Tønder 6 Skiepper 2 Album. Mølleskyld 11 Tønder 5 Skiepper 1 Fierdingkar. Bøndergods 269 Tønder 3 Skiepper 1 1/5 Album. Tiender over 26 Tønder.

Gudum Kloster, i Gudum Sogn Skodborgherred, er en gammel frie Sædegaard, dog nu ucompleteret. Den har før Reformationen været et Nonne-Kloster, men af hvad Orden, vides ikke. Nogle ville, at der ogsaa har været Munke, og at deres Ordens-Tegn har været et Kors, som der findes udhugget i en Steen, beraabende sig tillige paa er af Peders Syvs Ordsprog T. II. Pag 114. Han er saa hellig som en af Guddum-Munke, men som ingen ældre Documenter nævner noget om Munke, men alene om Kloster-Jomfruer, bliver det at tvile om. Dog bør det ikke forties, at et Document af 1505 nævner Hr. Christen Jensön og Herr Hans Willomsön Prester i Gudom Kloster, som kanske vil sige det samme som Munke. Ved Gaarden er ellers en gammel Baggaard, som endnu kaldes Nonne-Gaarden. Man veed ikke, naar, eller af hvem, dette Kloster er stiftet, men at der er meget gammelt, viser et Testament af 1268, som tillegger Claustro Guthom, saavelsom andre Klostere, Siælegaver. Dette Kloster bestyredes af en Priorinde, samt en Prior eller Forstander som forvaltede det tilliggende Gods. Prioeren beskikkedes af Priorissen med meenige Convents Samtykke. Af Priorinderne er ingen forekommen uden Eline Juul, som endnu levede 1531. Hun havde længe forestaaet Klosteret, og nævnes i et Document af 1505 saaledes: Hederlig og Velbyrdige Jomfru Elnæ Hiöfuelsdatther Priorisse i Gudom Kloster. Af Priorerne nævnes, Lyder Juul, som 1476 var Prest og Prior i Gudomkloster. 1508 levede Palle Juul i Gudding-Kloster Væbner, over hvilken der i Kirken skal findes en Ligsteen, som viser, at han i 31 Aar var Prior der i Klosteret. 1531 fik Christiern Skram Kong FRIDERIK I Stadfæstelse paa er Brev som (847) Priorissen Ellen Juul og Convent i Gudomkloster havde givet ham, at være Forstander i Klosteret. Denne var den sidste Klosterets Prior; thi efter den strax paafulgte Reformation, da Gudomkloster med de andre blev seculariseret, blev det en verdslig Forlæning, fik en Kongelig Lænsmand, og bliver siden ofte nævnet Gudomkloster Læn. Dog forbleve Kloster-Jomfruerne en lang Tid efter i dette Kloster, formodentlig indtil de efterhaanden uddøde. Endnu ved 1560 har derinde været Jomfruer, thi om Frue Margrete Brahe, som var fød 1551 og forlovet 1562 med Christen Skeel, læses, at hun blev optugtet i Gudomkloster. 1537 blev Jens Thomæsön Sehested til Holmgaard af Kong CHRISTIAN III forlænet med Gudomkloster og fik Følgebrev til Bønderne som ligge dertil. 1546 fik han Klosteret tillige i Pant for 400 Jochimsdaler. 1550 fik Malte Jensön Sehested Brev paa at beholde Gudomkloster i Pant, som hans Fader hannem havde opladt. 1552 fik Malte Jensön Klosteret fremdeles i Forlæning og i Pant for 3000 Jochimsdaler, med saa skiel, at han skal give Kloster-Jomfruerne, som der inde ere eller indgivne vorde, fornøden Underholdning til Føde og Klæde. 1553 fik Malte Jensön Embedsmand i Gudumkloster Kongens Brev, at maae indløse hvis

Gods som er pantsat fra Klosteret. 1570 indløste Iver Munk Gudomkloster fra Malte Sehested, og blev dermed af Kong FRIDERIK II forlænet. 1572 fik Otte Emmiksen Mouridses Søn og hans Frue Margrete Rantzov dette Kloster og tilliggende Gods i Forlæning og i Pant for 8000 gode myntede uforfalskede Daler, som de laante Kongen. 1587 nævnes atter Malte Jensøn til Holmgaard Hovedsmand udi Gudomkloster. 1592 blev Maurids Stygge af Kong CHRISTIAN IV forlænet med Gudomkloster, som Malte Jensøn sidst havde. 1621 var Gunde Lange til Bredning Befalingsmand paa Gudomkloster. 1626 Og endnu 1632 findes Erik Juul til Hundsbek at have været Befalingsmand udi (848) Gudomkloster. 1652 var Laurids Belov Kongelige Majestets Befalingsmand paa Gudomkloster, og 1663 efter Souverainiteten nævnes han Amtmand paa Gudomkloster. I hans Tid nemlig 1656 blev Borgegaarden, som 1630 var afbrændt, igien opbyggt, som en Latinsk Inscription udhuggen i en Steen over Døren vidner. Siden er Gaarden afhændet fra Kronen og kommen til particuliere Eiere, af hvilke man alene veed disse sidste: Mads Staby. Johan Friderik Wedel. Consistorialraad Jelstrup. Christen Olufsen, som nu eier og beboer Gaarden, og holder derpaa Fødestude. Gaarden har før haft sit fulde Hartkorn, men Godset er ved Auction skilt derfra, som nu Moden er med mange Herregaarde i Jylland. Dertil er en stor Hede, kaldet Gudomklosters Hede. Hovedgaards Taxt 22 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album.

Herpinggaard, i Trans Sogn Hindherred, er en ucomplet Sædegaard, og fast intet andet end en god Bondegaard, som er inddragen under Rammegaards Gods, hører til Baroniet Ryssensteen, og beboes af en Forpagter. Hovedgaards Taxt 13 Tønder 4 Skiepper 3 Fierdingkar.

Holmgaard, i Møborg Sogn Skodborgherred, er en gammel og frie Sædegaard, som i 200 Aar har tilhørt den Sehestedske Familie. Borgegaarden er indbyggt i fire Huse, hvoraf det fornemste er grundmuret, og har et høit Taarn bedækket med Blye. Ladegaarden er og i god Stand. Eierne: Malte Juul til Holmgaard 1484 som døde 1508. Hans Enke-Frue Marine Pedersdotter Lange 1515. Deres Dotter Anna Juul fik Jens Thomæsøn Sehested til Høiriis, som skrev sig til Holmgaard 1523 og døde 1555. Deres Søn Malte Jensen Sehested til Holmgaard og Frue Sophia Bilde som døde 1587. Deres Søn Sten Maltesen Sehested, Rigets Marsk, som døde 1611 og Frue Anne Brahe. Hans Bordersøn Jens Clausen Sehested til Holmgaard. (849) som 1632 kiøbte Hannibal Sehesteds Part i Gaarden og døde 1657 og Frue Elisabeth Gyldenstjerne som døde 1651. Deres Søn Jens Sehested til Holmgaard, som døde 1685. Hans Enke-Frue Sophia Gyldenstjerne døde paa Holmgaard 1730 Christian Linde til Bekmark kiøbte Gaarden 1731. Hans Søn Christen Linde til Engelsholm solgte den ved Auction 1754 til Peder Dinesen. Nu eies og beboes Gaarden af Jacob Colding, som holder Stude derpaa. Krogsgaard bruges som en Ladegaard under Holmgaard. Til Gaarden er en Mølle, en Smidie, en god Urte- og Frugt-Have, samt got Fiskerie i Ulsø, i Aaen, og i Fiskedammer. Hovedgaards Taxt 34 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album. Bøndergoods 225 Tønder. 5 Skiepper. 1 Fierdingkar. 1 Album. Tiender 20 Tønder.

Kabbel, i Nør-Lem Sogn Skodborgherred, er en gammel frie Sædegaard, liggende strax ved Lemvig. Gaarden er 1633 med Gods og Hartkorn completeret af Jacob Grubbe, som omtrent 1639 lod Gaarden opbygge, og havde ladet Tømmeret til Laden tilhugge i Norge. Nu værende Eier Jens de Stiernhielm og hans Fader har ladet heele Gaarden, som var bleven ganske brøstfældig, af nye ombygge, undtagen Laden, hvortil han har ladet sette 8 Gulve. Gaarden ligger paa en Bakke, hvor neden for sees grønne Enge og tet derhos Limfiorden. Fra Værelserne falder en angennem Udsigt, til Kiøbsteden Lemvig, til Thyeland og Vandfuldherred, samt til forbiseglende saavel paa Vesterhavet som Limfiorden. Før og efter Reformations-Tiden tilhørde Kabbel længe en Adelig Familie, som

kaldtes Rytter. Af disse vides: Anders Rytter til Kabbel Væbner 1523. Hans Søn Oluf Rytter til Kabbel, ihjelslagen af Niels Kaas 1559 og Frue Ide Munk. Deres Søn Anders Rytter til Kabbel og Ulsund, som døde ugift, og var den sidste Mand af Slegten, med hvilken Vaabenet blev nedlagt. (850) De følgende Eiere, saavidt man ved: Jacob Grubbe 1633 til 1662 og Frue Ingeborg Kruse, hvis Navne og Vaabener endnu findes over en Camin paa Gaarden med Aarstal 1639 og paa de øverste Stole i Lem Kirke Lucas Andersen Nors blev Eier af Gaarden 1692 og døde 1717. Hans Enke Berte Berg solgte Gaarden til Niels Overgaard til Qvistrup, som døde 1722. Hans Enke giftede sig med Kammerraad og Amtsforvalter Jens Voigt i Kolding, som da blev Eier af Qvistrup og Kabbel. Han i kort Tid holdt slet Huus med Gaard og Gods, og forkom Documenter og Adkomster. 1729 blev Kabbel Gaard og Gods for Gield udlagt til Justitzraad Envold Berregaard, som ved Landsdomer Thøger Reenberg lod samme administrere til 1733 da han solgte den til tvende Brødre Laurids og Peder Vandborg. 1736 afkiøbte den yngste Broder den ældste sin Part, og døde 1738. Hans Enke Maren Margrethe Wadum døde 1741 da Gaarden paa Auction blev solgt til Niels Jacobsen Kiøbmand af Lemvig. Han overdrog Gaard og Gods 1759 til hans eneste Søn Jens Vandborg, som samme Aar blev adlet med Tilnavn de Stiernhielm, og som endnu eier og beboer Gaarden. Disse tvende sidste Eiere har særdeles forbedret Marker og Enge med Grøfter og Render, og med Jord-Marvens Brug, som her findes overalt, saa at her voxer meget mere Korn og holdes langt flere Creature end før. De har og ladet indrette en stor Frugt-Have indhegnet med et Steen-Gierde af 600 Favnes Længde, ligeledes eb stor Køkkenhave norden got Gaarden. Bag Ladegaarden ere tre Fiskedammer med Karper, Karudser, Brasen, Giedder, og Aborrer, foruden flere Dammer, som Jacob Grubbe i Marken har indrettet. I Limfiorden falder got Fiskerie af Giedder, Aborrer, Brasen, Helt, Smelt, Aal, Skaller, Flyndre, og andre Slags Fiske. Gaarden er forsynet med Springvand paa trende Steder, til Køkkenet, til at vande Hestene, og til Studene. Til Gaarden ere trende Kirker, Lem, (851) Gudum, og Faberg Kirker. Ved Gaarden er en liden Lund, mest af Hessel-Træer. Hovedgaards Taxt 33 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 253 Tønder 7 Skiepper. Tiender 96 Tønder.

Kongensgaard, i Nør-Nisum Sogn Skodborgherred, har før været en privilegeret og complet Sædegaard, men nu ucomplet, formedelst at Godset 1760 ved Auction er blevet adspildt. Gaarden ligger ved Limfiorden, og er af slet og ret Bindingsverks Bygning. Eierne: Oberst Henrik Lindroth og Frue Dorthe Kaas. Deres Søn Ritmester Henrik Lindroth, som døde 1713. Jens Larsen Vandborg. Kammerraad Matthias Petersen. Kammerraad Henrik Richter. Nu Bertel Nicolai Wolder, som holder Føde-Stude paa Gaarden. Hovedgaards Taxt 21 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album.

Krogsdal, i Felding Sogn Ulborgherred, er en gammel frie Sædegaard, hvis Bygning før har været smuk. Af Eierne vides: Hans Munk til Krogsdal og Frue Maren Kaas. Povel Munk til Tviskloster og Krogsdal 1587 og Frue Elsebet Juul. Siden de Juuler, og tilsidst Ove Juul og Elsebet Juul. Christen Linde. Hans Søn Frands Linde. Hans Svigersøn Christian Daniel Friedenreich til Palstrup. Paa Gaarden holdes Føde-Stude. Og paa dens Eiendom er en Afbygger-Gaard Starhede, hvor en Forpagter boer, som og holder Føde-Fæe. Hovedgaards Taxt 18 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar. Bøndergods 258 Tønder 4 Skiepper. 2 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 5 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar. Tiender 17 Tønder.

Krogsgaard, i Flynder Sogn Skodborgherred, er en ucomplet Sædegaard, der som en Ladegaard ligger under Holmgaard. De sidste Eiere: Peder Dinesen, Jacob Colding. Hovedgaards Taxt 10 Tønder 5 Skiepper 2 Album (852)

Landting, Eising Sogn Sindingherred, er en stor og gammel Herregaard, hvis Navn skrives i gamle Documenter Langætiind, Langetynde, Langthind, og Langtind, som i Udtalen har forandret sig til Landting. Om den, efter Tradition, har Navn og er Vildsvins lange Tønder, er uvist. Gaarden har forud længe tilhørt de Bannere og siden de Rosenkrands. Borgegaarden, som er bygt paa en Morads, bestaaer af et høit anseeligt grundmuret Huus af to Etager og tvende Bindingsverks Huse. Ladegaarden som ligger et got Stykke vesten derfra, er en god nye Bygning af 4 Huse. Gaarden har forud været befæstet, og i Skipper Clemens Feide af de oprørske Bønder belagt, men af Eieren Axel Rosenkrands forsvaret, see HOFMANS Fundatzer Tom IV. pag 627. Under Hovedgaarden ligger, som en Ladegaard, en af Niels Linde opbygt Avlsgaard, kaldet Nyegaard, liggende ved en Fierdingvei til Nordvest derfra paa en høi Bakke hos Limfiorden, bestaaende af 4 smukke Huse. Eierne saavidt man veed: Jes eller Jens Ericson af Langtind, formodentlig en Banner, 1406 Niels Eriksøn af Langtind, Væbner 1435 1451 Axel Nielsøn Rosenkrands til Langtind 1518 og Frue Birgitte Knob, som begge døde 1551. Deres Søn Erik Rosenkrands til Langting som endnu levede 1598 og tvende Fruer Margrete Ulfstand og Maren Juul. Hans Søn Axel Rosenkrands og Frue Mette Grubbe. Deres Søn Holger Rosenkrands til Glimminge, som døde 1647 og Frue Lene Gyldenstjerne. Deres Søn Christian Rosenkrands til Landting, som var Major i Fransk Tieneste, og blev 1648 i en Trefning udi Ober-Pfaltz. Hans Broder Mogens Rosenkrands til Glimminge og Landting, som døde 1695 og Frue Sophia Bille. Deres Søn Axel Rosenkrands til Landting. Hans Broder Anders Rosenkrands til Tirsbek. Hans Svigersøn Niels Linde. Hans Søn Christen Linde. Justitzraad Lindenpalm. Morten Qvistgaard. Niels Lillelund. Hovedgaards Taxt 90 Tønder 4 Skpr. (853) 3 Fierdingkar. Mølleskyld 6 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 282 Tønder 2 Album. Tiender 79 Tønder 6 Skpr. 1 Fierdingkar 1 Album.

Møltrup, i Timring Sogn Ulborgherred, er en liden, dog frie og complet Sædegaard, smuk og nye opbygt af Muur og Bindingsverk, og teglhængt. Gaarden har forud tilhørt nogen af de Krager. De sidste Eiere: Niels Linde til Tirsbek. Rudolph Linde. Der har før været god Egeskov, nu alene noget lidet Krat. Hovedgaards Taxt 20 Tønder 3 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 271 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 2 Tønder 2 Skiepper 2 Album. Tiender 80 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 3/5 Album.

Ørs, i Rom Sogn Skodborgherred, er en ucomplet Sædegaard, som 1639 tilhørte Jacob Grubbe til Kabbel og Frue Ingeborg Kruse. Og tilforn 1634 nævnes Frue Mette Thomesdotter afgangne Frands Nielssøns til Øres. Den halve Deel hører til Baroniet Ryssensteen, og den anden halve Deel til Kabbel og beboes nu af Bønder. Ved Gaarden er en Aae, kaldet Øreveile, som løber igiennem nogle frugtbare Dale synden for Gudomklosters Hede til Kiergaards Mølle, og derfra til Struer og i Limfiorden. Den halve Hovedgaards Taxt er frit Hartkorn 5 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar. 2 Album. Bøndergods 64 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 1½ Album. Tiender 28 Tønder.

Pallesbiere, i Staby Sogn Ulborgherred, er en frie og god Herregaard, af smuk Bindingsverks Bygning med et Træ-Taarn. Gaarden siges først at have hedet Paiberg, siden kaldet Pallesbiere, formodentlig af Palle Juul Landsdome i Jylland, som eiede den 1576. Hans Søn Mogens Juul til Pallesbiere døde 1605. De følgende Eiere vides ikke, indtil 1692 da Palle Krag til Meilgaard købte de 3 (854) Parter af Gaarden, og Axel Juul den fjerde. Siden den gamle Christen Linde. Hans Søn

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 2. Bind, 1769

Frands Linde fra 1713 til 1765. Nu hans Svigersøn Christian Daniel Fridenrich til Palstrup. Under Gaarden ligge 2de ufrie Avlsgaarde der i Sognet, Brunbjerg og Staby-Kiergaard, paa hvilke holdes Føde-Fæe. Paa Hovegaarden staldes Øxne. Hovedgaards Taxt 58 Tønder 5 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Tiender 201 Tønder 4 Skiepper 3 Fierdingkar 3/5 Album.

Rammegaard, i Ramme Sogn Vandfuldherred, er en gammel og frie Sædegaard, som forud længe har tilhørt de adelige Familier Spend og Skram, Gaarden er nu af ordinair Bindingsverks Bygning, men siges i gamle Dage at have været et Slot. Derved skal være en fortificeret Linie af ½ Miils Længde, som menes at være fra det 10de Seculo, da Keiser OTTO med sin Krigsmagt igiennemstrefte Vesterkanten af Jylland lige til Limfjorden og Ottesund. Eierne: Mogens Spend til Rammegaard før 1500 og Frue Karen Olufsdatter. Deres Søn Anders Spend til Rammegaard 1545 og Frue Ide Juul. Han døde 1586 var den sidste Mand af Slegten, og blev Vaabenet med hannem nedlagt. Deres Datter Ellen Spend fik Iver Skram til Voldberg, og førde Gaarden til den Familie. Deres Søn Peder Skram. Hans Søn Erik Skram. Hans Enke-Frue Anne Wind 1620. Deres Datter Marine Skram fik først Hartvig Hvitfeld, som 1631 skrev sig til Rammegaard, siden en Tydsk Adelsmand Baltzar Gevert von Obelitz til Duvendick, til hvilken hun 1662 skødte sin Gaard Rammegaard. Nu tilhører Gaarden Baron Otte Henrik Juul Friherre til Ryssensteen. Paa Gaarden holdes Føde-Stude. Hovedgaards Taxt 21 Tønder 7 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 6 Tønder 3 Skiepper. Bøndergods (855) 379 Tønder 4 Skiepper 3 Fierdingkar ¼ Album. Mølleskyld 5 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar. Konge-Tiender 304 Tønder. Kirke-Tiender 208 Tønder.

Rindomgaard, i Rindum Sogn Hindherred, er en ucompleteret og tiendefri Sædegaard, som nu tilhører Mads Opitius. Hovedgaards Taxt 9 Tønder 3 Skiepper 1 Fierdingkar.

Ryberg, i Velling Sogn Hindherred, er en frie men ucompleteret Sædegaard, bygt deels af Grundmuur, deels af Bindingsverk, med en smuk Have hos, som er rar i den Egn formedelst de skarpe Nordvest-Vinde. Af Eierne vides: Amtmand Jörgen Grubbe Kaas, som har ladet Haven anlegge, og Frue Birgitte Sophie Sehested. Deres Søn Commandeur Kaas, Peder Madsen Lillelund. Mads Pedersen Lillelund. Mads Opitius, som i dette Aar 1768 har sat Gaarden til offentlig Auction. Hovedgaards Taxt 17 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. Bøndergods 55 Tønder 4 Skiepper 2 Fierdingkar. 1 Album.

Rydhave, i Ryde Sogn Sindingherred, er en anseelig Herregaard. Borgegaarden er indbygget i en Firekant, hvoraf de 3 Huse ere grundmurede og det fjerde Bindingsverk. Ved Enden af det nordre Huus er et rundt Taarn med Spir. Ladegaarden er stor, og ligger lige for Borgegaarden, i 3 Længder Huse af Muur og Tømmerverk. Gaarden ligger smukt ved en liden Skov paa den ene Side, og har Haven paa den anden Side. Den har længe haft de Sehesteder til Eiere, af hvilke vides: Claus Maltesen Sehested til Rydhave, som døde paa Øsel 1612 og Frue Anne Lykke. Deres Søn Malte Sehested til Rydhave, som døde 1661 og begge Fruer Sophia Brahe død 1638 og Margrete Reetz som endnu levede 1684. Hans Søn Jens Sehested. Nu Oberst-Lieutenant Jens Sehested. Under Hovedgaardens Taxt ligger, som en Ladegaard, Vinderup i Sale Sogn, (856) hvorpaa er en Forpagter. Hovedgaards Taxt 54 Tønder 1 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 3 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 3 Tønder 1 Skiepper 2 Fierdingkar, 573 Tønder 1 Fierdingkar. Mølleskyld 9 Tønder 4 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 90 Tdr. 6 Skpr. 1 Fk. 1 4/5 Alb.

Ryssensteen, i Bøvling Sogn Skodborgherred, nu et Baronie, er en gammel og stor frie Sædegaard, som fordum har været et Kongeligt Slot, af det Navn Bøvling, hvoraf hele Amtet haver sit Navn, og hvor de Kongelige Læns mænd indtil Souverainiteten residerede. I de Catholske Tider hørte Bøvling til Stiftets Gods og var af de Slotte, som laae til Biskopstolen i Ribe, indtil Reformationen, da det med andet geistligt Gods forfaldt til Kongen og Kronen, og blev et Kongeligt Læn. Af Biskopernes Læns mænd vides disse: Bendt Bille havde før 1398 haft Bøvling i Forlæning af sin Broder Biskop Peter i Ribe. Siden findes Jens Kaas at have været Biskopens Lænsmand paa Bøvling. Palle Iversen Juul til Ugelstrup Biskop Hartvigs Broder havde Bøvling i Forlæning og døde 1486. Envold Iversen Juul, formodentlig den foriges Broder, var Hovedsmand paa Bøvling 1492. 1499 og kanske til sin Dødsdag 1536. Efter hans Død, da Slot og Læn var kommen i Kongens Være, beholdt hans Søn Niels Juul til Astrup Lænet, og blev paa nye 1540 af Kong III forlænet med Kronens Gaard Bøvlinggaard og Læn med de to Herreder Skodborg- og Vandsuldherreder og Harboøre. Deraf skulde han tiene Kongen og Riget selv fierde vel rustet til Hest eller til Skibs, gjøre Regnskab for Strandvrag, og give Kongen halv Sagefald og Indfæstning, samt denne aarlige Afgift: 20 Tønder Smør, 10 Tønder Oxekiød, en halv Læst saltet Lammekiød, 20000 Hvitling, 200 Kabellav, 150 Sider Flesk, 100 røgede Giæs (857) og i Penge 100 Jochimsdaler, som 1549 findes at være forhøiede til 300 Daler.

1553 blev Niels Juul Embedsmand paa Bøvling Slot af Kongen befalet at anlegge et Birke-Ting paa Nyeminde for de fire hosliggende Fiskeleier, Haffuervig, Orgab, Brunberg, og Kaakedal, og dertil beskikke en Birkefoged, som skal skaffe hver Mand Ret. 1562 befaler Kongen Lænsmanden paa Bøvling at have flittigt Opseende, at ingen maae befatte sig med Vrag og Gods som strander der for Lænet, uden alene Strandfogederne eller hvem Lænsmanden der til skikker. De Kongelige Læns mænd paa Bøvling blive siden ved Amtets Slutning opregnede. Navnet af dette Slot findes i gamle Skrifter skrevet paa adskillige Maader: Bisling før 1300 Bøfling 1398. Castrum Bøfflingæ 1401. Bøgling 1492. Bøffling 1496. Bølling 1540. Bøfflingæ 1401. Bøgling 1492. Bøffling 1496. Bølling 1540. Bøffueling 1553. Bøugling og Bøwling. Efter Souverainiteten har General-Major og Oberst Henrich Rüse uden Tvivl afkiøbt Kong FRIDERIK III Bøvling Gaard og Gods, som kort derefter til et Friherskab, og forlænet til bemelte Baron Henrich Rüse og ægte Livs-Arvinger af Mand- og Qvinde-Kiøn med det Navn af Rüsenstein, og bestod da dette Friherskab af 3500 Tønder Hartkorn, See Dansk Magazin T. V. p. 260 sq. Hans eneste Dotter Baronesse Jeanne Marie Rüse giftede sig med Oberst Christian Juul til Lundbek, som 1679 den 25 December af Kong CHRISTIAN V. blev optagen i den Friherlige Stand, og belænet med Baroniet Ryssensteen. Han blev siden i et Feltslag i Irland med de Danske Tropper 1693 og efterlod Baroniet til sin Søn Baron Ove Henrich Juul Rüse, hvis Frue var Ide Amalia Grevinde af Rantzov. Deres Søn Baron Otte Henrik Juul, gift med Frue Sophia Amalia Bille, er nu værende Læn- Baron af Ryssensten, men opholder sig mest paa sin smukke Fæderne-Gaard Lundbek i Himmersyssel. Paa Hovedgaarden

(858) staldes Stude. Borgegaarden er indbygget af fire Huse, hvoraf det syndre og vestre er af Grundmuur neden til, og med smukke Værelser indrettede, men det nordre og østre alene af Muur og Bindingsverk. Gaarden har fra gamle Tider haft sit eget Birk, og Birke-Tinger holdes hver Fredag. Foruden flere Gaarde, hører under dette Baronie Halvparten af Gaarden Ørs, som staaer for 5 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album frit Hartkorn. Hoved-Gaards Taxt 48 Tønder 3 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods til Ryssensteen og halv Ørs 1304 Tønder 2 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 8 Tønder 4 Skiepper. Tiende 45 Tønder.

Søegaard, i Rye Sogn paa Holmsland udi Hindherred, er en liden complet og privilegeret Sædegaard. Bygningen er af Muur og Bindingsverk, og Borgegaarden teglhængt. Eierne: Hans Krabbe som døde 1647. Hans Enke-Frue Christence Juul 1652. Niels Harboe 1665. Laurids Jensen af Østertoft som døde 1681. Mogens Henrichsen Vendelbo. Peder Bagge. Hans Enke Johanne Colding 1754. Hovedgaards Taxt 19 Tønder 4 Skiepper 1 Album. Bøndergods 211 Tønder 3 Fierdingkar 1 Album. Tiender 55 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar 1 4/5 Album.

Staby-Kiergaard, i Stabye Sogn Ulborgherred, er en stor ufrie Avlsgaard, som ligger under Pallesbiørg, og tilhører Herr. Friedenreich til Palstrup. Paa Gaarden holdes Fødefæe.

Stenumgaard, i Raasted Sogn Ulborgherred, er en liden frie og complet Sædegaard. Bygningen er uanselig. Gaarden har længe haft de samme Eiere som Krogsdal, nemlig nogle af de Juler, tilsidst Over Juul og Elsebet Juul. Siden den gamle Christen Linde. Hans Søn Frands Linde. Hans Svigersøn Christian Daniel Friedenreich til Palstrup. Forpagteren holder Fødefæe. Hovedgaards Taxt (859) 20. Tønder 3 Skiepper 2 Fierdingkar. Bøndergods 205 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 14 Tønder 4 Skiepper 2 Fierdingkar.

Strandbiørggaard, i Humlum Sogn Skodborgherred, er en ucompleteret Sædegaard, og uden Tvil den samme, som Hvitfeld kalder Strandbygaard, og opregner iblant de Gaarde der fordum laae til Biskopstolen i Ribe, og ved Reformationen 1536 hiemfaldt til Kronen. 1542 fik Frands Iversen af Kong CHRISTIAN III Livsbrev paa Tharum Bispegaard og Strandbygaard. Gaarden har fordum tilhørt Jacob Krabbe. Nu eies og beboes den af Niels Christensen Ballebye, som holder Føde-Stude. Hovedgaards Taxt 12 Tønder 1 Album.

Stubergaard, i Sevel Sogn Sindingherred, er en gammel frie Sædegaard, som i de Catholske Tider var et anseeligt Nonne-Kloster, kaldet Stuber Kloster. Navnet skrives i gamle Documenter paa adskillige Maader: Clastrum Stubthorp 1268. Stubthor og Monasterium Stubthorn 1388. Monasterium Stubbre 1450. Stubør-Kloster 1504. Af hvilke det første Navn synes det retteste. Man veed ikke, hvor gammel dette Kloster er, at hvem stiftet, eller af hvad Orden har været. Men at der har været i Flor midt i det 13 Seculo, sees deraf, at en fornem Adels-Frue, navnlig Gro, i sit Testament 1267 betænkte ogsaa de tvende Klostere i Harsyssel med Siælegaver, Claustro Stubthorp & Claustro in Guthum, det er Stuber Kloster og Gudum Kloster. Dette Klosters fornemste Frue og Forstanderske var en Priorinde; thi i et Document af 1388 nævnes Domina Christina Priorissa in Stubthorn. Derforuden har Klosteret og haft en Prior, som har forvaltet Godset; thi man finder Kong FRIDERIK I Bevilling 1523 for Prioren i Stuber Kloster, at han maae og skal annamme Hagebroe, holde den ved skiellig Bygning, og opbære (860) hvis Renter der tilligger af Skotborgherred og Vandfuldherred. Derforuden bliver nævnet Hr. Christen Svenssøn, som levede 1422 var Prest i Borbiørg 15 Aar, siden i Hiern, og endelig Prior i Stuber Kloster. 1452 skøder Frue Mette Jensdotter Hr. Lyder Kables Efterleverske sin troe Sven Jens Povelsen noget Gods hun eiede i Salling, den

Gaard undtagen, som hun og hendes Mand tilforn havde givet til Stuberkloster, som kaldes Grundvadsgaard. 1489 nævnes Niels Christensen Prest i Stuberkloster. 1504 fik Niels Clemensen til Blesberg Havstrup Gaard og Mølle i Pant af Stuberkloster for 80 Rinske Gylden. Ved Reformationen 1536 gik Klosteret i Kongens og Kronens Være, og blev 1538 af Kong CHRISTIAN III forlænet til Iver Kiildsen Juul, som Aaret før Reformationen havde været udvalgt til Biskop i Opslo. 1540 fik Iver Juul nye Forlæning paa Stuberkloster, med Vilkor, at han aarligen skulde give Kongen 50 Daler, tiene Riget selv fierte vel rustet til Hest eller til Skibs, og besørge de Jomfruer som i samme Kloster nu indgivne ere eller herefter indgivne vorde, med nødtørstig Underholdning efter gammel Sædvane. I et Brev 1546 kalder Kongen ham vor Mand, Tierner og Embedsmand udi Stuberkloster. Ved eller kort efter den Tid maae de sidste Kloster-Jomfruer enten være uddøde eller af Klosteret udgangne; thi i Aaret 1547. Søndagen Reminiscere solgte og skødede Kongen til Iver Juul Stuberkloster med tilliggende Gods, som fra den Tid af blev kaldet Stubergaard. Efter Iver Juuls Død fik hans Søn Kield Juul til Astrup ogsaa Stubergaard, han døde 1606. Hans Enke-Frue, eller kanskee nogen sildigere Eier, skal være bleven saa fordybet i Gield, at Gaarden ved consurs skal have faaet 24 Lods-Eiere. Anno 1678 vare 14 Lods-Eiere derudi, som et af Kongelige Commissarier forfattet Deelee-Brev udviser. Anno 1754 vare der i Stubergaard og tilliggende Eiendome, samt Sevel Kirke, og de tvende under Hovedgaardens (861) Taxt liggende Møller Hielm-Mølle og Synder-Mølle, endnu tre Lods-Eiere, nemlig Majorinde Sehested til Villestrup, Christen Linde til Tirsbek, og Morten Qvistgaard. Nu eier Oberst-Lieutnant Jens Sehested til Rydhave den halve Stubergaard, og bemelte Morten Qvistgaard den halve Gaard. Denne Gaard skal i sin Velmagt haft mange og store Herligheder. Den har efter gammel Matrikel været ansat for 96 Tønder Hartkorn Hovedgaards Taxt. Situationen har været meget behagelig, thi den var med Vand og en stor Søe næsten paa de tre Sider omgiven, og med Skove rundt om, hvoraf nu alene nogle Busker og Krat er tilovers. Den skal, efter Beretning have haft 7 Jura vocandi, 7 Møller, 7 Skove, 7 ferske Søer, 7 Moser og Heder til Tørveskiær, 7 grønne Enge uden for Gaardens Enemarker, og 7 Snese Plove. Bygningen skal have været prægtig; thi Borgegaarden har været 3 Etager, de øvrige 2 Etager høie. Nu er Bygningen ikkun slet og ringe, og de fleste Herligheder Gaarden efterhaanden forekomne, saa ar den nu ikke mere kan være iblant de Herregaarde i Harsyssel, om hvilke Arndt Berndtsen pag. 136 siger, at de for deres herlige Bygning samt store Eiendome og Herligheder ere for Førstelige Huse at anse. Den halve Hovedgaards Taxt 12 Tdr. 1 Skp. 1 Fierdingkar 1 $\frac{3}{4}$ Album og Møllefyld 5 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar hører til Rydhave, hvorunder og det halve Bøndergods er beregnet. Den anden halve Hovedgaards Taxt 12 Tdr. 1 Skp. 1 Fierdingkar 2 $\frac{1}{2}$ Album. Mølleskyld 5 Tønder 6 Skpr. 3 Fk. Bøndergods 146 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 1 $\frac{1}{2}$ Album Tiender 6 Tønder.

Syndervang, i Stabel Sogn Hindherred, er en gammel fri og complet Sædegaard. Bygningen er ikkun maadelig, siden Gaarden sielden af Eierne har været beboet, men gierne bortforpagtet. (862) Ladegaarden er stor og sat i god Stand. Af de gamle Eiere vides: Claus Jenssön til Syndervang Væbner 1495. Niels Eriksön Krag til Syndervang og Voldberg. Erik Wogensen til Syndervang og Frue Maren Terkilsdotter Vebner. Otte Toot midt i forige Seculo. De sidste Eiere: Geheimeraadinde Harbo. Efter hvis Død Gaarden 1738 blev solgt paa Auction til Krigsraad og Regimentsqvarttermester Svenning Andersen i Ringkiøbing. Siden Krigsraad Peder Pandum. I Aaret 1768 blev den igen sat til Auction og solgt til Generalauditeur Höyer, som forhen eiede Irup. Af Ringkiøbings Fiord, som her kaldes Stadel-Fiord, haves daglig Fiskerie, i sær de skønne Stadel-Flyndre, saa kan ogsaa For- og Efteraar haves daglig fersk Fisk af Vesterhavet, som er to Mile

herfra. Gaarden Høebiering er anseelig af de gode og haarde Marsk-Enge, og Marken frugtbar paa Korn og Græsning. Her kan staldes 100 Stude, og, foruden Køer, Bester og Føde-Stude, fødes ved 100 Faar. Under Hovedgaarden ligge, som en Ladegaard, Østertoft en god Avlsgaard der i Sognet af 12 Tønder 7 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Hartkorn, som er af god og beboelig Bygning og hvorpaa kan holdes 30 á 40 Føde-Stude, foruden andre Creature. Hovedgaards Taxt 60 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Bøndergoods 274 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Tiender 38 Tønder.

Timgaard. Tim eller Timgaard, i Tim Sogn Hindherred, er en meget gammel og bekjendt Herregaard, som forud i nogle hundrede Aar har tilhørt den store og fornemme Familie Gyldenstjerne. Borgegaarden, som skal være opbyggt af Rigets Mark Herr Peder Gyldenstjerne ved 1590, er en smuk gammel grundmuret Bygning, anlagt i en Morads og grundet paa Pæle, bestaaende af 4 Huse to Etager høie, af hvilke det forreste Huus, hvor Porten er midt paa, er af bare hugne Steene med tvende Taarne inden i Gaarden, det øvrige af Gaarden er meest (863) af Tegl-Muur, undtagen Underdeelen, som er opført af hugne Steene. Ladegaarden ligger noget fra Borgegaarden, og er der imellem dem tre Broer og en Smidie. Rundt omkring ere store Heder, hvor udi findes Stykkerne af en stor Steen, hvorpaa har været udhugget et Fruentimmer-Billede med nogen ældgammel Skrift. Af Eierne vides: Hr. Erik Nielsön Gyldenstjerne til Tim Ridder 1440. Hans Søn Hr. Niels Eriksön til Tim 1492. Hans Søn Knud Pedersön Gyldenstjerne til Tim Embedsmand paa Hald, som døde 1636 og Fr. Öllegaard Hvitfeld. Deres Dotter Elisabeth Gyldenstjerne fik Hr. Mogens Sehested til Holmgaard. Deres Søn Knud Sehested til Timgaard som døde 1658. Hans Broder Axel Sehested og Frue Jytte Krag. Den sidste af den Familie, som eiede Gaarden, Hof-Junker Holger Sehested solgte Gaarden 1756 til Frands Linde til Pallesbiørg, hvis Svigersøn Christian Daniel Friedenreich til Palstrup er nu og Eier af Timgaard. Hovedgaards Taxt 48 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar. Mølleskyld 8 Tønder 4 Skiepper. Bøndergoods 258 Tdr. 7 Skpr. 1 Alb.

Udstrup, i Nissum Sogn Ulborgherred, er en gammel frie og complet Sædegaard, som i gamle Dage tilhørte de Juler. Gaarden er nu ikkun af ringe Bygning. Af Eierne vides: Palle Juul som døde 1486. Hans Søn Mogens Juul til Udstrup blev 1537 forlænet med Kronens Gaard Sandferregaard og Sandferre Mølle. Hans Søn Palle Juul til Udstrup 1551. De følgende veed man ei. Nu hører Gaarden under Baroniet Ryssensteen. Forpagteren holder Føde-Stude derpaa. Hovedgaards Taxt 24 Tdr. 7 Skpr. 1 Fk. 2 Alb. Bøndergoods 276 Tdr. 3 Skpr. 2 Fk. 1 1/8 Alb. Tiender 21 Tdr. 7 Skpr. 2 2/5 Alb. (864)

Ulsund, i Nees Sogn Skodborgherred, er en gammel frie og complet Sædegaard, liggende ved en Aae, som der falder i Bøvling Fiord, og har derfor got Fiskerie af Aborrer, Giedder, Helt og Flyndre. Nogle skrive Navnet Ulsund, andre Ulfsund, man finder og Gaarden nævnet i et Document af 1514 Ulgardh. Eierne, saavidt man veed: Christen Grön til Ulsund Væbner 1514. Erik Grön til Ulsund 1545. Jens Grön til Ulsund Væbner 1554 1582. Jens Gröns Arvinger i Ulsund nævnes 1584. Erik Skram, hvis Enke-Frue Anne Vind 1624 1 December skødede Gaarden til Claus von Andersen, som kom herind fra Holsten, døde 1632 og Frue Catharina von Kahlen som døde 1630. Deres Søn Hans Jörgen von Andersen til Ulsund, som var den sidste Mand paa Sverdsiden af denne Slegt her i Riget og døde 1655 og Frue Karen Qvitzov. Med hans Syster Catharina von Andersen kom til Ulsund til Oberst Morten Bartholt. Niels Linde til Bekmark 1702. Christian Linde. Hans Søn Christen Linde til Engelsholm. Nu Peder Harpyt, som selv bruger og beboer Gaarden. Hovedgaards

Taxt 27 Tønder 4 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 210 Tønder 1 Fierdingkar 1 Alb. Tiender 6 Tønder. Men af Bøndergodset fra gaaer 21 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album Hartkorn, hvoraf intet svares i Kongelige Skatter, formedelst tagen Skade af Havets Indbrud, dog med Vilkor, at Eierne inden 6 Aar fra 30 August 1765 tilkiøbte sig det manglende Hartkorn. Denne Gaard har tilforn haft Moderation af Rentekammeret for Beskabelse af Vandflod 1701.

Vadskiergaard, i Tørring Sogn Skodborgherred, er en frie og complet Sædegaard, som forðum længe har tilhørt den Familie Friis med eet Egerne, Greve Friises Forfædre. Gaarden har Navn af sin Situation hos et Vad og Kier. Bygningen er ikkun gammelt Bindingsverk med Straa-Tag. Af Eierne ere bekendte: (865) Niels Friis til Vadskiergaard 1522 1545 og Frue Karen Juul. Deres Søn Godske Friis og Frue Elsebet Westenie. Deres Søn Jörgen Friis 1599 og Frue Anna Ulfeld. Deres Søn Just Friis 1633 1652 døde ugift. Hans Broder Niels Friis til Faurskov, hvis Søn Mogens Friis blev første Greve til Frisenborg. De sidste Eiere: Oluf Madsen Dal 1754. Nu hans Søn Mads Olufsen Dal, som selv bruger Gaarden, og holder derpaa Føde-Stude. Hovedgaards Taxt 20 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 325 Tønder 2 Skiepper ½ Album. Mølleskyld 4 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 29 Tønder.

Veiberggaard, i Humlum Sogn Skodborgherred, er en frie men ucompleteret Sædegaard, som i gamle Dage var en af Stiftets eller Riber-Biskopdoms geistlige Godser, og ved Reformationen hiemfaldt til Kongen og Kronen, men er siden kommen til particuliere Eiere, af hvilke de sidste have været: Niels Jörgensen. Nu Jörgen Billeskov, som selv bruger og beboer Gaarden, og holder derpaa Føde-Stude. Hovedgaards Taxt 11 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 98 Tønder 6 Skiepper ½ Fierdingkar. Tiender 35 Tønder.

Vennergaard, i Velling Sogn Hindherred, tet ved Ringkiøbing, er en gammel frie Sædegaard, liggende hos Venner-Aae, som skiller imellem Bølling- og Hind-Herreder. Bygningen er af Bindingsverk nye opbyggt af Cancellieraad Heldvad og vel indrettet. Af Eierne vides Thomas Fastie i Venner 1496 og Frue Ellen Spend. Deres Søn Christen Fastie til Vennergaard, som døde 1600 og Frue Christence Bryske. Ritmester Andreas Lang. Geheimeraad Meiercrone, som skal have faaet Gaarden til Skienk af Kongen. Cancellieraad og Amtsforvalter Lars Pedersen Heldvad. (866) Hans Søn Kamerraad Niels Heldvad 1741. Major Rosenvinge. Mads Optios. Vennergaard, tillige med Ryberg, er i Aaret 1768 opsat til offentlig Auction til at sælges separatim. Hovedgaards Taxt 58 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. Mølleskyld 6 Tønder 3 Skiepper. Bøndergods 220 Tønder 1 Skieppe. Tiender 39 Tønder.

Voldbiern, i Hee Sogn Hindherred, er en meget gammel og anseelig frie Sædegaard, som har først været de Skrammers, siden de Kragers, og de Rantzovers Stammegaard. Borgegaarden, indlukket med en firekantet Grav omkring, bestaaer af tre teglhængte Fløie, bygte af Eege-Tømmer med murede Tavler. Til Gaarden er ledet en Rende, paa en Fjerdingsvej langt, fra en Bek, hvoraf Vandet flyder igiennem en liden Søe i Gaardens Fiske-Dammer og Grave, og er det merkeligt, at enten man staaer paa Voldberg eller ved bemelte Bek, skulde man synes at Vandet løb op ad. Eierne: Christiern Skram og Frue Kirsten 1461 og begge Fruer Ellen Krabbe og Anne Banner. Hans Dotter Elen Skram fik Erik Christensøn Fastie, hvis Afkom optog Navnet Skram. Deres Søn Peder Skram til Voldbiern og Frue Sophia Sandberg. Deres Søn Peder Skram til Strandbygaard og Voldbiern. Hans Søn Iver Skram til Voldborg og Frue Sophia Galt. Deres Søn Peder Skram til Voldberg 1523 1552 som var den sidste Mand af Slegten, med hvilken Vaabenet blev nedlagt. Niels Eriksøn Krag til Syndervang og Voldberg. Hans Søn Mogens Krag, død 1622. Hans Søn Niels Krag til

Trudsholm, som døde 1650 og Frue Jytte Hög. Deres Søn Otte Krag til Voldberg D. R. Raad som døde 1666 og Frue Anne Rosenkrands. Deres Dotter Frue (867) Sophia Amalia Krag, Christoffer Ulfelds Enke, giftede sig anden gang med Greve Otto Rantzov og førde ham Gaarden Voldberg til. Deres Søn Geheimeraad og Ridder af Elefanten Herr Christian Greve af Rantzov til Brahesborg er nu værende Herre til Voldbiere. Hovedgaards Taxt 91 Tønder 1 Skieppe 1 Fierdingkar. Mølleskyld 12 Tønder 6 Skiepper. Bøndergods 523 Tønder 2 Skiepper. Mølleskyld 3 Tønder 5 Skiepper 3 Fierdingkar. Tiender 86 Tønder 4 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album.

Nørre Vosborg, i Ulborg Sogn Ulborgherred, er en gammel frie og complet Sædegaard, som formodentlig ved noget Arvskifte er bleven adskilt fra Synder Vosborg, da de begge af første Færd synes at have været samlede i én Hovedgaard. Gamle Genealogier fortælle, at den bekiendte Herr Niels Bugge paa Hald, som levede i Kong CHRISTOFFERS II og Kong VALDEMARS Tid, skal have lader bygge Vosborg, hans rette Fæderne-Gaard. Hans Dotter Kirsten Bugge fik Niels Wendselbo. Deres Søn Herr Christiern Wendelbo har uden Tvil arvet Vosborg; thi hans Dotter Frue Ingeborg skrives 1424 til Vosborg, hun var gift med Herr Predbiörn Podebusk Ridder, som levede 1417 hvorved Gaarden kom til de Podebusker. Deres Søn Claus Podebusk til Oosborgh eller Vosborg levede 1459 hans Frue var Jytte Molteke. Deres Søn Herr Predbiörn Podebusk til Vosborg Ridder 1493 levede endnu 1549. Hans tvende Fruer Wibeke Rosenkrands og Anne Gyldenstjerne. I hans Tid eller efter hans Død er uden Tvil Vosborg først bleven deelt og ved Skifte kommen til tvende af hans Døttre, nemlig, Anna Podebusk som fik Holger Gregersen Ulfstand, og Jytte

Podebusk som først havde Niels Brok, men siden Knud Henriksen Gyldenstjerne; thi begges Descendenter har siden skrevet sig til Vosborg, og det synes, at Gyldenstjerne har beholdt Nørre- og Ulfstand Synder-Vosborg. Knud Gyldenstjerne (868) skrev sig til Vosborg 1550, i hvilket Aar han afkiøbte Oluf Munk Skiørumgaard og mere Gods, som han afbrød og lagde under Vosborg. Hans Søn Predbiörn Gyldenstjerne til Vosborg D. R. Raad 1591 død 1616 og tvende Fruer Birgitte Rosenspar og Mette Hardenberg. Hans Søn Knud Gyldenstjerne til Vosborg og Skovsboe 1621 og Frue Christence Juul. Hans Broderdotter Sophia Gyldenstjerne fik Claus Juul som skrev sig til Vosborg 1654 og døde 1673. De følgende Eiere til Nørre-Vosborg: Amtmand Joachim Friderik Vind 1678. General-Major Herman Frands Svanevedel 1697. Niels Leth 1707. Hans Søn Henrich Leth og Frue Sophia Linde. Nu Deres Søn Landsdomer Christen Leth, som selv beboer Gaarden, og holder derpaa Stald-Stude. Nørre Vosborg er, med sine dybe Grave og høie Volde om, anlagt som en Stjerne. Det østre Huus i Borgegaarden er et anseeligt tre Loft høit grundmuret Huus, opbyggt af Predbiörn Gyldenstjerne. Derudi var indrettet et smukt Capel er 1750 af Henrich Leth forandret til Stue-Værelser. De øvrige Huse ere af ordinair Bindingsverk. Gaarden skal før have ligget et Canon-Skud længere ned mod Ulborg-Fiord til Vester, men formedelst Vandflod af Vesterhavet, som har sit Løb af og i Fiorden, er den flyttet hen hvor den nu staaer. Hovedgaards Taxt 65 Tønder 7 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 211 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 1 Tønde 2 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Tiender 22 Tønder.

Synder Vosborg, i Ulborg Sogn Ulborgherred, er en frie og complet Sædegaard, som fordum skal være afdeelt fra Nørre Vosborg, og menes at være stiftet og opbyggt paa fire Bøndergaardes Eiendome omtrent ved Midten af de 16 Seculo. Bygningen (869) derpaa er ikkun ringe og af Bindingsverk. Eierne, saavidt man veed: Forbemelte Holger Ulfstand som levede ved 1550 og Frue Anne Podebusk. Deres Søn Gregers Holgersen Ulfstand til Vosborg og Frue Anna Lange. Deres Søn Holger Gregersen Ulfstand til Vosborg som døde 1619 og Frue Anna Gyldenstjerne. Hans Systers Sønnesøn Claus Juul synes at have besiddet begge Vosborger indtil 1673. Ligesaa skrev ogsaa General-Major Svanevedel sig til Synder- og Nørre-Vosborg, som døde 1697. Hans Svigersøn Capitain Tonne Sehested havde Synder Vosborg. Siden Cancellieraad Peder Thøgersen Lassen. Frands Linde til Pallesbiørg, som døde 1764. Nu hans Svigersøn Christian Daniel Friedenreich til Palstrup. Deer holdes Stald-Stude paa Gaarden, som beboes af en Forvalter. Hovedgaards Taxt 39 Tønder 1 Fierdingkar. Bøndergods 231 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. 3/4 Album.

Øer. Foruden adskillige smaa Holme og ubeboede Øer, som ligge i Ringkiøbings-Fiord og andre dette Amt paarørende Vande, findes alene følgende faa beboede Øer, som fortiene at omrøres, nemlig:

Holm eller Holmsland, en stor omflødt Øe i Ringkiøbings Fiord, lige for Kiøbsteden Ringkiøbing og udi Hindherred liggende, er en Miil lang og over en Fierdingvei bred. Landet bestaaer af 2de Sogne, og følgerig har tvende Kirker, af hvilke Nye Sogn er Hoved-Sognet og Gammel Sogn Annex. Til disse er her en Sogneprest og en Residerende Capellan. Kirkerne ere forhen beskrevne, og de Byer og Steder, som høre til hvert Sogn, ligeledes paa sit Sted opregnede. Paa dette Land findes i Nye Sogn en liden Herregaard, kaldet Søegaard, hvilken ogsaa forhen er beskrevet. Dette Lands 2de Sognekirker, hvoraf den ene heed St. Mauriti, den anden St. Laurentii Kirker, vare i de catholske Tider pro officio lagte til den tredje Prælat udi Riber Dom-Capitel, som kaldedes Provst i Harsyssel, hvilken altid var den egentlige (870) Sogneprest til disse Sogne og oppebar de geistlige

Indkomster af Landet, men til at forrette Messer og Guds Tieneste for Folket holdt én eller to Capellaner for sig, Conf. TERPAGER Rip. Cimbr. P. 153. Anno 1313 var Tyge Brydes ældste Søn af Holm med iblandt de oprørske Bønder, som havde opsat sig imod Kongen og hans Betiente, HVITFELD p. 373. I et Document af 1424 nævnes Pugeskov i Nye Sogn paa Holm, som viser at dette Sogn før den Tid har været til. Anno 1531 fik Mester Iver Juul, som da var Provst i Harsyssel og Prælat i Riber Capitel, samt Bønder og Almue paa Holm, Kong FRIDERIK I Brev, lydende, at efterdi de havde klaget for Kongl. Majst. At de havde haft Klitterne der paa Landet af Arilds Tid for deres rette Forte, Felled og Fægang, og at nogle indføre der Bygning, og indgrave og indige grøn Jord for deres Enemerke, dennem til Skade og Trængsel, da har Hans Majst. Af synderlig Gunst og Naade bevilget, at Bønder og Almue, som bygge og boe paa Holm, maa nyde, bruge og beholde Klitterne der paa Landet for deres rette Forte, Felled og Fægang, forbydende alle og enhver at indføre nogen Bygning udi Klitterne paa Holm eller inddige nogen grøn Jord for deres Enemerke.

Hindsøe. Hinds Øe, en liden beboet Øe, liggende i Ringkiøbings Fiord for den nordre Ende af Holmsland, hvortil den formodentlig hører.

Stadeløe. Stadel-Øe, ogsaa en liden omflødt og beboet Øe, liggende i bemelte Ringkiøbings- eller her kaldet Stadel-Fiord, oh henhørende til Stadel Sogn i Hindherred.

Venøe, som og kaldes Venner-Land, er en liden omflødt Øe, liggende udi Limfiorden, tet hos Ottesund, imellem Thy, Salling og Harsyssel. Landet udgjør et heelt Sogn og følgerig har sin egen Kirke og sin egen Sogneprest, som hører under Skodborgherred, hvor Landets faa Byer og Steder forhen ere opregnede. Indbyggernes (871) beste Næring bestaaer i Fiskerie der udi Fiorden, men Prestens Indkomst er ikkun saare ringe. Arndt Berndtsen roser det skønne Aale-Fiskende, som falder hos og under dette Land.

De Kongelige Læns mænd paa Bøvling siden Reformationen

Niels Juul til Astrup 1540 1554
Albret Skeel 1560 1562.
Holger Wiffert 1563
Vincentz Juul 1564 1569.
Christen Skeel til Fusing 1582.
Johan Rud til Møgelkier 1593.
Predbiörn Gyldenstjerne til Vosborg 1597 1599.
Iver Juul til Villestrup 1621 1627.
Otte Skeel til Hamelmose 1631.
Jens Juul til Kioldgaard 1632.
Jochum Bek til Gladsaxe 1634
Malte Juul til Giesinggaard 1639.
Jens Juul til Kioldgaard atter 1643.
Mogens Sehested til Holmgaard 1651.
Otte Krag til Voldbiørg 1652 1656.

Amtmændene udi Bøvling Amt efter Souverainiteten ere forhen under Lundenæs Amt anførte